

MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PUBLIC

**ISTORIA
EVULUI MEDIU**

MANUAL UNIC

PENTRU

CLASA a IX-a MEDIE

EDITURA DE STAT

1949

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Biblioteca Centrala

L143881160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

21.776.

Immer Constant

MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PUBLIC

*Constantinescu
Diana*

CP IX B

ISTORIA EVULUI MEDIU

MANUAL UNIC

PENTRU

CLASA a IX-a MEDIE

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
- SIBIU -
INVENTARIAT 1998

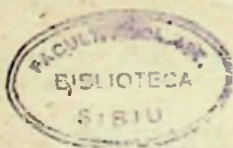
13 FEB 1986

EDITURA DE STAT
1949

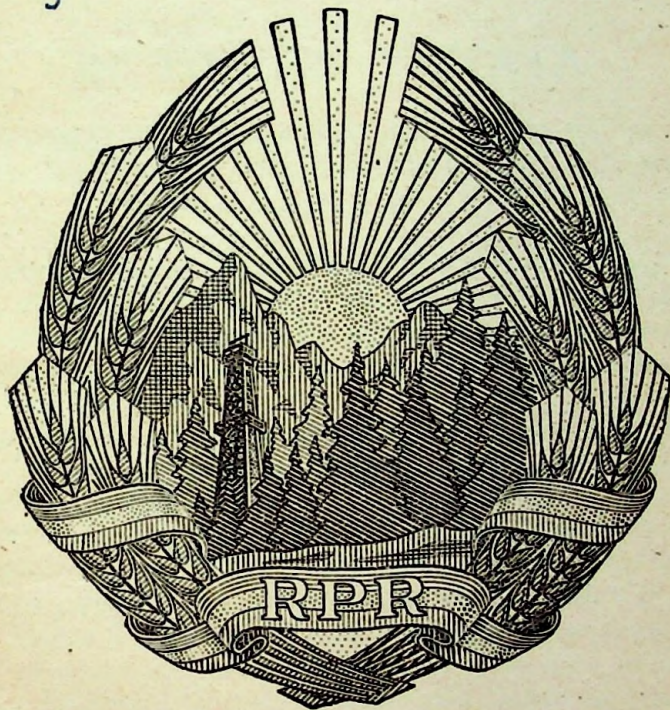
INVENTAR
2020

Bibl. instit. de inv. superior
INV. Nr. 53728 78

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Clasa IX & B.
Sibiu 10^{xi} 1954.

STEMA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

IN LOC DE PREFAȚĂ

DIN REFERATUL COMISIUNII INSTITUITE DE M. I. P.
PENTRU MANUALUL UNIC DE ISTORIA EVULUI MEDIU,
PENTRU CLASA A IX-a MEDIE

„Meritele manualului de clasa a IX-a constă în modul științific de a privi istoria nu ca o înșirare de fapte și de date, ci explicând — prin înlănțuire cauzală ce pornește dela condițiile economice — starea socială, faptul politic și specificul civilizației din fiecare etapă.

Evenimentul istoric nu apare izolat. În complexul economico-politico-social, el se naște, se dezvoltă și dispăre într'un chip rațional, justificat.

Pentru a exemplifica, trebuie să facem o mențiune deosebită despre felul judicios în care este analizată trecerea dela societatea sclavagistă a Imperiului Roman la feudalism, ca și despre modul în care este tratată apariția burgheziei pe scena istoriei și prezentată dezvoltarea acestei noi clase sociale în lupta ei economică, politică și ideologică împotriva reacțiunii feudale.

Subliniem deasemenea atenția ce se dă răscoalelor țărănești și în general mișcărilor de mase populare care sunt just scoase în relief și ale căror cauze sunt limpede arătate.

Câteva cuvinte despre forma expunerii. Ea recurge ades la mărturiile cronice și istoriografiei contemporane epocii tratate, ceea ce face prezentarea atrăgătoare și interesantă. Nu lipsește, acolo unde este necesar, nici coloritul viu și sugestiv al povestirii unor anumite episoade sau caracterizarea nuanțată a unor momente importante.

In general, stilul este proptu și el urmărește evitarea confuziilor: așa, bunăoară, atributul de „barbare” dat popoarelor migratoare este întrebuințat în modul just ce exclude sensul convențional-pejorativ în care deobicei se întrebuințează.

Fiind întocmit în deplină conformitate cu programa analitică, ne permitem — în concluzie — să recomandăm călduros acceptarea sa de către Onor. Minister ca manual unic. Toate cele de mai sus se referă și la manualul de clasa VI-a elementară, adaptat la condițiunile pedagogice impuse de vârsta elevilor acestei clase”.

CAPITOLUL I

INCEPUTUL EVULUI MEDIU

Imperiul roman de Apus și migrațiunea popoarelor („barbarii“)

Am văzut în „Istoria Veche“ că Imperiul sclavagist roman de Apus a încetat de a mai exista ca atare în anul 476 d. Chr. Regimul roman sclavagist a fost răsturnat de mișcarea revoluționară a sclavilor și colorilor și de loviturile popoarelor în migrațiune (popoarele numite barbare).

Cu această dată se încheie epoca istoriei — epoca sclavagistă — cu care se ocupă Istoria Veche. În desfășurarea vieții omenești din Europa începe o nouă epocă — epoca feudală — numită în mod obișnuit epoca Evului Mediu, pentru că se află între lumea veche și timpurile moderne.

Popoarele „barbare“. — Grecii și Romanii numeau „barbari“ popoarele din alte țări, adică pe cei ce nu erau Greci sau Romani. În acest înțeles întrebuițăm aci termenul.

Dacă privim harta Imperiului roman și a lumii „barbare“ dimprejur, vedem peste Rin și Dunăre, de la Marea Nordului până la Don, o mulțime de popoare. Imediat peste graniță sunt popoarele germanice, dincolo de acestea, sunt Normanzii (prin Peninsula Scandinavă), apoi Slavii care se întind de la Vistula până peste Nipru, iar mai departe, spre Asia, Hunii.

Să vedem care era orânduirea economică, socială și politică a „barbarilor“ pentru a înțelege contribuția acestora la alcătuirea noii așezări feudale.

Germanii erau cei mai apropiați vecini ai Imperiului Roman.

Doi scriitori romani, C. Iulius Caesar din jumătatea veacului I a. Ch. și mai târziu P. Cornelius Tacitus, ne-au lăsat informațiuni despre viața „barbarilor”.

Pe vremea lui Caesar, popoarele descrise de el nu se ocupau intens cu agricultura. Hrana lor consta din lapte, brânză și carne.

Deci, nu agricultura joacă rolul principal în gospodăria lor, ci creșterea vitelor și vânatul. Aceasta înseamnă că nici viața nu le este pe deplin statornică; sunt seminomazi; ei își schimbeau foarte des așezarea în căutarea de pășuni mai bune și de vânat mai îmbelșugat.

Cu astfel de orânduire economică, ei nu puteau avea unități mari sociale și politice, ci erau împărțiți în familii mari sau triburi. „Nimeni la ei nu are o întindere anumită de pământ ca proprietate a lui, ci șefii și conducătorii atribuie în fiecare an clanurilor și rudelor care locuiesc împreună cât loc și unde vor ei. În anul următor îi silesc să treacă în alt loc”. (Caesar).

În această vreme, la „barbari” nu exista proprietate particulară și munca o făceau în comun, pe familii; pășunile și pădurile rămâneau în proprietatea comună a tuturor familiilor care alcătuiau un trib. Ei n'aveau State, nici regi. Numai în caz de război își alegeau șefii de oaste.

Peste o sută cincizeci de ani. Tacit ne înfățișează o așezare gospodărească la popoarele barbare, ceva deosebită de aceasta.

Agricultura pătrunsese adânc printre preocupările lor. Evident, creșterea vitelor rămâne totuși o ramură de foarte mare importanță în gospodăria germană... (Tacit).

Ei începuseră să aibă și alte îndeletniciri: extrăgeau aur din nisipul Ronului, topeau fonta, scoteau sare prin evaporarea apei de mare; cunoșteau ceramica, țesătoria de mână...; însă baza gospodăriei la popoarele vecine cu Imperiul Roman, la începutul veacului II, este agricultura unită cu creșterea vitelor.

Agricultura o făceau rudimentar, de aceea, când sleiau de puteri un teritoriu, trebuiau să-și caute alături mai bogat și să defrișeze păduri. Aveau așa dar nevoie și acum de terenuri vaste, atât pentru agricultură cât și pentru creșterea vitelor. Nevoia de o pătrundere pe alte terenuri îi apasă și mai mult pentru că populația creștea la număr.

Această evoluție a situației economice provoacă o schimbare și în orânduirea socială și politică a „barbarilor” în sânul cărora a început să se formeze o nobilime.

Formarea păturei stăpânitoare. (Nobilimea triburilor și nobilimea militară). — Pământul încă nu-l, cum am văzut, proprie-

tatea unui individ, ci proprietatea tribului. Însă unele familii mai numeroase, cu unele mai multe și mai bune, mai energic conduse de șefii lor, pot pune mâna pe pământ mai bun și mai mult; aceste familii încep a supune influenței lor pe celelalte. Cei săraci împrumută dela cei bogați. Ca și în toate cazurile asemănătoare, împrumutul crește mereu și pentru grăunțele împrumutate, datornicul trebuie să facă o muncă la cererea creditorului.

Dacă mai adăugăm că războiul era lucru obișnuit la aceste neamuri „barbare”, înțelegem că inegalitatea economică se întinde tot mai mult și la ei. Șeful expediției războinice lua partea leului. Și cel din jurul conducătorului lua mai mult decât un simplu războinic de rând.

Așa a luat naștere o nobilime de trib și militară provenită din conducătorii triburilor și ai expedițiilor războinice.

Nobilimea aceasta are și sclavi, însă puțini. Situația sclavilor este mai bună la „barbari” decât la Romani (cum afirmă Tacitus). Au început deci a se forma și la „barbari” clase sociale: unii muncesc pământul, iar alții sunt proprietari de pământ sau șefi militari care se ocupă cu conducerea războaielor.

Toți sunt însă oameni liberi (afară de sclavi).

Nobilimea familiilor mai puternice și mai bogate au format unități mai mari, aducând sub ascultarea lor pe altele, formându-se astfel State mici, care ajung regate barbare cu regi.

Atacurile „barbarilor” contra Imperiului Roman. — Nevoia de a avea terenuri înlinse pentru agricultură și vite li făcea pe Germani să-și schimbe mereu locul. Nobilimea militară care se formase și la ei, căuta deasemenea noi terenuri și noi prilejuri de jaf. Bogățiile și civilizația Imperiului Roman îi ispiteau. De aceea, popoarele „barbare” (germanice) au început să pătrundă pe teritoriul roman în chip mai mult sau mai puțin pașnic. Pe la 102-101 a. Ch., două triburi germanice au făcut o incursiune în Galia (care pe atunci nu era provincie romană), ajungând — unul din triburi, Cimbrii — până în Galia Narbonensis de Sud, ținut roman, iar alt trib (Teutonii) a trecut Alpii și a fost strobît tot de Marius la Verceilae, Nord-Vestul Italiei. Scriitorul și generalul Caesar justifică războiul de cucerire a Galiei (între anii 58-50 a. Ch.) în cartea sa „Commentarii de Bello Gallico”, prin aceea că Germanii se infiltrau pe diferite căi în Galia și că ar fi pus ei stăpânire acolo, dacă Romanii nu le-ar fi luat-o înainte.

Pătrunderea pașnică a Germanilor în Imperiul Roman este înlesnită prin aceea că înșiși Romanii încep a-i folosi ca federați, auxiliari pe lângă legiunile armatei regulate. Aceasta la început, căci în curând recrutarea de soldați germani devine tot mai grea;

de mult, dela finele republicii, se simte această greutate și de-
ceea barbarii or li se deschid chiar porțile legiunilor romane, în
care ajung să ocupe posturi de comandă.

În Imperiu nu lipseau numai soldații, ci și agricultorii. De-
aceea „barbarii” germani sunt primiți și în calitate de coloni pe
latifundii. Unii veneau de bună voie, atât în armată cât și pentru
a munci câmpul. Unii regi germani își trimit în Imperiu fiii pen-
tru a primi educație romană.

Regii „barbarii” cer și obțin grade în armata romană. „Bar-
barii sunt peste tot” — spune un scriitor roman dela sfârșitul vea-
cului IV. „N: -i nicio familie în care să nu fie vreun got măcar
câ om de serviciu, iar în orașele noastre, zidaru', sacagiul, ha-
ma'ul, să nu fie goți”. La curtea împăraților, printre marile per-
sonagii erau mulți barbari. Când Teodosiu, în 395, a împărțit
imperiul între cei doi fii ai săi (Arcadius și Honorius), le-a lăsat
în acelaș timp ca prim sfătuitor un vandal, pe Stilicon, căsătorit
cu o nepoată de a sa.

Masele mari de „barbarii” de dincolo de granițe încercau
însă să treacă prin violență în Imperiu. Pentru a pune stavilă pu-
hoiu'ui lor, Romanii au întărit frontiera cu un lanț de cetăți, va-
luri, șanțuri și posturi de pază. Din aceste cetăți de margine s'au
format cunoscutele orașe: Colonia, Strasbourg, Viena...

Migrațiunile popoarelor. — Primii „barbarii”, care frâng
lanțul de apărare și trec Dunărea în Imperiul Roman de Răsărit,
sunt Visigoții, în 378. Sub conducerea lui Alaric și apoi a lui
Ataulf, ei pustiesc succesiv Macedonia, Grecia, coastele Adria-
tice și Italia, ajungând și statornicindu-se tocmai în Galia de
Sud-Vest, în Aquitania (412) după ce în 410 jefuiseră cumplit
Roma.

Pornirea iureșu'ui gotic în Imperiul Roman a fost determi-
nată de năvălirea Hunilor din regiunea Donului care fuseseră și
ei puși pe goană spre Apus de puternice mișcări de popoare din
Asia, popoare alungate probabil de secetă.

O astfel de „migrațiune” gotică a dat impuls și altor triburi
„barbare” să facă la fel. Alanii, Vandalii și Burgunzii se unesc și
pornesc asupra Galiei în 407 ajungând și fixându-se astfel:
Vandalii tocmai în Africa (Algeria și Tunis), Burgunzii în Ga'ia
(Savoia).

451
În 450 sosesc din spre Asia, Hunii, care sunt mongoli, iar nu
germani, și care de bună seamă au contribuit la punerea în miș-
care a neamuri'or germanice înșiruite dealungul graniței. Dar în
anul următor lor cade victimă Italia. Milanul e cumplit prădat.
Când să vină rândul Romei, Papa Leon le iese înainte și cu bani

grei scapă oraşul de jefuire. Ati'a „biciul lui Dumnezeu“, şeful lor, murind, certurile dintre cei vreo 50 de fii ai săi duc la prăbuşire regatul ce se formase în câmpia Ungariei de azi.

„Statele barbare“. — Popoarele „barbare“ germane, pătrunse pe teritoriul Imperiului Roman, au alcătuit regate. Cum a fost cu putinţă aceasta? Zăgazul pe care îl puneau la graniţă împăraşii romani, era prea slab pentrucă acest front de luptă nu era susţinut în interior. Oamenii muncii — sclavi şi coloni — şi unii oameni liberi vedeau că situaţia lor sub „barbari“ era mai bună decât în graniţele Imperiului. Sclavii şi coloni deseori vedeau în barbari pe eliberatorii lor. Ei se răsculau şi se alăturau barbarilor. Mulţi dintre ei erau chiar din popoarele în migraţiune, mai dinainte pătrunşi în Imperiu.

Înţelegem deci de ce se acătuesc cu uşurinţă regate „barbare“ pe teritoriul roman.

Privind harta Europei dela sfârşitul veacului V, găsim un regat al Vizigoţilor în Galia de Sud şi Spania. Este cel dintâi regat „barbar“ pe teritoriul roman.

În Africa de Nord — prin Algeria şi Tunisia — un alt popor năvălitor, împins acolo de Visigoţi, constituie un alt regat, al Vandalilor. În 455 Vandali au jefuit, fără cruşare, Roma, sub conducerea regelui lor Genserich. La 476 Odoacru, şeful Herulilor, un mic trib germanic, pune capăt existenţei Imperiului Roman de Apus. Este semnificativ faptul că el nu ia insignele imperiale ale lui Romulus Augustus — ultimul împărat roman — pentru sine, ci le oferă lui Zenon, împăratul dela Constantinopol.

Regatulul lui Odoacru îi ia repede locul regatul Ostrogoţilor.

Aceasta se explică prin aceea că popoarele „barbare“ purtau între ele războaie neîntrerupte şi graniţele nu erau fixe, ci se schimbau des.

Burgunzii se aşează în Valea Ronului şi a Saônei. Francii în Belgia. Alamanii în Alsacia şi Elveţia, Gepizii în ţara noastră. Evident că această nouă aşezare politică nu s'a făcut fără distrugerii şi jafuri. În timpul acestor nesfârşite mişcări şi năvăliri, s'au distrus oraşele, sau arse coracele (villae), s'au dărâmat templele, teatrele şi amfiteatrele pentru a lua, de pildă, piatra pentru fortificaţii. Viala oraşenească încetează aproape cu totul. Comerţul şi meşteşugul s'au restrâns foarte mult. Într'un cuvânt, civilizaţia antică s'a prăbuşit. Incepe a se plămădi o altă din îmbinarea rămăşişelor romane cu noi stăpânitori.

Să urmărim deci transformările economice, sociale şi politice din Apusul Europei, şi apoi ce se petrece în Imperiul Roman de Răsărit.

TRANSFORMĂRILE ECONOMICE, SOCIALE ȘI POLITICE IN EUROPA DE APUS

Drumul, pe care-l luase viața economică încă din secolul al III-lea în Imperiul Roman, ducea la crearea unei așezări economice în care baza o formează proprietatea de pământ care produce totul pentru nevoile gospodăriei și nu pentru schimb și pentru vânzare. Pământul este bogăția principală.

Așezarea popoarelor barbare pe teritoriul Imperiului nu schimbă direcția acestei evoluții, ci-i accelerează mersul.

Vorbind în general, situația este următoarea :

Barbarii au luat latifundiile unor proprietari romani, unii fugiți, alții omorâți sau jefuiți, și le-au împărțit între ei ; de bună seamă, războinicii de rând primeau cât să le ajungă lor și familiilor lor, nobilimea făcându-și parte mai mare, obținând teritoriile întregi cu sclavii și colonii găsiți. Cele mai întinse proprietăți desigur că le acaparaseră regii.

Decăderea orașelor, a comerțului, îngrădea viața la limita trebuințelor. Deaceia, ei nu exploatau așa de aspru pe sclavi și coloni ca latifundiarul roman. Sclavii au căpătat în mare parte pământ și, împreună cu colonii, au format categoria de țărani iobagi.

Astfel, răscoalele sclavilor și colonilor, ca și migrațiunea popoarelor („năvălirea barbarilor“) au schimbat organizarea socială a Europei occidentale. În locul fostului imperiu slavagist au apărut câteva regate „barbare“. Acestea nu cunoșteau greaua povară a birurilor care apăsau populația Imperiului Roman.

Forma de exploatare slavagistă încetase și sclavii s'au transformat în iobagi (șerbi). Situația lor se îmbunătățise. Iobagii lucrau și ei pentru stăpânii lor, însă aveau pământul și gospodăria lor și-și păstrau o parte din produse. Deaceia și lucrau cu mai multă tragere de inimă decât sclavii.

Pe lângă aceasta, pe când sclavul putea fi omorât, iobagul nu mai putea fi ucis. Aceasta era un progres.

Încep a se ivi din nou țărani liberi care sunt însă toți „barbări“ ce au ocupat pământ luat dela Romani.

Prăbușirea Imperiului Roman slavagist și sfârșitul exploatareii sclavilor au constituit pentru Europa un mare pas înainte pe calea progresului. Europa de Apus a căpătat posibilitatea să se desvolte economic și, odată cu aceasta, să se desvolte societatea omenească în general.

Durata regatelor „barbare“. — Durata regatelor „barbare“ a fost foarte scurtă și schimbătoare. Așa, de pildă, regatul Van-

dailor din Africa și al Ostrogoților din Italia nu au putut rezista forțelor — de altfel destul de slabe — ale Imperiului Roman de Răsărit.

Regatul Visigoților durează mai mult, dar cade la 711 sub loviturile Musulmanilor (Arabilor).

Cel mai puternic și cu influența cea mai mare în noua așezare a Europei de Apus a fost regatul Francilor. Francii au creat un tip de viață și de Stat nou.

Urmărind istoria lor, vom înțelege și mai bine noua alcătuire socială numită feudalism, ce caracterizează Evul Mediu.

CĂPITOLUL II

STATUL FRANCILOR

Statul Francilor in timpul Merovingienilor

Francii a'cătuiiau in secolul al V-lea mai multe triburi. Ei s'au așezat mai de mult la gurile Rinului, peste care au trecut in Imperiul Roman mai mult cu forța decât pașnic. Ca și alți „barbari”, Francii au fost primiți de împărații romani ca soldați și agricultori.

Mulți dintre Franci au izbutit să ajungă la posturi insemnate in Imperiu. Ei s'au întins in Belgia de azi și in Franța, până la râul Somme încă dela sfârșitul veacului V. In celebra bătălie din câmpiile Catalaunice împotriva Hunilor (Attila) (451), Francii au luptat a'ături de Romani, probabil ca federați, sub conducerea șefului lor Meroveu; era deci considerați oarecum in serviciul Imperiului Roman. Și împotriva Visigoților, in 463, „magister militum roman” e ajutat și de Franci. Un șef franc din tribul Gallilor, Hilderic, bătut pe Saxoni.

Galia in veacul V. — Ținutul Galiei era împărțit, după căderea Imperiului Roman de Apus, între Franci, Burgunzi, Visigoți și un fel de „regat” galo-roman, sub un general roman Evagrius.

Clovis (481-511). — Francii nu formau o națiune, ci erau împărțiți in multe triburi. Unul din aceste triburi era condus către sfârșitul veacului V, de un nepot al lui Meroveu, numit Clovis, ofițer in armata romană.

In 486 Clovis atacă și învinge pe Syagrius, întinzându-și astfel teritoriul său regal până la Loire. Bate pe Alamanii din Alsacia și Lorena, începând astfel cucerirea Germaniei. El începe numai cu 5.600 de războinici. Dar reușește să impună regelui burgund p'ata unui tribut. Peste 7 ani supune pe Visigoți, întinzându-și regatul până la Pirinei. Clovis ucide pe regi ai altor triburi franceze și la moartea sa, lasă moștenirea fiilor săi aproape toată Gallia (fără valea Saônei și a Ronului).

Clovis și Biserica. — Un principal sprijin al lui Clovis, in aceste cuceriri, au fost episcopii catolici.

Încă de când era păgân, Clovis s'a căsătorit cu o prințesă burgundă creștină, Clotilda. Clovis voia să fie în relații bune cu episcopii catolici care aveau influență asupra Galo-Romanilor și erau personagiile cele mai importante în orașele romane; iar episcopii au devenit aliații acestui păgân, deoarece acțiunea lui de cucerire era în interesul lor. Creștinismul, e adevărat, fusese la început religia maselor asuprite. Acum însă episcopii catolici sprijină pe cuceritor spre a-și cuceri ei însăși o poziție predominantă. Ei primeau dela rege, ca și războinicii, daruri, moșii, servi. Crimele și jafurile lui Clovis nu-i făceau să-l socotească nedemn de sprijinul Bisericii.

Clovis se creștină. Cu ajutorul Bisericii, organizează Statul și întărește puterea regală. Organizarea socială a provinciilor se schimbă. Munca șerbilor, adică orânduirea feodală, devine dominantă pe marile întinderi de pământ ale regelui, ostașilor și înaltului cler, așa cum vom vedea mai departe.

Urmașii lui Clovis — poartă numele de Merovingieni, — după numele bunicului său Meroveu — și domnesc până la 752, vreo 240 de ani.

După moartea lui Clotar, cei 4 fii ai lui își împărțiră „regatul” ca pe o avere personală și moștenită. Toluși, luptând în comun, și-au mai întins hotarele în Germania cucerind Thuringia. În 561, toate cele 4 părți revin sub conducerea unitară a unuia din fii — Clotar — căci ceilalți muriseră.

După moartea acestui al doilea Clotar, fiii acestuia din nou și-au împărțit regatul franc, însă de data aceasta încep războaie între ei și se petrec drame familiare înfiorătoare, în care prințele joacă roluri principale. Trei sunt noile regiuni, mici regate, împărțite de fii lui Clotar la 561: Austrasia, Neustria, Burgundia; (mai târziu și Aquitania).

Vom reveni asupra urmașilor lui Clovis după ce vom vedea chipul de trai în regatul franc format în Galia.

Organizarea Statului pe vremea Merovingienilor.

Felul de trai. — Desele războaie duse, fie pentru cucerire și jaf, fie între nepoții regelui Clovis, au sărăcit pe țărani liberi. Ei căutau ajutor la proprietarii mari. Aceștia ofereau țăranilor sprijinul, însă cu prețul vânzării libertății lor: țăranul, fost stăpân liber pe bucată de pământ, dar acum sărăcit, se leagă să asculte și să muncească pământ boieresc cu dijmă și cu clacă; din șase zile lucrătoare, trei sunt rezervate proprietarului. Din liber

devine șerb. În Statul franc începe a se forma deci o clasă a nobililor militari și moșieri deoparte și de altă parte o clasă de țărani șerbi. Acești țărani au gospodăria și uneltele lor, dar nu pot părăsi moșia pentru că proprietarii lor au înțelegere tacită între ei să nu-i primească în altă parte. Mai târziu se vor face legi pentru aceasta. Țăranii șerbiți nici nu se pot căsători cu o fată de pe alt domeniu decât al lor.

Această clasă de șerbi, pe a cărei muncă se sprijină întreaga societate medievală, e adânc disprețuită; nu joacă nici un rol în Stat și nu-i admisă să poarte armele.

Așa dar, orânduirea economică de pe vremea Statului merovingian nu se contrazice cu evoluția de orânduire economică din ultimele veacuri ale Imperiului Roman. Caracterul principal al acestei orânduiri era predominarea economiei naturale. Pământul este acum singura bogăție și regii răsplătesc serviciile războinicilor cu moșii și coloni; banii sunt foarte rari.

Organizarea politică. — Am văzut că fiii și nepoții lui Clovis și-au împărțit moștenirea. Cuceririle făcute de Clovis nu alcătuiau un Stat în înțelesul obișnuit al cuvântului, ci o proprietate a regelui, de care el dispunea după legile de drept privat. Scopul conducerii merovingiene era satisfacerea intereselor monarhului. Scopul cuceririlor era jaful și obținerea tributurilor. Regele merovingian era un mare latifundiar, devenit unicul proprietar al Galiei numai după ce prin asasinat și războaie a reușit să scape de toți ceilalți latifundiați.

Vechiul obicei germanic de a aduna tribul, adică obștea poporului, a fost părăsit. Cuceririle au ridicat prea sus pe rege și l-au rupt de popor.

Există și o nobilime: una francă alcătuită din războinicii regelui și una gallo-romană. Însă acestea nu au nici un rol politic cât timp regele este puternic. Numai regele dispune fără limită de toată puterea.

Administrația regalului. — Administrația prezintă un dublu aspect.

1. Regele, ca rege franc, este înconjurat și ajutat de războinici care însă nu-i sunt leali decât în măsura în care ei înșiși își satisfac interesele lor, cel mai de seamă fiind jaful. Cât timp acesta este cu puțință, leuzii — așa se numesc acei războinici dela curtea regală — stau în jurul regelui. Sunt cazuri când leuzii unuia din urmașii lui Clovis au trecut la altul.

Când se epuizau posibilitățile de cucerire și jaf, regele era nevoit să le împartă din moșiile sale terenuri numite beneficii, pe care le putea lua înapoi dacă războinicul căruia îi făcea darul nu-și împlinea obligațiile.

De la sfârșitul veacului VI însă, beneficiile acestea au devenit viagere; mai târziu ereditare.

Regii, tot dând din proprietățile lor, au împărțit mai toată averea așa încât rămânând fără proprietăți au rămas și fără leuzi. În cele din urmă, Merovingienii au ajuns un fel de modeși proprietari rurali, trăind într'o casă aproape țărănească.

Regele rânduise în diferite ținuturi câte un comes (contele de mai târziu), un fel de vice-rege, în mâinile cărui sunt reunite puterile administrative, judiciare, financiare și militare. Ei nu sunt retribuiți, ci au o treime din amenzi și produse. Regele dispune de ei, cum vrea. Însă leuzii și episcopii, nobilimea funciară și bisericească într'un cuvânt, au impus în 614 regelui Clotard II să numească astfel de conți numai dintre proprietarii mari ai locului. Contele deveni astfel repede mai puternic decât regele însuși și locuitorii din ținut se simțiră legați mai mult de el decât de rege.

Regele numea și pe conducătorii de oaste, adică pe duci.

2. Al doilea aspect al administrației regale franceze este următorul: regii franci au cunoscut organizarea imperială romană; nobilimea galo-romană îi înconjoară și ea când regii sunt puternici. Regii franci au luat chiar titlul de Augusti, au un palat ca și împărații romani, adică au persoane multe care li servesc și care au sarcini administrative. Unul din aceste personaje „mai marele palatului” *maior domus* sau *major domus*-ul, mai întâi simplu șef de slujbași al casei și administrator al averii regale, a sfârșit prin a deveni adevăratul rege, cum vom vedea mai departe.

„Dreptatea barbară”. — În regatul franc era un chip aparte de a satisface dreptatea: dacă cineva era acuzat de o faptă gravă, i se da un fier înroșit în mână sau era pus să pună mâna în apă clocotită, etc. Dacă după un timp oarecare (vreo 3 zile) se vindeca, era socotit nevinovat. Astfel de probe se numeau *ordalia*.

Duelul, deasemenea, era socotit o probă: cel învins sau omorât era socotit și vinovat, deoarece, gândeau cei de atunci, Dumnezeu nu poate îngădui să cadă un revinovat. De aceea, chipul acesta de a judeca se numește *judicata lui Dumnezeu*.

Contopirea între populația francă și cea galo-romană s'a făcut treptat, într'un timp mai îndelungat și câțva timp au coexistat mai multe feluri de legislație. Deci nu existau legi generale pentru toți locuitorii de pe teritoriul regatului franc, ci pe deapsa se aplica după obiceiurile tribului.

Pe la sfârșitul secolului V începură să apară legi. Astfel de coduri se numeau „dreptate barbară”. Din „dreptate barbară” putem afla ce schimbări se produceau atunci în organizarea fran-

cilor și a altor popoare barbare. Vedem că inegalitatea crește. Astfel, pentru omorul unui ostaș al regelui, se plătea o amendă de 3 ori mai mare decât pentru omorul unui simplu franc liber. Pentru omorul unui roman liber se plătea de două ori mai puțin decât pentru un franc.

Pentru un colon se plătea și mai puțin. Pentru un sclav se plătea aceeași amendă ca pentru furtul unui bou.

Intărirea nobilimii militare și a șerbiei

Monarhia francă depindea de tăria regalității. Când aceasta se slăbește pentru un motiv sau altul, întreaga mașină se sdruncină. Marii proprietari de pământ franci și galo-romani încep a se imbogăți și a căpăta importanță, și ei nu se mai supun regelui. Regii tot împărțind din domeniul lor, proprietățile lor se împuținau și odată cu aceasta le scădea și influența.

Nobilii încep a se simți solidari între ei față de șerbii de sub ei și față de regele pe care vor să-l subordoneze în fapt.

Fiecare mare proprietar începă a se socoti un fel de suveran în domeniul lui. Țăranii liberi și colonii se simt și ei legați mai mult de boier decât de rege. Pe moșiile episcopilor se petrecea acelaș fenomen. De altfel, prin originea lor socială, episcopii sunt, în veacurile V și VI, recrutați din aristocrația galo-română, iar în veacul VII și din cea galo-francă. Viața lor particulară lasă deseori foarte mult de dorit.

În curând teritoriile cu reședințe episcopale devin proprietatea episcopilor. La început sunt invitați și episcopii să asiste pe conți în exercițiul funcțiunii acestora. Treptat, preoții și diaconii intră sub jurisdicția episcopului și sunt scoși de sub cea a civililor. Persoana episcopului nu poate fi atinsă. Numai un consiliu poate pronunța contra lui, o condamnare legală. Scriitorul Grigorie din Tours, episcop și el, ne informează că unii colegi ai săi erau adevărați pirați. Este deci firesc ca prin veacul VII să găsim și pe episcopi împotriva regalității slăbite și alături de aristocrație. Deseori găsim pe episcopi în fruntea opoziției față de rege și de majordomi.

Literatura și știința. — Scriitorul care a trăit în vremea Merovingienilor, Grigorie din Tours, scrie în **Historia Francorum**: „Nenorocite sunt vremurile noastre pentru că literatura pierde”. Contemporanii aveau impresia unei decadențe și nu se înșelau. Prăbușirea literaturii clasice începuse de mult. Literatura păgână era condamnată de Biserică, pentru că ea trăia din mitologie. Totuși părinții bisericești citeau literatură clasică și așa ni s'a păstrat în parte, în diferite manuscrise.

Filosofia era total neglijată. În Occident nu au loc măcar discuții teologice așa cum se întâmplă în Orient. Aproape nicio frământare spirituală nu se producea pe-atunci.

Lipsa de preocupare culturală și amestecul populației aduc o schimbare foarte mare în limba vorbită. O limbă vorbită nouă începe a se forma și primul document scris în această limbă este un tratat de pace din anul 843. Așa că, între limba vorbită și cea scrisă, latină, se sapă un șanț tot mai adânc. Pe tărâm științific, circulau mai ales rezumate reduse ale geometriei lui Euclide și aritmetica lui Nicomach.

Scolile. — În veacul V mai erau câteva școli subvenționate de împărați. Ostrogoții le mențin când ocupă Italia. Justinian le restaurează. Invaziunea lombardă însă le dă lovitura fatală. În Galia regii merovingieni nu se îngrijesc de cultură, deși unii dintre ei sunt instruiți în literatura profană și sacră.

Măușlirile sunt locuri unde dăinuește oarecare învățătură, evident cu caracter specific bisericesc. Din când în când se copiază și câte un manuscris păgân și astfel s'au păstrat pentru posteritate unele opere clasice. Instrucțiunea se reducea, pe vremea Merovingienilor, la puțină gramatică, la socotit, necesar pentru a putea determina sărbătorile, la cânt și pentru celebrarea slujbelor religioase. Suirea uneori pe tronurile episcopale a unor războinici hrăpăreți, brutali și ignoranți, aduce, din punct de vedere cultural, cu începutul veacului al VIII-lea, o noapte întunecoasă asupra Galiei.

Arta. — Despre arta merovingiană nu se poate spune decât foarte puțin. Din arhitectura religioasă în Galia nu a rămas nimic. Chiar cele mai laudate catedrale, din veacurile V și VI, erau foarte modeste.

Nici edificii civile nu s'au ridicat. Aristocrația se refugiase la țară, la conace, care încă nu sunt serios fortificate.

Sculptura dispăre cu totul. Numai argintarul este artistul acestor vremuri merovingiene.

Se știe că aurul era metalul căutat; din el barbarii fac podobe. Goții au dus cu ei pe unde au mers arta aceasta și stilul lor. Forma și ornamentarea podobelor denotă un împrumut dus în Galia de Goți, din orientul continental sarmat.

Cărțile sunt ornamentate cu forme de animale, pasări, pești, șerpi, lei, care se combină capricios cu desenul geometric, pentru a forma inițialele.

Scrierea galică e continuarea celei latine. Literele cursive iau însă un aspect desagreabil sub Merovingieni.

Statul Francilor sub Carolingieni

Ultimii Merovingieni. — Am arătat mai sus cum a scăzut puterea urmașilor lui Clovis și cum, pe de altă parte, a crescut puterea marilor proprietari de pământ.

Creșterea puterii aristocrației a fost înlesnită și de săbi-ciunea urmașilor lui Clovis. Iată cum îi descrie un cronicar contemporan cu Carol cel Mare.

„Familia Merovingieniilor nu mai da de multă vreme nicio probă de destoinicie. Regele se mulțumea să poarte doar numele, să aibă plete pe umeri și barbă lungă, să stea pe tron și să facă pe monarhul. Acorda audiențe ambasadurilor și da răspunsuri ce i se dictau. În afară de o pensie alimentară, nesigură de altfel, pe care i-o plătea mai marele palatului (majordomul) după bunul său plac, el nu mai avea în patrimoniu său decât o mică proprietate cu venit foarte redus. Acolo trăia cu o mică ceată de servitori. Când trebuia să meargă undeva, călătorea într-o căruță trasă, după obiceiul țărănesc, de boi. Cât privește administrarea regatului, majordomii o făceau singuri”.

Cum am văzut, Regatul lui Clovis fusese împărțit în patru alte regate: Neustria, Austrasia, Burgundia și Aquitania, dintre care un rol istoric însemnat joacă numai Austrasia și Neustria. Neustria constituie nucleul viitoarei Franțe, iar Austrasia al viitoare Germanii. În Neustria, Francii își însușesc limba galo-romană; în Austrasia, își păstrează limba germanică.

La fiecare din aceste curți regale existau majordomi. Cei dela Curtea regală din Austrasia isbutesc să facă hereditară sarcina aceasta de „mai marele palatului”, așa că avem două lamiile care stăpânesc regatul: una, cea regală cu numele, cum spune cronicarul: cealaltă, a majordomilor, care stăpânesc în realitate. Ei încep a face chiar cuceriri, așa de pildă majordomia dela Curtea din Neustria o ia tot familia dela Curtea din Austrasia (687 Pepin de Herstale). Unul din acești majordomi devine vestit. Este Carol Martel (715-741) — fiul lui Pepin de Herstale.

Arabil din peninsula arabă se întinseră de-a-lungul coastei Africe, trec seră Gibraltarul, învinseseră pe Visigoții din Spania și trecuseră Pirineli în Galia. Dar Carol Martel îi înfrânge la Poitiers la 732.

Victoria aceasta are răsunet mare și duce la un dublu rezultat: 1. Arabii sunt opriți în mersul lor până atunci meru victorios; 2. Carol Martel, triumfând asupra Arabilor Musulmani, apare ca salvator al creștinilor. Se produce, cum e firesc, o apropiere între familia lui Carol Martel și Papă. Unul din urmașii

lui Carol — numiți Carolingieni — rege de fapt ca și înaintașii lui, va deveni rege de drept prin ungerea lui de către Papă. (Carol Martel n'a purtat alt titlu decât cel de majordom).

În timpul războiului cu Arabii, Carol Martel a luat măsurile drastice pentru întărirea puterii militare a Francilor. Contra călăreților arabi avea nevoie de ostași bine înarmați și care să fie deasemenea călăreți. Țăranii liberi erau acum sărăciți și nu se puteau prezenta la război bine înarmați și mai ales călare.

De a Biserică — cea mai mare stăpânitoare de pământ din societatea francă, — Carol Martel a luat o parte din pământuri și a distribuit parcele separate ostașilor, obligându-i să facă serviciul militar călare. Pământurile distribuite în schimbul serviciului militar se numeau beneficii, iar ostașii care le primeau — vasali. Vasalii au devenit o putere militară permanentă a Statului franc. Clasa militară s'a servit de arme nu numai pentru războaie cu dușmanii, ci și pentru a să pune și prefăce în serbi pe țărarii liberi.

Pepin cel Scurt (numit așa pentru statura lui mică), urmaș al lui Carol Martel, a fost uns ca rege. El a detronat pe Merovingieni. În 751, Pepin a trimis o ambasadă Papei Zaharia cu întrebarea: „Cine merită să fie rege, cel care șade pe scaunul regal fără grijă și pericol sa.. acela care duce pe umerii săi întreaga greutate a domniei?”. Papa a răspuns: „E mai bine să se numească rege cel care are înțelepciunea și puterea decât cel care nu-i rege decât cu numele”.

Așa că, în 752, Pepin tăie pletele, — semnul regalității — ultimului rege merovingian (Childeric III) și-l închise într'o mânăstire.

✓ Bonifaciu a uns pe Pepin rege după obiceiul biblic (după cum profetul Samuei unse pe Saul ca rege).

După doi ani ✓ Papa însuși îl unge din nou ca rege. Actul acesta are urmări. Începând cu Carolingienii, monarhia, în Franța, devine de drept divin și așa va fi până la revoluția din 1789.

Papa avea nevoie de Pepin: Lombarzii, trecând Alpii, cuceriseră aproape toată Italia; Roma, scaunul papal, era încercuită. Pepin a învins pe Lombarzi și a dat Papei pământul cucerit. A luat astfel naștere un stat papal, care va dispărea abia în 1870. Prin acesta, Papa nu-i numai un părinte spiritual, ci și un rege cu moșii, un mare feodal care are sub autoritatea sa mulți episcopi.

Sub Pepin cel Scurt, întreaga Gaile a fost unificată. La moartea sa, în 768, a fost împărțită între cei doi fii ai săi. Unul din ei, Carloman, a murit în 771, astfel că fratele său Carol a

devenit rege al întregii Galii. El a rămas în istorie sub numele de Carol cel Mare (769-814).

Carol cel Mare. — Este cel mai mare războinic și cuceritor din Evul Mediu; a domnit 46 de ani și a făcut 55 de expediții. La 30 a luat el însuși parte activă. El a unit teritoriile țărilor de azi: Franța, Belgia, Olanda, Germania, Elveția, Austria, Ungaria și Italia.

Regatul Italiei, format de Carol cel Mare după ce a bătut pe Lombarzi, se întinde până la Sud de Roma cuprinzând și pământurile Papei supuse autorității lui Carol. Rege în Italia a fost pus fiul său.

Carol cel Mare cucerește și versantul sudic al Pirinellor, formând o marcă (un teritoriu de frontieră) cu Barcelona oraș principal. În întoarcerea din Spania, artilgarda comandată de Roland, nepot al lui Carol cel Mare, a fost surprinsă și strivită de Basci. Episodul acesta a dat naștere unei epopoi, La chanson de Roland, care e pentru Evul Mediu ceea ce Iliada a fost pentru Grecii antici.

Însă cele mai crâncene războaie le-a dus Carol cu Saxonii.

Organizarea socială a Saxonilor este cea descrisă de Tacit și despre aceasta am vorbit înainte.

De multe ori, în cursul a 30 de ani cât au durat luptele cu Saxonii, Carol i-a învins. Deseori însă, garnizoanele lăsate de Carol erau masacrate de Saxoni. Căci Saxonii se revoltau mereu, deși Carol căuta să-i înspăimânte printr'o mare cruzime: pentru orice abatere, se aplica pedeapsa cu moartea. Odată, 4.500 prizonieri au fost uciși într'o singură zi (782), ca să îngrozească pe ceilalți. Saxonii însă erau dârzi pentru că își apărau libertatea și pământul, iar cruzimile îi îndârjeau și mai mult.

În timpul ciocnirilor cu Saxonii, Carol s'a întâlnit și cu Slavii, de dincolo de Elba, dintre care unii i s'au supus, și cu Avarii din Panonia.

Pentru a opri pe Slavi, Carol întemeiază o „marcă” ce va deveni marca de Brandenburg, primul nucleu al Statului Prusac, nenorocirea de mai târziu a Europei.

Contra Avarilor, întemeiază marca de Est, Austria de mai târziu. Atacă pe Avarii și, în câmpurile lor întărite, numite ringuri, găsește mari cantități de aur provenite din jaf.

În anul 800, la Crăciun, Carol se afla la Roma, pentru a reabilita pe papa Leon al III-lea, care, fiind acuzat de ticăloșii, a fugit din Roma de frica mulțimii.

La miezul nopții, în timpul slujbei, Papa Leon III îi pune coroana de aur pe cap zicând: „Lui Carol Augustul, încoronat de Dumnezeu, marele și pacificul împărat al Romanilor, viață

lungă și victorie!” și se prosternă în fața lui Carol, după obiceiul practicat față de vechii împărați.

Din cuvintele Papei reiese ideea că nu-i vorba de un nou imperiu, ci de vechiul imperiu roman refăcut. El este moștenitorul Cezarilor și poartă ca și ei numele de Augustul.

Regii se socotesc datori să i se închine lui Carol: doi regi din Anglia o fac de îndată la Aix la Chapelle, reședința sa preferată. Regele Scoției și al Asturilor (Spania) se declară fideli; locuitorii din Corsica, Sardinia și insulele Baleare se pun sub protecția sa. Numele lui ajunsese până în Asia. Vestitul calif Harun-al-Rașid intră în legătură cu Carol și între alte daruri îi dă cheile Sfântului Mormânt, recunoscându-l prin aceasta ca șef al creștinilor.

Constantinopolul însă nu recunoaște alt împărat decât pe cel dela Constantinopol, unde, de altfel, în vremea de care vorbim, domnea o femeie, Irina.

Carol cel Mare voia să se căsătorească cu Irina. Așa se spune; ar fi fost evident o căsătorie din interese politice, ca astfel să devină el împăratul roman de drept.

Irina a fost însă alungată în 802, de primul său ministru Nichifor, care devine împărat, și încep ostilități între Nichifor și Carol cel Mare; Veneția și Vitria trec de câteva ori din mână în mână. Însă Constantinopolul e silit la conciliere: Bulgarii, sub hanul lor Krum, bat armata lui Nichifor, din craniul căruia Krum își face cupă de băut. Bulgarii cuprinseseră aproape toată Peninsula Balcanică, așa că, după moartea lui Nichifor (811), se face pace între Occident și Orient și se recunosc două imperii: de Apus și de Răsărit. Până acum împărații dela Constantinopol se socoteau singurii în drept a avea autoritate, măcar de formă, asupra ținuturilor fostului imperiu roman. Interesele papilor, care se socoteau moștenitorii împăraților romani, au contribuit mult la această rupere definitivă între imperiul de Apus și cel de Răsărit.

Ei vroiau să se libereze de tutela Constantinopolului și au creat astfel un nou împărat uns de papă, în nădejdea că va fi sub tutela bisericii papale.

Organizarea politică a imperiului. — Stăpânirea lui Carol cel Mare cuprindea o întindere enormă. Împăratul a împărțit teritoriul în comitate, vreo 300 la număr, fiecare comitat fiind condus de un comite, revocabil când voia împăratul. Cele de graniță se numesc mărci și șefii lor markgrafi. Așa, de pildă, Danemarca s'a format din marca creată contra Danezilor (Normanzi), Austria din Ost-mark, creată pentru apărare contra A-

variilor. În Spania, peste Pirinei, creează marca hispanică. Circumscripțiile militare sunt ducate.

Pentru controlul activității comitelor se trimit missi dominici, un civil și un cleric, să inspecteze. Ei reprezintă pe împărat.

Se făceau adunări de două ori pe an: toamna erau chemați marii proprietari și ostași și se discutau chestiuni în legătură cu conducerea treburilor Statului; se alcătuiau legi numite Capitularii. La adunările de primăvară, care erau mai mari, se făcea inspectie trupelor.

Carol n'a fost deci numai un cuceritor, ci și un organizator. Personalitatea sa a izbit puternic imaginația poporului care l-a trecut în poezia epică a Evului Mediu, în „chanson de geste” sub numele de Charlemagne (din Carolus magnus).

Era voinic, înalt „à barbe fleurie”, cum spunea epopeea, ochi mari și vii, fizionomie răsătoare, plăcut, arăta demnitate. Simplu la îmbrăcăminte și la trai. Foarte rar a îmbrăcat costumul de împărat roman. Îl purta pe cel de rege franc.

Era harnic și se interesa de toate, chiar de amănunte gospodărești „pentru că el vrea ca proprietățile să fie de folos lui și nu altora”; de aceea cerea administratorilor socoteală precisă de mersul recoltelor de tot felul. Vorbea latinește, înțelegea limba greacă, dar n'a învățat niciodată să scrie. Se întâmpla uneori să-și cheme ofițerii în miez de noapte la lucru. Îi plăcea vânătoarea și înnotul.

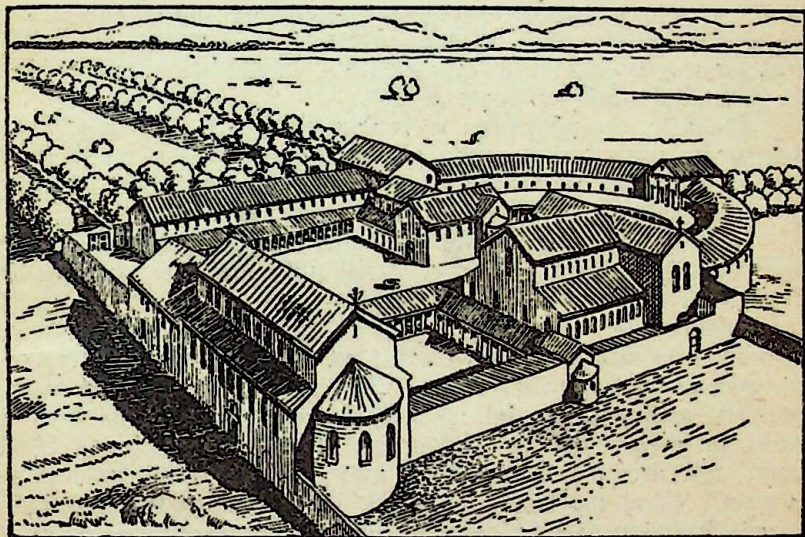
Azi, regii au liste civile (o alocație bănească din partea Statului). În Evul mediu însă, ei trăiau din venitul moșiilor lor ca niște mari proprietari. Era mai lesne atunci să meargă regele cu ai săi la fiecare moșie și să consume pe loc produsele, decât să fie aduse produsele la un loc. Și așa făceau. Totuși, Carol cel Mare, la sfârșit l vieții sale, și-a făcut o reședință aproape sta-tornică la Aix la Chapelle. Aici a construit și o catedrală și clădiri pentru curtenii ce-l înconjurau.

Seniori și vasali. — Carol distribuia vasalilor săi „beneficii”, în schimbul cărora aceștia erau obligați să participe personal la expediții militare și să aducă cu sine oameni înarmați. Ca să adune ostași, vasalii distribuiau și ei beneficii. Vasalii regelui se considerau față de vasalii lor seniori (mai mari). Beneficiile se distribuiau vasalilor în stăpânire pe viață. Mai târziu, dela a doua jumătate a secolului IX, beneficiile se moșteneau. Asemenea pământuri moștenite, pe care vasalii le primeau în schimbul serviciului militar, se numeau feude.

Astfel s'a format organizația clasei dominante. Seniorul cel mai mare, era regele; vasalii regelui, la rândul lor, erau seniorii vasalilor lor.

S'a ajuns deci la o nouă organizare socială a Europei de Apus, în care toți oamenii erau subordonați unii față de alții și formau o scară ierarhică. Drepturile și datorii lor erau definite printr'un contract. Aceasta este forma suprastructurală a regimului feudal. — întins și eptat în toată Europa. Ultimele resturi feudale dispar în Franța prin revoluția din 1789. La noi, ca și în Prusia, dispar abia acum, după al doilea război mondial, prin reformele din 1945-46.

Seniorii și șerbii (iobagii). — Seniorii și vasalii lor trăiau din munca iobagilor sau șerbilor. Erau deci două clase sociale

Castel feudal din vremea lui Carol cel Mare

principale: una a seniorilor, vasalii celor mai mari, în vârstă fiind regele, și a doua clasă a șerbilor. Șerbiți provin 1) din sclavii care au primit parcele, — cum am mai spus —, dar 2) în cea mai mare parte din țărani liberi altădată, acum căzuți sub stăpânirea marilor proprietari.

Sclavul din antichitate, șerbul din Evul Mediu și muncitorul de azi din țările cu mod de producție capitalist, au ceva comun: munca lor este exploatată de cei ce stăpânesc moșiile sau fabricile. Este și o mare deosebire între ei. Muncitorul de

azi, personal este liber, dar nu are alt mijloc de trai decât puterea lui de muncă pe care o vinde pe piață ca orice marfă, celui care are clădiri, unelte și mașini și care-l pune să muncească. El e nevoit să-și vândă puterea de muncă, căci altfel nu are ce mânca. Exploatarea muncitorului de azi se face prin constrângerea economică; formal și juridic, el este liber.

Sclavul și iobagul nu sunt liberi, ci constrânși și neeconomic, adică „legați”. Sclavul era pur și simplu o uneltă vorbitoare (vocale instrumentum). Organizarea feudală prezintă totuși un pas înainte în comparație cu cea sclavagistă.

Proprietarul de sclavi își poate omori sclavii. Alta e situația iobagului; el are gospodăria sa proprie și mijloace de producție proprii. El trebuie însă să dea o parte din timpul său (clacă) și din produsele sale (dijmă, rușeturi) proprietarului, numai restul rămânându-i lui. Iobagul poate fi vândut și cumpărat odată cu pământul, însă nu poate fi ucis.

Claca nu era prea grea în veacurile de care e vorba (IX-XI), pentru că proprietarul nu avea o gospodărie întinsă și nu se ajunsesse să se vândă produsele agrare; ele îndestulau casa proprietarului.

Birurile însă erau destul de numeroase: dajdie pe cap, pe avere, vamă, monopoluri sau „banalități”, arendări, dări pe locuință, vite, pasări de curte și altele.

Banalitățile erau dreptul proprietarului de a sili pe țărani să macine la moara lui (cu plată!), să aducă strugurii la teascii lui, pâinea la cuptorul lui, etc. Târgul cu sare era un drept exclusiv al proprietarului, și apăsa greu poporul. Judecata o făcea tot proprietarul și da amenzi mari. Acestea erau, să le zicem așa drepturi legale. Căci mai sunt și altele mai puțin „legale”. Când moșierul, de pildă, călătorea pe moșiile sale, țărani trebuiau să-l hrănească pe el și pe însoțitorii săi, uneori adevărate lăcuste. Moșierul, când voia, vâna pe câmpurile țărănești, stricând recoltele. Dacă se atingea vreun țaran de cerbul sau pasărea scăpată de prin țarcurile boierești, îl aștepta spânzurătoarea și altele de acest fel.

Țăranii, de fapt, nu erau liberi. Mai la început, prin simpla înțelegere între moșieri, țaranul care pleca de pe moșia cuiva, nu era primit de nimeni; apoi, prin legi, au fost legați de moșie. Pământul stăpânit de țărani putea fi lăsat moștenire cu consimțământul proprietarului, căruia moștenitorul îi da taxă (de obicei vita cea mai mare).

Iobăgia provoca împotrivire în rândurile țărănilor. La începutul secolului IX au avut loc multe răscoale țărănești. Pe la mijlocul secolului IX a izbucnit o răscoală mare a țărănilor

săxoni biruiți în curând de Carol. Însă seniorii erau puternici și aveau armată; ei înăbușeau cu cruzime răscoalele și îi puneau pe țărani să lucreze forțat în folosul lor.

Traiul țăranilor era aproape animalic, în cocioabe mici, clădite din lut amestecat cu paie și păpuruș. Vătra era în cocioabă, fumul ieșea pe ușă sau acoperiș. Boalele de tot felul distrugneau uneori populația unor regiuni întinse.

Tehnica agricolă era redusă, pământul se istovea repede. Boierul lua pe țăran la munca boierească la timpul potrivit, nedându-i timp să-și cultive pământul propriu; deci recolta țăărănească era totdeauna mai proastă.

De rezerve de alimente nici nu se putea vorbi. Ani de seceță deși în veacul IX, în 70 de ani a fost foamete; în 860 „a fost o foamete că un om omora pe altul și ca o fiară îl rupea cu dinții”, scrie într-o cronică. Un alt cronicar scrie (la 1005): „În acel timp s'a întâmplat o foamete mare, care a ținut cinci ani. N'a fost nicio regiune în care să nu se simtă lipsa de pâine... Mulți oameni au pierit de foame. Mâncau nu numai carnea animalelor spurcate și a reptilelor, dar și carne de om (bărbați, femei, copii). Simțimântul de rudenie dispăruse: fiul mânca pe mamă, mama își ucidea pruncul...”.

Moșia feudală. — Toate cele necesare vieții se produceau pe moșie: hrană, îmbrăcăminte, unelte, etc. Pe lângă curțile boierești erau ateliere de fierărie și alte ateliere unde se lucrau arme, hamuri, șei, țesături, etc. Nu se cumpăra și nu se vindea aproape de loc. Produsele se consumau la moșie de către feudal, de familia lui, de nenumărate slugi și oaspeți.

Deci moșia constituia o **gospodărie naturală și închisă**, adică se producea totul înăuntrul ei și totul se consuma acolo.

Se cumpăra foarte puțin dela negustorii drumeți: arme în-deosebi, sare și cai bogați mai cumpărau obiecte de lux dela negustorii ambulanti.

Așa dar, gospodăria feudală se caracterizează prin alcătuirea moșierească în care marea proprietate se combina cu mica gospodărie țăărănească. Supraproducția produsă de țărani și-o însușește proprietarul prin constrângere.

Meșteșugul nu-i despărțit de agricultură. Gospodăria feudală e naturală și închisă. Schimbul este foarte redus.

Civilizația în timpul Carolingienilor. — Sub Merovingieni domnea o mare ignoranță. Numai o parte din cler știa să scrie și să citească. „Indolența înaintașilor noștri — spune Carol cel Mare — a redus literele aproape la nimic”. Nobilii nu știau să scrie și să citească. Poporul era analfabet.

Carol cel Mare avea nevoie de clerici luminați, care să inspire populației supunere și încredere. (le-uj este de mare ajutor împăratului, cum am văzut că a fost și lui Clovis.

Carol avea nevoie de oameni care să știe să țină socotelile veniturilor și cheltuielilor moșilor și pentru administrație în general. Deaceia, el dispune ca fiecare mănăstire să aibă școală, în care să se învețe gramatică, cântul, istoria și caligrafia (nefiind inventat încă litara, meșteșugul scrisului frumos era foarte necesar). Din timpul acesta avem cele mai clare și frumoase manuscrise. Carol dispune ca și pe lângă biserică să se deschidă școli gratuite. În însuși palatul său avea lângă o școală, unde erau admiși, alături de fiii nobililor, și unii copii săraci. Avea și un fel de „academie” în care membrii luau nume clasice și biblice. Așa, Carol se numea, în Academie, David.

Pentru reînvierea studiilor, Carol a chemat pe lângă sine pe învățații timpului dintre care cel mai de seamă ajutor a fost Alcuin — călugăr din Nordul Angliei —, directorul școlii din palat. Alcuin a fost un fel de ministru al instrucțiunii publice.

Artele. — În timpul lui Carol cel Mare începe să ia un avânt arhitectura, care imită pe cea romană. La Aix la Chapele se înalță o măreață biserică. Arhitecții timpului învățaseră să construiască arcuri cu nătră rotundă.

Au fost chemați meșteri artiști din Italia, cărora le datorăm edificiile în stil bizantin, care se văd și azi la Worms și Colonia.

CAPITOLUL III

EUROPA IN SECOLELE IX-XI

Destrămarea imperiului lui Carol cel Mare

Urișul imperiu, alcătuit de Carol cel Mare, nu a durat mult. Indată după moartea împăratului, imperiul s'a împărțit în trei, apoi s'a fărâmițat mai mult. Astfel s'a alcătuit Europa feudală.

Ludovic Evlaviosul este unicul fiu al lui Carol și lui i-a rămas imperiul. Însă el l-a împărțit între cei trei fii ai lui — căci imperiul era socotit proprietate personală. Cei trei noi regi (Lotar, Ludovic și Pepin), rămași sub conducerea tatălui lor, ar mai fi trebuit să cedeze câte o parte pentru un al patru ea frate — Carol Pleșuvul — venit pe lume mai târziu. Nu voia, se revoltă, și siliră pe tatăl lor ca în genunchi în fața lor și a eriscopilor să mărturisească că e' este de vină pentru toate nelegiuirile ce se fac în imperiu: spargerii, hoții, jafuri, omucideri, etc. Apoi l-au închis într'o mănăstire.

După luptele date între fiii lui Ludovic împotriva lui Lotar, se stabilește o înțelegere între Ludovic și Carol, la Strasburg.

Ludovic ia provinciile de pe malul drept al Rinului cu Mayența de pe stânga, pentru provizii de vin. Aceste provincii au format un regat al Germaniei.

Lotar ia Italia, Valea Ronului și a Saônei și Valea Meuzei și are titlul de împărat, însă fără nicio autoritate asupra fraților săi.

Carol ia ținuturile situate de-a-lungul mării, bazinele Escant, Seine, Loire și Garona, adică Franța de miază. Totuși, veacurile IX și X sunt pline de tot felul de revendicări, cuceriri, alianțe și trădări. E anarhie din pricina luptei pentru putere până la

987 când Carolingienii sunt detronați și când începe o altă dinastie, a Capetienilor, despre care se va vorbi mai târziu și cu care începe alcătuirea Statului francez modern.

De ce n'a durat imperiul lui Carol? — În paginile anterioare am văzut că exista o puternică tendință de independență a marilor proprietari de pământ. Fiecare se socotea domnitor în proprietățile lui, judeca, strângea în folosul lui dări, avea chiar putere militară. Cât timp împăratul era tare, marii proprietari (seniorii) se supuneau lui dar, totuși râvneau neîncetat după independență. Urmașii lui Carol fiind slabi și desbinați, seniorii au profitat de aceasta.

Am spus mai înainte că această independență a marilor proprietari era posibilă, pentru că acum legăturile economice nu erau întinse. Fiecare domeniu producea numai atâta cât era nevoie pentru îndestularea proprietarului și a șerbilor săi; nici nu se vindea în afară, nici nu se cumpăra din afară. Economia era fărâmițată într-o mulțime de unități mici. Ca urmare, însăși alcătuirea politică trebuia să se fărâmițeze.

Regatul franc devine „un mozaic de feude” condus de nobili aproape independenți.

Năvălirile Arabilor, Ungurilor și Normanzilor. — După Carol cel Mare, alte migrațiuni de popoare încep a coborî dela Nord, năvălind asupra Europei din trei părți deodată.

La Est, Germanii fură împinși de popoarele slave precum și de noii veniți Ungurii, stabiliți în câmpia Tisei și care în veacul X ajung până în inima Franței.

La Sud, Sarasinii musulmani, venind din Africa, pătrund asezându-se în Munții numiți și azi *Monts des Maures* (în Provence).

La Vest, prin canalul Măneci, sosesc cei mai de temuți năvălitori, Normanzii. Ei erau locuitorii peninsulei Scandinave și ai Danemarcei de azi. Sunt de neam germanic. Și la ei se formase o nobilime războinică, care se porni după pradă în trei direcții: spre Anglia de azi, spre imperiul lui Carol cel Mare și spre Uniunea Sovietică de azi.

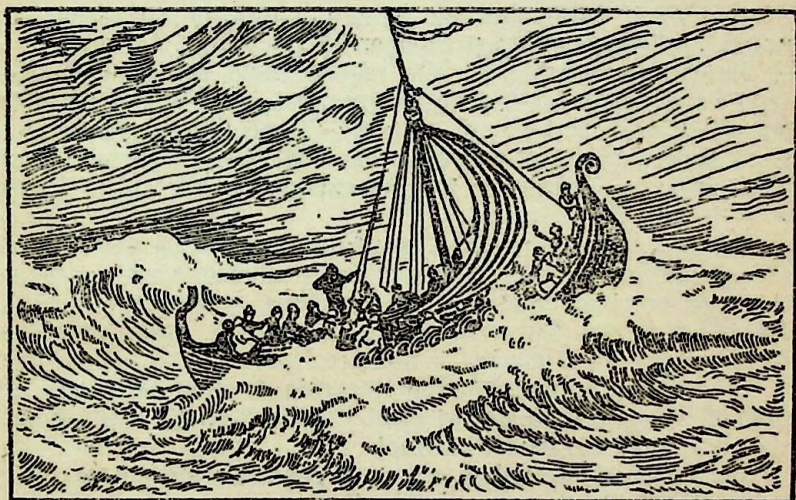
Pe bărci lungi de 25 m., Normanzii străbat neliniștita mare a Nordului. Pe uscat devin buni luptători; iau caii găsiți la băștinași și devin și buni cavaleriști, jefuiau, incendiau, încăreau în bărci și plecau. Apoi iar veneau și făceau la fel. Intrebuințau chiar și înșelăciunea pentru a izbândi. De pildă: orașul Luna nu-l puteau cucerii, deși l-au asediat un timp îndelungat. Episcopul cu armata lui era de neînvins. Normanzii trimit un sol care înștiințează pe episcop că șeful lor Hastings a murit, dar că înainte de a muri el a trecut la creștinism și deaceea cer

să fie înmormântat creștinește. În timpul funeraliilor însă, Hastings s'a ridicat din sicriu și însoțitorii lui au scos săbiile ascunse și au măcelărit pe episcop și pe ceilalți.

Normanzii numeau expedițiile lor de pradă „seceriș de vară“.

În ce'e din urmă, unii din Normanzi și-au construit castele și fortificații și au rămas în Franța.

Sena, Loire, Gironda au fost pentru năvălitorii aceștia ca niște bulevarde care îi duceau departe în interior. Normanzii au avut, se pare, o preferință pentru pământul francez. În 314

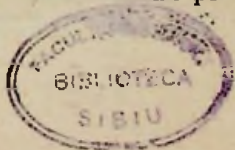
Vas normand

a fost jefuit Rouen și au continuat jafurile fără întrerupere până în 912 când li s'a cedat o bucată de pământ în Nord, constituind, sub șeful lor Rolon provincia Normandiei.

Spiritul războinic ei l-au păstrat cucerind Anglia, Suedia, Sudul Italiei. În cruciate ei vor juca mare rol.

FRANȚA ÎN SECOLUL IX-XI

În secolele IX-XI, Franța era desmembrată în mai multe regiuni, de-sine-stătătoare, aparținând marilor feudali și numite comitate și ducate. Fiecare conte sau duce avea vasali proprii și se considera independent față de rege.

În anul 987, stingându-se dinastia Carolingienilor, a fost ales rege unul din feudali, Hugo Capet. Puterea Capetienilor se întindea pe domeniul lor de pe malurile Senei și Loarei, cu orașele Paris și Orléans. În restul Franței domneau conți și duci independenți; unii din aceștia erau chiar mai puternici decât regele.

Toți ducii și conții au în mod formal vasali ai regelui, datori să-i îndeplinească serviciul militar. În realitate, aceștia îl ajutau pe rege numai când voiau și uneori se și luptau împotriva lui. Fiecare duce sau conte conducea administrația internă, ducea războaie și încheia alianțe fără să întrebe pe rege. El avea vasalii lor care, la rândul lor, puteau avea ca vasali cavaleri mai mici. Astfel, feudații formau o ierarhie („ierarhie” însemna „ordinea domniei și supunerii”).

În fruntea ierarhiei se afla regele. După el urmau ducii și conții care stăpâneau regiuni întinse apoi seniorii mai pușin însemnați și la urmă cavalerii mărunți. Fiecare din aceștia se considera vasal față de cel mai sus pușit decât el și senior față de cei situați mai jos. Asemenea ierarhii existau nu numai în Franța, dar și în alte țări europene.

Seniorul, ca proprietar al pământului, împărțea vasalilor săi feude. În schimb, atunci când seniorul îl chema, vasalul era dator să se prezinte la el înarmat și călare, pentru a-l însoți la război. La rândul său seniorul era dator să-și ajute vasalii și să-i apere în timpul atacurilor militare.

Și clericii făceau parte din ierarhia feudală. Arhiepiscopii, episcopii și abatii erau seniori mari, cu vasali mulți, și nu se deosebeau cu nimic de feudații mireni.

Rostul ierarhiei feudale era de a consolida stăpânirea seniorilor și a vasalilor lor asupra țăranilor.

Această organizare a clasei domnitoare nu se respecta însă în realitate. Între regi și vasalii lor aveau loc lupte nesfârșite. Aceste războaie feudale îi ruinau pe țărani, pe care feudații îi împovărau mereu cu noi biruri și obligațiuni.

Săbirea puterii regilor, independența marilor feudali, permanente războaie feudale, întărirea lăbăgiei — iată tabloul Franței în secolele IX-XI.

ANGLIA ÎN SECOLELE IX-XI

În cursul secolului al VI-lea, popoarele anglo-saxone au cucerit o parte din Britania, robind populația băștinașă celtă ce scăpase de nimicire. Numai în Nordul Britaniei (Scoția) și în Vestul ei (Tara Galilor), ca și în Irlanda popoarele celtice au reușit să-și păstreze independența.

În regiunile cucerite — numite acum Anglia — s'au format mai multe State, din care cel mai puternic era, în secolul IX, regatul din Sud-Est, numit Wessex, de care depindeau celelalte regate din Anglia.

În Anglia, deși feudalismul începuse să se desvolte, continuau încă să existe numeroase obștii sătești alcătuite din țărani liberi, care își rezolvau toate chestiunile în adunări comune.

La începutul secolului IX, Anglia începu să fie atacată și jefuită de pirații normanzi. Cu timpul, aceștia începură să se stabilească mai ales în Sud-Estul ei, purtând biruri asupra populației, războindu-se neîncetat cu regii anglo-saxonii. Cu timpul, Normanzii au cucerit aproape toată Anglia.

Rezistența popoarelor anglo-saxone împotriva Normanzilor s'a organizat cu încetul, abia spre sfârșitul secolului IX, datorită vestitului lor rege Alfred, care a adunat oștiri și a intrat în luptă deschisă împotriva cuceritorilor. Regele Alfred a reușit să obțină multe victorii, dar nu a putut totuși să recucerească întreaga Anglie; în stăpânirea Normanzilor a rămas toată jumătatea de Nord-Est a Angliei.

Alfred a fost un rege mare. El a întărit oștirea țării lui, a organizat apărarea coastelor de atacuri de pe mare. Ca și Carol cel Mare, a încurajat cultura. Din porunca lui se deschideau școli, învățații traduceau cărți latinești în limba anglo-saxonă și scriau cronici.

În secolul X, Anglia s'a unit din nou într'un singur Stat, cuprinzând și pe coloniștii normanzi care, vorbind o limbă înrudită cu a Anglo-Saxonilor, s'au asimilat acestora.

În a doua jumătate a secolului XI, Anglia a fost cucerită de puternicii duci normanzi. Conducătorul acestora, Wilhelm Cuceritorul, râvnind tronul Angliei, a debarcat în 1066 în Sud-Estul Angliei în fruntea armatei sale. Lupta hotărâtoare a avut loc la Hastings între trupele lui Wilhelm și cele ale regelui anglo-saxon Harold. Acesta din urmă a fost ucis și armata lui împrăștiată.

Prin această victorie, Anglia intră în stăpânirea lui Wilhelm, care devine regele ei. Sub domnia lui, pământurile feudaliilor anglo-saxonii au trecut în stăpânirea cavalerilor normanzi, iar situația țăranilor s'a înrăutățit.

GERMANIA ȘI ITALIA ÎN SECOLELE X-XI

Ca și Franța, Germania s'a desmembrat în mai multe ducate independente, din care cele mai importante erau: Saxonia, Franconia, Suabia, Bavaria și Lotaringia.

Pe la începutul secolului X, după stingerea dinastiei Carolingienilor, a fost ales ca rege cel mai puternic dintre duci, Enric I Păsărarul. Sprijinit de obștile sătești libere, de feudali mărunți și de cler, Enric I a silit pe toți ducii să i se supună.

Fiul și urmașul său, Otto I (936-973), a dus lupte îndelungate cu ducii. Ca să-și întărească puterea. Otto proteja pe episcopi și domeniile episcopale. El a numit ca episcopi numai oameni devotați lui și, cu sprijinul lor, a reușit să supună pe ducii care i se împotriveau.

În această vreme, și Italia se desmembrase în mai multe domenii feudale, cu desăvârșire independente, în fruntea cărora stăteau duci, markgrafi sau episcopi. Papa însuși domnea ca un suveran feudal pe domeniile lui, care se întindeau dela Marea Tireniană la Adriatică, cuprinzând și orașele Roma și Ravenna.

Folosindu-se de slăbirea politică a Italiei, Otto I ocupă această țară bogată prin care se făcea comerț cu Răsăritul. După ce a cucerit ușor Italia de Nord — slăbită de ciocnirile dintre feudali — Otto intră în Roma, unde papa îl încoronează ca împărat. Astfel, în anul 962, a fost reorganizat Imperiul care, mai târziu, va lua numele de Sfântul Imperiu Roman.

Acest Imperiu nu a fost prea puternic. Împărații erau nevoiți să se lupte neconținut cu ducii germani și cu feudații italieni pentru a-și apăra stăpânirea.

CAPITOLUL IV

RĂSĂRITUL EUROPEI ÎN SECOLELE IV-XI

Imperiul Bizantin. — Incercări de restaurare a Imperiului Roman

În anul 395, Imperiul Roman s'a împărțit în Imperiul de Răsărit și cel de Apus. Prin căderea Romei, la anul 476, Imperiul Roman de Apus a încetat de a mai exista.

Dela anul 476 la 800, niciun împărat nu s'a mai încoronat la Roma. Împăratul din Răsărit domnește peste un imperiu mai restrâns. Capitala acestui imperiu, Constantinopol, s'a numit pe grecește **Bizanț**, de unde numele de Imperiu Bizantin. Durata acestui imperiu este foarte lungă, dela 476 la 1453, și se scurge în lupte aproape neîncetate împotriva „barbarilor“ din jur, în certuri și intrigi interne pentru tron, în controverse religioase și în puternice frământări sociale.

IMPERIUL DE RĂSARIT ȘI „BARBARII“

Am văzut că Visigoții, împinși de Huni, s'au urnit din loc, au trecut Dunărea în 378, pătrunzând în Peninsula Balcanică și, după ce au răvășit-o, au ajuns tocmai în Spania, unde au constituit un regat visigot. Hunii dela Nord, ca și Perșii dinspre Răsărit, sunt îmblânziți cu bani: li se plătește tribut. Împărații dela Bizanț socoteau pe Huni ca pe federați și pe hanii lor, generali în serviciul roman. Attila este un **magister equitum** (comandant de cavalerie) cu plată. Această fațadă însă nu împiedecă pe Huni ca în mai multe rânduri să năvălească pe teritoriul imperiului.

Ostrogoții se instalaseră și ei în Ilyria. După ei își fac apariția **Bulgarii** și în urma lor sosesc **Avarii** — urmași de **Slavi**.

Bizanzul e deci, din veacul V, mereu hărțuit de „barbari”. Același din urmă transformă Tracia, Macedonia, Illyria, Epirul, Tesalia, câteodată chiar Peloponezul, într'un vast câmp de pradă.

VIAȚA ECONOMICA ȘI SOCIALĂ A IMPERIULUI BIZANTIN

Constantinopolul — sau Noua Romă, cum i se mai zicea — era așezat pe un promontoriu ușor de apărat față de dușmanii care nu stăpănesc marea. Tendința popoarelor în migrațiune de a înainta spre Vest și politica împărașilor care, prin bani, inanevre și lupte, cultivau această tendință, au făcut ca imperiul din Răsărit să reziste tuturoi asediilor.

Imperiul Bizantin făcea comerț vast cu țările din Răsărit. Din Iran, Arabia, Abisinia, India, China, cu caravane și corăbii, se aduceau în Bizanț pietre rare și scumpe, mirodenii, fildes, condimente, mătase. În orașele Imperiului Bizantin, meseriașii făceau veselă de sticlă, țesături scumpe, bijuterii. Incepând din sec. VI, în Imperiul Bizantin au început să se crească viermi de mătase și să se lucreze mătasea.

Negustorii bizantini furnisau obiecte de lux pentru clasele de sus ale Europei de Apus. Comerțul și industria Imperiului Bizantin aduceau Statului venituri mari. Mulți bani se scurgeau în tezaur din monopolurile Statului. Astfel, guvernul avea drept exclusiv de comerț cu cereale și se îmbogățea de pe urma mizeriei poporului, vânzând, în anii de foamete, pâinea la prețuri mari.

Populația muncitoare era împovărată de impozite mari.

Asia Mică forma teritoriul care aproviziona Imperiul. Și acolo erau dușmani care râvneau Imperiul cu bogății multe. Erau Perșii, în primul rând, care formau un Stat bine organizat, cu soldați disciplinați. Dar Perșii erau ei înșiși amenințați de „barbari” din Asia Centrală, iar poporul de jos gema sub greutatea exploatarea claselor conducătoare; războiul înafară era pentru Perși o primejdie internă.

Un alt pericol care împiedeca pe Perși să atace Imperiul Bizantin îl reprezentau Armenii.

În Siria, Egipt și Libia, teritoriile din Imperiul Român de Răsărit, locurile erau păzite de posturi fortificate la marginea deșertului Numai la Nord-Vest de Siria, pe malul drept al Eufratului, se așezase, încă dela sfârșitul veacului III, un trib arab amenințător. Însă abia în veacul VII, Imperiul va avea serioase greutăți cu elementul arab.

Impăratul era sprijinit de negustorii care aveau nevoie de un Stat puternic, pentru paza comerțului lor. De aceea, împărații din Imperiul de Răsărit au reușit mult timp să apere granițele de năvălirile „barbarilor” și să folosească banii pentru angajarea de armate și pentru cumpărarea cu bani a adversarilor.

Justinian (527-565) — este unul din cei care încearcă să refacă vechiul Imperiu Roman în toată întinderea lui.

Justinian este de origine socială de jos, din familie de țărani iliri.

Unchiul său, Justin, făcuse carieră strălucită ca soldat, încât ajunsese pe tronul Bizanțului.

Justinian și curtea lui

De prin veacul III tronul imperial ajunsese gradul ultim al carierei militare. Nepotul — Justinian — e crescut și instruit la Constantinopol. La 40 de ani (în 527) e urmașul la tron al unchiului său.

Am arătat mai sus că înșiși regii „barbari” erau uneori în slujba împăratului roman. De bună seamă că ascultarea lor de împărat era foarte slabă și ei deseori se răsvrăteau. Noul împărat Justinian a folosit față de „barbarii”, care înconjurau Imperiul din toate părțile, și diplomația și forța. Prin intrigi și șiretenie, prin subsidii și disensiuni interne provocate de diplomația bizantină, „barbarii” au fost în bună parte neutralizați. Justinian caută să învrăjbească pe „barbari” unii împotriva altora.

Dintr'un joc bine combinat, cum am spus, de diplomație și lovituri militare, Justinian a întins departe în Apus limitele Imperiului său.

Scopul diplomației bizantine era să facă pe „barbari” să servească Imperiul, nu să-l amenințe. Ei erau îndreptați ca forță armată, către Apus. De bună seamă, costau mari sume de bani și tot felul de ranguri și podoabe; li se dădea diademe, toaie, marții, etc. Atîta avea leafă de comandant al Imperiului. Fetele nobile bizantine erau căsătorite cu prinți barbari. Totodată, dela Constantinopol se cultivau cu dibăcie certurile dintre diferiți pretendenți la tron. Bizanțul primea pe cei fără noroc și-i avea de rezervă contra celui alt.

Așa, în 532, Justinian socotește că are mâinile libere și începe atacul general contra prinților germani din occident. Punctul cel mai slab erau Vandalii, în Tunisia actuală. Justinian îi atacă, luând partea familiei detronate.

Marii proprietari de pământ romani sunt nemulțumiți, căci „barbarii” le confiscaseră pământurile.

Deaceea, Justinian are în regatul vandal de partea sa nu numai familia pretendentă la tron, ci și pe proprietarii romani și pe clerici. Asfel, regatul vandal cade repede.

Justinian cucerește Italia. — Un pretext cam tot de același fel ca cel de mai sus, a prilejuit lui Justinian acțiunea de cucerire a Italiei din mâna Ostrogoșilor. Armatele bizantine au fost conduse de generalul Belizarie. Regii ostrogoși au luptat sprijiniți de coloni și sclavi. Doborîrea lor înseamnă redarea pământului marilor proprietari și clericilor, deoarece Justinian încerca de a reface Imperiul Roman pe baza sclavagistă.

Ostrogoșii au chemat în ajutor pe Franci și pe Alamanii, ceea ce a prilejuit noi frământări de-a-lungul Italiei. Deaceea, Justinian a întâmpinat o rezistență puternică și numai cu mare greutate a reușit să cuprindă Italia.

După cucerirea Italiei, ultimii Ostrogoși au fost trimiși să lupte contra Perșilor. Seminția gotă a fost extirpată din Italia. Ea n'a jucat un rol determinant în formarea poporului italian. În schimb, Italia rămâne oarecum liberă pentru altă ocupație; aceea a Lombardilor.

Cucerirea Spaniei. — Statul visigot din Spania, ca toate Statele „barbare”, suferea din cauza nestabilității conducerii. În lupta pentru putere, unul din pretendenții la tron cere ajutorul împăratului bizantin. Acesta i-l dă, dar întărește puterea lui și pe aceste meleaguri.

Așa dar, din Statele barbare de pe teritoriul fostului Imperiu Roman din Apus, rămâne în picioare numai regatul franc

din Ga'ia, care dobândește în plus Provence, stăpânită până atunci de Ostrogoți, dar abandonată de Justinian, Francilor. La sfârșitul cuceririlor sale, Justinian a putut crede că marea Mediterană a redevenit o mare latină, „mare nostrum“, ca pe vremuri.

Opera legislativă a lui Justinian. — Unui imperiu reconstituit îi era necesară și o legislație unitară. Existau o sumedenie de legi și decrete. Justinian întreprinde o operă legislativă de foarte mare importanță. Dintr'un haos de texte, Justinian voia să facă un tot unitar, din care contradicțiile să dispară și prescripțiile inaplicabile sau ieșite din uz să fie eliminate. Istoria dreptului apreciază mult efortul depus de Justinian. Comisia de juriști a alcătuit un Corpus Juris care conținea :

- 1) Codex Justinianus ;
- 2) Institutiones (manual pentru studenți) ;
- 3) Digestae ¹⁾ sau Pandectae ²⁾ ;
- 4) Novellae (Constituțiunile date de Justinian).

Codexul a fost rezultatul muncii unei comisii instituite sub președinția profesorului de drept dela Constantinopol, Trebonianus. **Codexul** cuprinde legiuirile imperiale care se aplicau pe vremea lui Justinian. El decreta puterea absolută a împăratului și înțarea atârănarea sclavilor și colonilor de stăpânii lor.

O a doua comisie formată în 530, tot sub președinția lui Trebonianus, alcătuiește o codificare a tuturor regullilor de drept puse în armonie unele cu altele și cu cerințele vremii. Această codificare se numește *Digestae*¹ sau *Pandectae*² în 50 de cărți. Justinian a dispus să se facă și un manual pentru studenți; sunt *Institutes* lui Justinian (*Institutiones*). El a adoptat limba latină și opera sa legislativă alcătuiește în Evul Mediu *corpus juris civilis*.

Administrația era toată în mâinile împăratului și a funcționarilor săi; este o administrație absolutistă și birocratică. Justinian concentrează puterile militare și civile în mâinile aceleiași persoane. El impune exactitate în împlinirea sarcinilor. Dă episcopilor dreptul de a supraveghea administrația, ceea ce constituie un început de a crește puterea Bisericii.

Corupția administrativă era însă de neînvinc. Curtea imperială și războaiele cereau mereu cheltuieli de tot felul. Trupele bizantine — mercenari plătiți — pustiau țările cucerite și împreună cu conducătorii lor, jefuiau fără milă populația. Impozitele creșteau și deveneau tot mai apăsătoare. Au avut loc mai multe răscoale și la Constantinopol și în provincii. În anul 532,

1) Dela *digerese*, a așeza în ordine. 2) *Pandectae*, cuvânt grecesc, înseamnă „care cuprinde de toate“.

la Constantinopol, a avut loc răscoala cunoscută sub numele de Nika („Învinge”), lozincă răsculaților.

Răscoala păturilor de jos. — Poporul de jos din Constantinopol s'a răscolit contra asupritorilor, marii proprietari, funcționarii împăratului, etc. Situația devenise foarte grea și Justinian voia să fugă. Soția sa Teodora însă l-a împiedecat. Belizarie izlutește, după o luptă de stradă de 6 zile, să asedieze pe răsculați în circ, unde măcelărește fără scrupul vreo 30 de mii. După vreo 18 ani, izbucnesc alte răscoale în Siria, Palestina și Egipt. Represiunea a fost groaznică. Bizanțul era urit de poporul apăsător.

Ne reamintim din lecția întâia, că producția cu munca sclavilor a decăzut și a adus slăbirea și ruina bazei pe care se sprijinea Statul roman. O nouă formă la naștere: producția pe proprietăți întinse cu munca colonilor și pe proprietăți mici cu munca țăranilor liberi. Marea proprietate cu munca colonilor sau a șerbilor este uniunea economică caracteristică a noii rândueli numită feudaală.

Justinian vrea să restabilească vechiul Stat roman cu muncă de sclavi. El combate fărâmișarea în proprietăți independente, care începuse să apară în Orient ca și în Occident. Un papyrus egiptean pomenește de o familie, Apion, ce avea soldații săi, închisorile sale și stăpâna teritoriilor imense. Contra acestui spirit feudal, Justinian lupta viguros. Dar noua așezare feudală constituie o treaptă superioară față de cea veche, sclavagistă, și de aceea Imperiul din Răsărit era un centru reacționar pentru că sprijinea pe toți proprietarii de robi care doreau menținerea orânduirii sclavagiste.

În secolele VI-VII, după cum vom vedea, se schimbă acest caracter, odată cu pătrunderea orânduirii feudale.

Cultura bizantină din timpul lui Justinian. — Justinian a fost un neobosit constructor. El a înfrumusețat capitala cu splendide clădiri. În primul rând cu vestita biserică Sf. Sofia, unul din cele mai mirunate monumente arhitectonice. La construirea ei se zice că au lucrat 30 de mii de oameni timp de 5 ani și pentru împodobirea ei au fost luate coloane de marmoră din templele antice ale Romei, Alexandriei și ale altor orașe. Clădiri splendide înfrumusețau unele cartiere, pe câtă vreme, în cele locuite de populația de jos, mizeria se întindea tot mai mult. Așa se întâmplase și pe Tiber în Roma, așa și acum pe Bosfor. Pe lângă biserică Sf. Sofia trebuie menționată biserică Sf. Apostoli și palatul imperial cu arhitectură grandioasă și cu o decorare îmbelșugată în marmoră și mozaicuri.

Biserica Sf. Iana

Ca și în literatură, spiritul roman dispăruse și din arhitectură. Este o altă civilizație cu alte caracteristici. Lumea nu se pietrifică în anumite forme, ci fiecare epocă își găsește chipul de exprimare, corespunzător nevoilor de viață, în toate domeniile: literatură, filosofie, artă, politică, etc.

În arhitectură se dobândește un stil propriu, stilul bizantin, concretizat în biserica cu cupolă și în biserica cu plan în formă de cruce greacă. Sf. Ia Sofia este realizarea cea mai de seamă a bisericii cu cupolă.

Pereții sunt încrustați cu mozaicuri formate din pietricele de toate culorile, astfel aranjate încât dau o impresie foarte plăcută din punct de vedere decorativ. Coloane de marmoră de diferite culori sprijină o cupolă imensă, decorată astfel că dă impresia de boltă a cerului.

Arcurile care leagă coloanele sunt de asemenea cu o decorare extrem de bogată, care imită covoarele ce acopereau pereții palatelor orientale.

Arhitectura bizantină a influențat chipul de zidire al bisericilor din Țara Românească și dăm exemplu „Biserica domnească” și „Sanicoară” dela Curtea de Argeș. Deasemenea, a avut o puternică influență asupra arhitecturii ruse.

Bizantinii au excelat și în miniaturi, adică în picturi de dimensiuni foarte mici, între care găsim capodopere de artă miniaturistă.

Pictura bizantină este deasemenea caracteristică. Ea se face în culori naturale pe zid umed și poartă numele de frescă. Figurile nu au multă mișcare, e'le exprimă în primul rând evlavie și extaz religios. Valoarea lor decorativă este însemnată.

După moartea lui Justinian (565) — imperiul n'a supraviețuit împăratului. Urmașii lui n'au fost în stare să mențină unitatea. Barbarii reiau ofensiva, însă alții decât cei dinainte. Așa că, până la 610, când vine la tron un împărat mai destoinic, Heraclios, se scurge o perioadă de „lichidare”.

Justinian, prin diplomația sa, izbutise să țină pe barbari la frontieră. Echilibrul însă nu era stabil și la cel dintâi accident s'a schimbat. Dincolo de prima linie „barbară” evenimente grave se pregăteau și e'le au avut un răsunet pe malul Dunării și în Asia Mică.

Noi evenimente petrecute în Asia pun în mișcare noi valuri de popoare. În veacurile V și VI, vechea civilizație chineză căzu pradă unor triburi „barbare”, aceleași care prin 350 provocaseră mișcarea Hunilor.

În India, la fel, unele triburi sfărâmaseră unitatea indiană și deslănțuiră evenimente cu urmări până la granița de Sud bi-

zantină. Așa că, tocmai când civilizația bizantină, născută din elemente romane și orientale, helenistice îndeosebi, părea că triumfă în bazinul Mediteranei, alte migrațiuni o pun în primejdie.

Turcii joacă în aceste noi migrațiuni rolul pe care l-au avut Hunii în primele valuri. Turcii puseseră mâna pe drumurile care duceau la piețele faimoase cu mătase din Orient și urniseră din loc pe Avarii dela Urali și de pe Volga. Avarii se răspândesc în sudul Uniunii Sovietice de azi, rătăcind în trecerea lor pe Slavii din Ucraina și ajungând, pe vremea lui Justinian, la Dunăre, se unesc cu Lombazii și distrug imperiul gepid din Pannonia. Apoi, Avarii formează un Stat de scurtă durată în Bulgaria de azi, dar sunt bătuți de Bizantini și alungați în Ungaria de azi.

Slavii trec Dunărea (în veacul VI), iar în veacul VII vin peste ei Bulgarii cu care Imperiul Bizantin a avut mult de luptat, după cum vom vedea mai departe.

Imperiul Bizantin pierde Italia. — Sub stăpânirea gotă, Italia și Roma mai erau încă înfloritoare. Armatele bizantine însă, au făcut distrugerii mari. Nu mai prejos au fost Francii și Alamanii care căzuseră ca iacustele asupra Italiei. Așa că, după terminarea războiului cu Goții, populația în Italia scăzuse enorm și starea țării era jafnică. Ce mai rămăsese, jefuiește fiscalitatea, căci lui Justinian și funcționarilor săi le trebuiau bani mulți.

În urma războiului gotic, Italia a fost lipsită de singura forță care putea s'o protejeze contra altor „barbari“ dela Dunăre, contra Longobarzilor. Urmarea este că Longobarzii trec Alpii și ocupă cea mai mare parte din Italia, în 568, sub regele lor Alboin; ei porniseră probabil sub presiunea Avarilor sosiți din Sudul Rusiei. Populația muncitoare a Italiei, sugrumată de impozite și exploatarea cumplită a latifundiarilor, a primit pe Longobarzi ca pe eliberatorii săi.

Abia Carol cel Mare va supune pe noii stăpâni ai Italiei.

LUPTA IMPERIULUI BIZANTIN CU IRANUL

La răsăritul Imperiului Bizantin era Iranul, unde, în locul regatului Parthilor, a apărut regatul Sasanizilor.

Regatul Parthilor se împărțea în mai multe principate independente. În secolul III, aceste principate erau unite sub Artaxerxes I. Acesta a devenit rege al Iranului, care a primit numirea de regatul Sasanizilor.

Regatul Sasanizilor cuprindea un vast teritoriu ce se întindea dela Eufrat până la actualul Afganistan și dela Caucaz la

golful Persic. Guvernul iranian realizează beneficii mari de pe urma comerțului ce se făcea între China și India — cu Bizanțul și bazinul mării Mediterane.

Guvernul iranian, care încasa mari taxe vamale, căuta să monopolizeze toate căile comerciale pentru a nu împărți veniturile cu alții. De aceea, Iranul ducea o politică de cucerire.

Stăpânirea căilor comerciale, ocuparea și jaful proprietăților mari și al orașelor i-au îmbogățit pe feudații iranieni. Ei aveau pământuri, cirezi, sclavi. Nobilii feudali asupreau și-i duceau în șerbie pe țărani. Populația muncitoare era pusă la biruri grele.

Poporul era stăpânit de o revoltă adâncă contra nobililor și guvernanților. La sfârșitul secolului V, în Iran, izbucni o răscoală generală a maselor asuprite, răscoală care s'a numit „răscoala Masdachților“, după numele conducătorului ei, Mazdak. Ei cereau totală împărțire a averilor. Această mișcare a fost atât de puternică încât regele a fost nevoit să facă unele concesii. Dar nobilimea iraniană s'a unit și a zdrobit mișcarea populară (529).

Capitala Sasanizilor, Ktesifon, pe fluviul Tigru, avea palate frumoase, cu săli boltite. Pe vremea Sasanizilor s'a dezvoltat arta aplicată. Erau vestite țesăturile, obiectele de aur, argint și bronz ale meștrilor sasanizi. Sasanizii au utilizat intens irigația pământurilor.

Războaiele îndelungate cu Bizanțul și neînțelegerile din sânul clasei dominante subminau puterea regatului Sasanizilor slăbit oricum de răscoalele populare.

În secolul VII, profitând de nemulțumirea populațiilor din Siria, Palestina și Egipt, contra stăpânirii bizantine, regele Cosroes II a ocupat aceste provincii. Războiul acesta, care a durat 15 ani, s'a terminat cu înfrângerea Iranienilor, care au fost siliți să înapoieze provinciile cucerite. Profitând de această situație, Arabii au atacat Iranul și, în răstimp de câțiva ani (633-652), ei l-au cucerit în întregime.

Perșii iau ofensiva, trec Eufratul, cuceresc Siria și Palestina și pun stăpânire pe Ierusalim. Heraclios, suit pe tron la 610, își aliază mai întâi triburile Cazacilor (din Sudul Rusiei și pornește un atac viguros contra cotropitorilor); mai târziu intră cu alai în Ierusalim. India îi trimite multe și bogate daruri.

Însă se ivește un nou popor dușman. Sunt Arabii.

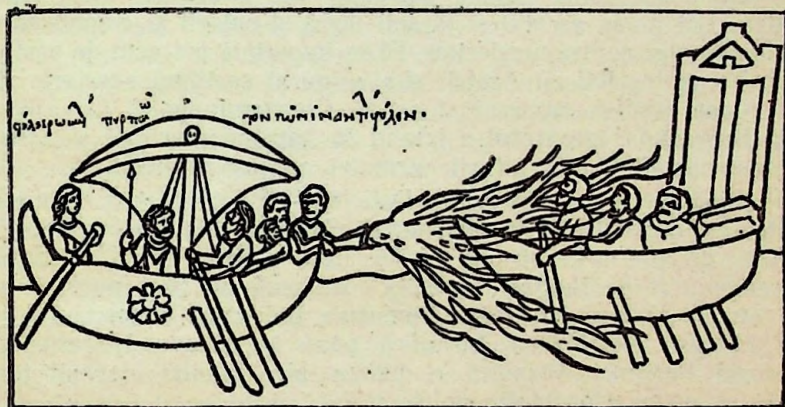
Domnia lui Heraclios se sfârșește (641) în mijlocul unui dezastru: Arabii — despre care vom vorbi într'un capitol aparte — iau Ierusalimul după 2 ani de asediu și înaintează foarte repede prin Africa, așa fel că la 640 iau Egiptul și la 711, Spania.

IMPERIUL BIZANTIN IN SECOLELE VIII—XI

Arabii reiau ofensiva. Dar Imperiul Bizantin se reface o vreme sub conducerea împăratului Leon al III-lea Isauricul (717-741) care înfruntă pe Arabi.

Cu ajutorul „focului grecesc” și cu apărarea iscusită, Arabii sunt respinși după ce zadarnic asediaseră Constantinopolul timp de un an.

În astfel de împrejurări, evident că apărarea era preocuparea principală și de aceea împărații distribuiau miile lor pământuri în schimbul obligației de a presta serviciu de oaste. Aceștia rămâneau obligați a aduce ca soldați oameni de pe

„Focul grecesc”

moșiile lor. Sarcinile militare și impozitele apăsau greu pe popor. Împărații confiscau o parte din vastele moșii mănăstirești și le distribuiau ca „beneficii”. Proprietățile mănăstirești erau moșii vaste scutite de impozite și de serviciul militar. Forțele armatei au fost întărite prin distribuirea pământurilor mănăstirești și atragerea țărănilor în slujba împăratului.

Pentru a micșora autoritatea mănăstirilor, se ducea în acelaș timp și lupta contra cultului icoanelor. Leon al III-lea a decretat interzis cultul icoanelor care ajunsese un mijloc de speculare a mulțimii. Lupta n'a fost ușoară. Împăratul a fost anatemizat de Papa. Fiul lui Leon al III-lea, Constantin al V-lea, a fost mai energic: închidea mănăstirile, le lua averile și le

distribuia în stăpânire pe viață oamenilor obligați să facă în schimb serviciu militar. În felul acesta s'a format un mare număr de posesori de „beneficii“ care depindeau de guvern și care au mărit forța militară a Statului.

Împărații următori au pus capăt luptei dintre iconoclaști (contra icoanelor) și iconoduli (inclinători la icoane). Cultul a fost restabilit, însă averile nu li s'au mai dat înapoi.

Exproprierea pământurilor mănăstirești a întărit proprietățile militare. Țăranii însă tot mai mult cădeau în șerbia noilor proprietari de pământuri. Dacă mai adăugăm fiscalitatea și abuzul funcționarilor, înțelegem starea jalnică a țăranimii și populației de jos în general. Deaceia, deseori se produceau mișcări populare. În 821 în Asia Mică, izbucnește o răscoală în frunte cu Toma Slavul, răscoală care a cuprins toată Asia Mică. Lui i s'au asociat și țăranii liberi și sclavii și colonii care s'au răscolit contra moșierilor. Flota imperiului a trecut de partea lor. Toma tratând cu Arabii, și-a asigurat sprijinul acestora. El și-a luat titlul de împărat și asedia Constantinopolul. Cu ajutorul Bulgarilor, împăratul a izbutit să bată pe răsculați și Toma a fost executat, iar resturile armatei au fost nimicite.

Bizanțul în sec. IX-X. — Dela 867-1056 în Bizanț domnesc împărați din dinastia macedoneană. Aceștia reiau dela Arabi o parte din ținuturile siriene răpite. Însă, dinspre Nord, Bizanțul e amenințat de Bulgari; aceștia formează un Stat puternic și în veacul IX cuprind toată Peninsula Balcanică și teritoriul ce se întinde dela Marea Adriatică până în câmpia Ungariei și câmpia Panoniei. Bizanțul le plătea bir. Simion devenit țar, voia să ocupe Constantinopolul.

Contra Bulgarilor, împărații bizantini s'au folosit de forțele militare ale Statului din Chiev cu care Bizanțul făcea comerț intens, încheie tratate comerciale și avea interese comune contra Bulgarilor. Cneazul Sviatoslav a atacat și învins pe Bulgari, și voia să rămână stăpân pe cursul inferior al Dunării. Bizantinii însă l-au scos de acolo și ocupară o parte din Statul bulgar.

Vasile al II-lea, numit Bulgaroctonul (omorătorul de Bulgari) i-a învins și i-a supus Bizanțului la 1018. Războiul a avut multe peripeții. El a început dela o revoltă populară bizantină provocată de țarul Bulgarilor, Samuel, și a pus în joc soarta Imperiului Bizantin. La 29 Iulie 1014 Bulgarii sunt înfrânți pe Strumița. Vasile trimite lui Samuel 14.000 de prizonieri orbiți de ambii ochi, sub conducerea a 500 cărora le scosese numai un ochi ca să conducă această lugubră caravană.

Despre Bulgari, Ruși, Maghiari vom face o lecție aparte, mai pe larg.

Imperiul sub dinastia macedoneană (867-1056). — Reușind să aibă succes în politica externă și în cea internă, ei căutară, prin crearea unui fast și ceremonial de curte, să uimească lumea. Așa, de pildă, în sala cea bogată a palatului, era scaunul de aur, pe care ședea împăratul îmbrăcat în haine țesute cu aur alături de curtenii și de doi lei de aur. Printr-un mecanism, la un moment dat, scaunul se ridica în sus și dispărea pentru a se ivi iar cu împăratul în alte haine. Constantinopolul făcea un comerț animat; erau dezvoltate meșteșugurile, care, față de cele de azi, erau însă înapoiate.

Desmembrarea politică a Imperiului. — Cu toate că guvernul făcea sforțări ca să păstreze, în interesul apărării, proprietățile mici ale țăranilor-ostași, marea proprietate înghite pe cea mică. Latifundiarii luau proprietățile țăranilor pentru datorii; le ocupau cu forța; le cumpărau ieftin în anii de foamete. Ei supuneau țăranii liberi și-i obligau să muncească pe moșii sau să plătească dijma. Împărații luptau contra independenței marilor proprietari, dintre care unii aveau armate de 30.000 soldați, dar zadarnic. Marii moșieri pun împărați dintre ei. (De pildă, Isaac Comnen este un mare proprietar; el întemeiază dinastia Comnenilor, la 1057).

Politica Comnenilor era politica latifundiarilor. Împărații au început să distribuie latifundiariilor pământurile ocupate de țăranii liberi. Aceștia trebuiau să muncească pentru noii proprietari, care se obligau, în schimb, a face serviciul militar și a aduce cu ei trupe înarmate. Astfel, țăranii liberi se prefăceau în serbi. Se stabilește regimul feudal. În mâinile feudalilor sunt pământul, puterea asupra țăranilor și forța militară. Imperiul se fărâmițează în feude mari. Asuprirea și impozitele duc deseori la revolte. Puterea împăraților era slabă. În Constantinopol aveau loc, foarte des, lovituri de Stat. În Imperiul Bizanțin, dela începutul secolului IV, 1453, din 109 împărați, numai 34 au murit domnind; ceilalți au fost omorâți sau detronați. Slăbit, imperiul se apără tot mai greu. Dinspre Nord, îl atacă alți „barbari“, Pecenegii. În secolul al XI-lea, triburi turcești au întemeiat în Asia Mică, statul Turcilor Selgiucizi, care până în 1071 au ocupat cea mai mare parte a provinciilor bizantine din Asia Mică. Țăranii, sugrumați de dijmele și birurile feudale, n'au opus rezistență Turcilor. Bizanțul a rămas, în Asia Mică, numai cu litoralul.

Despărțirea Bisericii. — Până la mijlocul secolului XI, Biserica creștină nu era împărțită în Apuseană și Răsăriteană. Însă între papi, care stăteau în fruntea Bisericii de Apus, și clerul bizanțin aveau loc neconținute ciocniri. Papii voiau să domnească asupra întregii Biserici creștine. Însă Biserica bizantină

era sub ordinele împăraților, care se opuneau amestecului papei în treburile lor. Roma și Constantinopolul aveau dese ciocniri cu prielul răspândirii creștinismului între popoarele slave. Afară de aceeași nu se înțelegeau între ele în privința dogmelor și sfințitor taine.

În anul 1054 s'a ajuns la ruptura definitivă. Biserica de Apus, având în fruntea ei pe papa, începe să se numească catolică; cea de Răsărit, Bizantină-ortodoxă.

Cultura în Bizanț. — Bizanțul a rămas mult superior Apusului pentru că Slavii n'au distrus civilizația, cum au făcut Germanii și alți barbari în Apus. Cu toate războaiele dese și grele, orașele, deci și comerțul, toate s'au păstrat în Răsărit. La Bizanț se știa mult despre țările vecine și acolo erau mulți învățați. Cultura în școală era mai ales în mâinile clerului ca și în Apus și de aceea și literatura era cu conținut mai cu seamă religios, dar se arată mare interes și pentru istorie. Împăratul Constantin Porfirogenetul a scris o „istorie a Imperiului Bizantin“ în care sunt multe informații despre Bulgaria, Rusia și chiar despre țara noastră. Procopie, în veacul VI, vestit istoriograf, a scris istoria războaielor lui Justinian. Fiica împăratului Alex. Comnen, Ana, a alcătuit istoria domniei tatălui ei. În veacul XI exista o școală superioară (o universitate) unde se studia literatura antică și creștină, și din care au ieșit judecătorii, profesorii și funcționarii necesari.

În Bizanț înfloreau artele; s'au construit splendide palate și biserici cu cupole rotunde, cu fresce și mozaicuri minunate. Pictura era solemnă; chipuri cu priviri severe și ținută maiestuoasă.

Civilizația bizantină s'a răspândit mult în țările din Răsăritul Europei. Misionarii creștini aduceau, în țările unde predicau noua religie, știința de carte și cultura. Ei traduceau cărțile bizantine în limbile popoarelor în mijlocul cărora predicau și în chipul acesta au contribuit la dezvoltarea civilizațiilor naționale.

Civilizația bizantină a avut influență nu numai în țările din Europa de Răsărit (Bulgaria, România, Rusia, Serbia), ci și în cele din Asia Mică, cum sunt Armenia și Georgia.

S L A V I I

Slavii. — Când am vorbit de Imperiul Roman de Răsărit, am văzut că, printre popoarele în migrațiune cu care Bizanțul a avut contact, au fost și Slavii. Slavii au avut un rol mare în formarea poporului român.

Patria lor de baștină. — În secolul I găsim pe Slavi trăind laolaltă într'o regiune destul de întinsă, șeasă și mlăștinoasă, între Niprul de mijloc și Vistula. Germanii îi numeau **Venzi**. Geografii antici îi numeau **Veneti** sau **Sarmați**. Cuvântul **Viena** arată o ocupație slavă a acestui loc înainte de cea germană.

Din marea masă slavă s'au despărțit trei ramuri :

1. **Slavii de Apus** : Ei se împărțeau în mai multe neamuri : Cehii, Slovacia, Polonezii și alții.

2. **Slavii de Sud** (Iugoslavii) : Slovenii, Serbo-Croații, și Bulgaria de azi.

3. **Slavii Orientali** care se întind din golful Finlandei până pe Memel și Volga, numiți de Greci și de Romani, Anți.

Slavii de Apus ocupau teritoriile de-a-lungul fluviilor Vistula, Oder și Elba. Pe Elba de Sus trăiau popoarele cehi și moravi ; pe Vistula și Oder — Polonezii ; pe Elba mijlocie și de Sud — Polabii, în lungul coastei de Sud a mării Baltice — popoarele baltice.

Popoarele slave de Apus se ocupau cu agricultura. Slavii baltici făceau comerț cu Germania, cu țările scandinave și cu Răsăritul arab.

Slavii de Apus. — Carol cel Mare a supus câteva populații slave apusene care însă s'au liberat când s'a desmembrat imperiul.

Începând cu secolul IX, ei au dus mereu lupte cu Germania (Statul franc de Răsărit). Regii Franci căutau să ocupe pământurile slave pe care le atacau mereu. Unul din mijloacele de care se foloseau regii și feudații germani ca să supună pe slavi, era răspândirea creștinismului. În fruntea administrației bisericești pe teritoriul slav se așezau episcopi germani. În veacul VI Berlinul era înțut slav. De pe la 500 încep Germanii a împinge pe Slavi spre Răsărit.

Statul Morav. — În veacul IX s'a înființat, între Dunărea de sus și Carpați, un Stat puternic, Moravia, care a trebuit să ducă o luptă dâră cu Germanii. Principii moravi au căutat sprijin la Bizanțini. Rostislav a cerut misionari creștini și le-au fost trimisi Metodie și Ciril, autorii alfabetului slav ; atunci a avut loc și creștinarea în masă a Moravilor. Metodie și Ciril au introdus în Statul morav serviciul religios în limba slavă și au înființat școale.

Episcopii germani au pornit o campanie contra lor ; părințdu-l la Roma ; Ciril a fost dus la Roma, unde a murit ; Metodie a fost atras la o consfățuire de episcopi germani, prins, legat, bătut și închis ; după doi ani a murit. După această ispravă, episcopii germani au recăpătat puterea ; au alungat pe elevii lui

Ciril și Metodie, și serviciul religios a început a se face din nou în limba latină..

Ungurii, uniți cu Nemții, au distrus Statul morav (900), o parte luând-o ei; cealaltă parte s'a sărămițat în domenii separate, dintre care unul, **Cehia**, a izbutit în secolul X să capete o situație independentă față de Germani, prințul ei devenind rege.

În secolul X popoarele slave de pe Vistula și Oder formează **Statul polonez**.

Cei mai apropiați vecini ai Nemților erau **Slavii Polabi**. Ei au suferit cel mai mult dela atacurile feudalilor germani. Regii din dinastia saxonă (Henric I și Otto I) au ocupat pământul Slavilor Polabi și i-au supus la chinuri îngrozitoare de o rară ferocitate: bărbații și femeile au fost omorite, copiii vânduți sclavi, prizonierilor li se rupeau limba, li se scoteau ochii. Prin lupta sa și deseale răscoale pe care le-a organizat, poporul Slavilor Polabi izbuteste să-și capete independența prin secolul XI.

Slavii baltici aveau orașe întărite: Scelin este Stettin-ul de azi, Gdanse este Gdansk, Danzig, ș. a. Luntrile lor înarmate inspirau mare frică Danezilor și Nemților.

În veacul XI atât Slavii baltici cât și Polabii păstrau independența, însă, nefiind uniți, prin veacul XII feudalii germani reiau ofensiva împotriva Slavilor.

Slavii din Sud. — Încă din veacul VI, Slavii treceau Dunărea în căutarea de locuri noi de așezare.

Slavii de Sud erau împărțiți în mai multe neamuri. Ei au trăit mult timp într'un regim **patriarhal**, care s'a păstrat vreme îndelungată. Dintr'o familie mare (zadruga) făceau parte zeci de oameni, care locuiau laolaltă și stăpâneau totul în comun.

Când au început a trece Dunărea, Slavii aveau o clasă conducătoare. În fruntea fiecărui trib era câte un principe; uneori câte un principe reunea sub el mai multe triburi.

Slavii au început din acea vreme să lucreze pământul. Intrând în contact cu Bizantinii, și-au însușit repede și cultura bizantină.

Bulgarii. — La sfârșitul veacului VII, în vreme ce Nord-Vestul Europei este pradă Scandinaviilor, peste popoarele slave din **Sudul Rusiei**, vine un popor turcoman — Bulgarii — întemeind un regat puternic bulgar.

Nord-Vestul Peninsulei Balcanice a fost populat de neamuri slave — Sârbii și Croații.

Slavii nu făceau numai incursiuni în Imperiul Bizantin. Ei s'au așezat înăuntrul lui la Sudul Dunării, întinzându-se până în Peloponez, ba se ivesc așezări slave chiar în Asia Mică. Împărații bizantini îi primesc ca și altădată pe alți „barbări”, în

nădejdea că vor găsi în ei buni soldași, agricultori și platnici de biruri. În veacul VIII, Imperiul Bizantin nu mai era ca pe vremea lui Justinian. Abia mai stăpânește o treime din ce aparținuse vestitului împărat.

Slavii au venit cu organizarea lor economică și socială, care era lucrarea pământului în obște. Deci, într'un imperiu cu sclavi și cu coloni. Slavii aduc țărani liberi a căror muncă e mai productivă. Aceasta a adus o întărire a Imperiului. Și aceasta este încă un factor care a contribuit ca Imperiul de Răsărit să dăinuie mai mult ca cel de Apus.

Slavii s'au așezat în părțile dunărene prin veacul VI, de o parte și de alta a fluviului. La Slavi s'a păstrat până târziu de tot gospodăria în comun pe familii mari (zadruga). Din conviețuirea Slavilor cu resturile vechilor triburi daco-romane s'a născut poporul român.

Acei Slavi care au trecut peste Dunăre în Imperiul Bizantin au fost supuși prin veacul VII de un popor turcoman (inongol), Bulgarii. Aceștia fiind însă mai puțini și cu o cultură mai înăpoiată, au fost slavizați, păstrându-și doar numele vechi, și au dat naștere poporului bulgar.

Bulgarii erau mai înainte la gurile fluviului Volga. Pe la 500, în urma iureșului migrațiunilor, îi găsim la Dunăre, stând multă vreme sub stăpânirea Avarilor, apoi, eliberându-se au trecut în Dobrogea, la 579. Sub conducerea lui Asparuh, au sursat toată masa de populații romane și slave dintre Dunăre și Balcanii meridionali, până la Adriatică, Tesalia și Epir. Bulgarii aveau un conducător, **hagan** și o clasă stăpânitoare boieri (numele e mongol, luat de Slavi și de Români). Stăpânitorii însă și-au pierdut limba și multe din obiceiuri, luându-le pe ale Slavilor, astfel că vecinii noștri dela Sud, Bulgarii, sunt de fapt popor slav.

Expansiunea Bulgarilor. Creștinarea lor. — Peninsula Balcanică, prin formarea Statului Bulgar, formează un corp bulgaro-slav, de o foarte mare însemnătate istorică. Una din condițiile care au permis formarea acestui Stat este aceea că Imperiul Bizantin în vremea aceasta (veacurile VIII-IX) trecea printr-o perioadă de lupte interne.

Krum este primul cneaz care îi unește și care, îndată după 802, începe o rapidă înaintare spre V și N. V. Slavii din valea Timocului și Banat și mai apoi cei din câmpia Ungariei actuale îi recunosc suveranitatea. Către S. V., Krum caută (808) să-și deschidă drumul Macedoniei. În 809 e stăpânul fortăreței bizantine Serdica (Sofia). În 811, împăratul bizantin Nichifor căvălește în Bulgaria orientală, pradă capitala regală (Plisca), dar

moare pe câmpul de luptă. Krum ajunge la porțile Constantinopolului. Urcându-se pe tronul Bizanțului abilul general Leon Armeanul (813), Bulgarii sunt bătuiți, dar în mâna lor rămâne Adrianopol și aproape toată Tracia. Krum moare în 13 Aprilie 814. Urmașul lui, Omurtag, primește pacea cu Bizanțul. Regatul bulgar crește încă considerabil.

Statul bulgar la mijlocul veacului al IX-lea. — După succesiunea mai multor cneji, ia conducerea Boris (853). El intră în legătură cu Bizanțul spre a se creștina cu condiția să i se recunoască granițele regatului. Sub conducerea lui Boris și în timpul creștinării în masă ce a avut loc sub conducerea lui, Statul Bulgar se întinde dela Marea Adriatică până în Ucraina și în câmpia Panoniei. Astfel și întregul teritoriu al țării noastre se găsea sub stăpânirea lui Boris. Acesta deveni țarul Mihail, luând la botez numele nașului său Mihail, împăratul Constantinopolului.

După 36 ani de domnie, Boris Mihail s'a retras la o mănăstire (889). Urmașul său, Simion (venit după Vladimir, fratele lui mai mare, orbit de Boris pentru că da sprijin credinței păgâne), urmări politica de cucerire a tatălui său, dar era un om inclinat către știință și cultură. Boris dădea o mare atenție păstrării creștinismului, deoarece această religie îl ajuta mult la menținerea unității Statului, amenințat de împărțirea în triburi și de credința în diferiți zei. Sub Simion, Statul bulgar se întărește. E înfrântă rezistența Sârbilor și ultimele posesiuni bizantine din Macedonia și Tracia sunt luate, ajungându-se la zidurile Constantinopolului, de unde s'a retras cu făgăduiala că tânărul împărat al Bizanțului va deveni ginerele său (913). În 923, Constantinopolul ar fi căzut poate, dacă Lecapene (general roman) nu provoca răscoala Slavilor, mai ales a Sârbilor. Totuși, la moartea lui Simion (927), Bulgarii făcuseră mari progrese, cuprinzând tot Nordul Peninsulei Balcanice (afară de câmpia Adrianopolului); la Sud ei ajunseseră până în câmpia Macedoniei, atingând lanțul Munților Pind, Adriatica cu Macedonia de Sus, cu Ohrida, cu valea Drinei, Muntenegrul, Bosnia orientală și toată Serbia. Khanul devine țar și Arhiepiscopul Patriarh, (egal cu cel dela Constantinopol). În anul 927, puterea Bulgariei ajunge la apogeu. Dar Sârbii izbutesc să se unească în Stat (din triburi) și se scutură cei dintâi de Bulgari. Bizanțul cheamă pe Sviat-slav din Kiev, care ajunge până în Bulgaria. Bizantinii se încetăresc însă cu Sviatoslav care se îndreaptă spre casă. Moare însă în drum, Bulgarii își fac un regat cu capitala pe o insulă a lacului Ohrida. Un conducător al acestui Stat e omorât în 970 de niște Vlahi nomazi (prima dată se pomenește de Vlahi). Va-

sile II Bulgarohtonul cucerește Ohrida și omoară mulți Bulgari. Dela 1019, toată Peninsula Balcanică e din nou sub stăpânirea Bizanțului.

STATUL BULGARO-VALAH

Supunerea Bulgariei de către Vasile II Bulgarohtonul a însemnat transformarea formelor ei organizatorice și bisericești în spirit bizantin. Boierii au luat nume grecești, iar în fruntea Bisericii au fost puși episcopi greci. Populația a fost nemulțumită de această grecizare, iar crâncena exploatare feudală a dat naștere la răscoale. În secolul XII, poporul s'a folosit de slăbirea Imperiului Bizantin și a format un nou Stat.

În anul 1186, Bulgarii și Valahii (Românii), conduși de boierii Asan și Petru, care erau frați, s'au răscolat împotriva Imperiului Bizantin. Înainte de răscoală, ei s'au dus la Curtea împăratului bizantin pentru a cere să li se satisfacă o serie de cereri.

Fiind rău primiți la Curte și chiar insultați, ei s'au întors acasă, unde au răscolat populația din regiunea munților Balcani. Răscoala s'a înlins repede pe un teritoriu destul de vast. Răscolaiții s'au aliat cu Sârbii, care luptau împotriva Bizanțului, pentru independență; deasemenea, tot în acest scop, s'au adiesat și Cumanilor. Cu toate efortările Imperiului Bizantin, răscoala nu a putut fi înnăbușită.

S'a format un nou Stat, iar Asan s'a încoronat ca rege, având drept capitală orașul Târnova. Boierimea a fost nemulțumită de ridicarea lui Asan și Petru și a început să unească împotriva lor. Bizanțul s'a folosit de acești boieri împotriva lui Asan și Petru, care au fost uciși.

Locul celor doi frați a fost ocupat de cel de al treilea frate al lor, Ioniță zis Caloian, care, alinându-se cu Cumanii, a reușit să obțină victorii contra Bizanținilor, iar aceștia au fost siliți, în anul 1201, să le recunoască independența.

Statul Bulgaro-Valah independent cuprindea toată Moesia, Nordul Traciei și Macedoniei precum și o parte din Serbia. Pentru a avea sprijin împotriva Bizanțului, Ioniță s'a adresat Papei Inocențiu III care i-a dat titlul de „Rege al Valahilor și Bulgarilor“ (dominus Valahorum et Bulgarorum). Inocențiu al III-lea i-a dat acest titlu, în urma făgăduielii lui Ioniță că va trece la catolicism.

Cruciata IV a reușit să întemeieze un Imperiu Latin de Răsărit, în urma cuceririi Constantinopolului de către Balduin de Flandra, și a dat naștere unui război între Ioniță și Balduin.

Ba'duin este înfrânt și luat prizonier în 1205; dus în închisoare la Târnova, a murit acolo.

În timpul descompunerii Imperiului Bizantin, poporul sârb își cucerește independența, eliberându-se de sub stăpânirea Bizanțului. Astfel s'au format două State independente în Peninsula Balcanică.

Aceste State s'au întemeiat cu sprijinul masselor populare. Boierii dușmăneau însă pe exponenții acestor mase și de aceea Ioniță Ca'oiian este ucis, iar puterea lui este uzurpată. Boierii uzurpatori sunt însă înfrânți în acțiunile lor militare, deoarece nu aveau sprijinul masselor.

Puterea Statului Bulgaro-Valah slăbește din pricina frământărilor lăuntrice, iar în anul 1218 conducerea Statului este preluată de Ioan Asan II. Acesta se aliază când cu Imperiul latin împotriva Grecilor, când cu Grecii împotriva Imperiului și își întinde teritoriul cuprinzând și Valahia Mică (Oltenia).

Ioan Asan II rupe legăturile cu Biserica Catolică. El reușește să obțină pentru șeful Bisericii din Statul său, titlul de patriarh și astfel influența Bisericii Ortodoxe începe din nou să crească.

După moartea lui Ioan Asan (1241), Statul său se descompune în mici stătulețe. Din Răsărit începe migrațiunea Tătarilor.

STATUL DIN KIEV

Slavii, unul din cele mai mari popoare ale Europei, ocupau de mult o parte din Europa de Răsărit, ajungând până la râul Vistula și la coasta de Sud a Mării Baltice. Scriitorii bizanțini din secolul VI deosebeau pe Slavii de Apus de cei de Răsărit, care trăiau în valea Nistrului, a Niprului, pe coasta Mării Negre, și mai departe în Răsărit. Ei erau agricultori, crescători de vite, pescari și vânzatori. Slavii de Răsărit trăiau încă în acel timp în organizarea de trib.

Încă din secolul V, Slavii de Răsărit au intrat în contact cu Imperiul Bizantin, de la care au învățat să-și perfecționeze tehnica militară. Ei s'au întins și s'au stabilit în teritoriile cucerite, printre altele și în Peninsula Balcanică.

În secolele VIII-IX, Slavii de Răsărit s'au împărțit în mai multe triburi care ocupau ținuturi diferite.

În secolul IX, organizarea de trib a Slavilor de Răsărit ajunsese într'un grad remarcabil de descompunere. Comunitatea de trib era înlocuită prin comunitatea de teritoriu.

Cu timpul, în aceste comunități, care păstrau proprietatea comună pentru pășuni și păduri, unii dintre bătrânii capi de fami-

Ţie căpătau bucăţi mari de pământ, pe care le lucrau câteodată chiar cu sclavii proveniţi dintre prizonieri. Dar, la fel ca Celţii sau Germanii, Slavii nu au cunoscut formaţiunea sclavagistă, ci au trecut direct dela organizarea primitivă la feudalism.

În timp de război se alegeau conducătorii, cnejii, care cu timpul au avut posibilitatea să se îmbogăţească din ce în ce mai mult şi să-şi Ţie pe lângă ei cele de luptători. Cu ajutorul acestora, cnejii au pus mâna pe putere în trib. În fiecare trib era printre cnejii unul mai mare.

În secolul IX s'au format astfel de cnezate la toate triburile Slavilor de Răsărit. În centru' fiecărui cnezat se afla un oraş în care locuia marele cneaz cu ostaşii lui. Astfel de oraşe erau Kiev, Cernigov, Smolensk, Po'olk, Novgorod ş. a.

La începutul secolului X, Ţinuturile dela Nipru şi din împrejurimi s'au unit sub puterea cneazului Oleg. Acesta, stăpânind un Ţinut în care se afla în acelaş timp şi Novgorodul şi Kievul, a devenit „marele cneaz al Ruşilor“, cei alţi cnejii ajungând „sub mână“ lui. Centrul acestui cnezat a fost Kievul. Statul din Kiev a fost numit şi „imperiu' Ruricilor“, dat fiind că strămoşii lui Oleg se trăgeau din Ruric.

Un letopiseţ spune că Oleg a făcut o expediţie încununată de succes asupra Constantinopolului. În anul 911 el a încheiat cu Bizanţul o pace favorabilă care stabilea raporturile dintre Rusia şi Bizanţini.

În anii 913 şi 914, Ruşii au atacat coasta Mării Caspice, făcând incursiuni până în Azerbaidjanul de azi.

După Oleg, urmaşul lui, Igor, a continuat cuceririle. El a supus puterii lui pe Slavii dela Bugul de Sud. În anul 941, a trimis o mare flotă maritimă contra Constantinopolului. Dar flota greacă nu i-a lăsat să intre în port şi i-a silit să plece în Marea Neagră, unde au pustiit coasta de Nord a Asiei Mici. Mai târziu, flota rusă a fost incendiată cu ajutorul „focului grecesc“.

Cu toate acestea, Grecii, de frica unui nou atac al Ruşilor, au încheiat în anul 945 un nou tratat de pace cu Igor, stabilind condiţiunile de comerţ pentru Ruşi la Constantinopol, precum şi o alianţă în contra duşmanilor comuni.

În Statul Kiev din secolul X, feudalismul era încă slab şi cneazul cu cetele lui îşi scoteau veniturile din birurile pe care populaţia supusă era obligată să le dea în natură. Ei strângeau blănuri, miere, ceară şi altele. Corăbiile încărcate cu aceste produse şi cu prizonierii din război luau drumul pe Nipru în jos, la Marea Neagră şi de acolo spre Constantinopol spre a fi vândute. Dela Constantinopol, pe care Slavii îl numeau Tarigrad, se importau în schimb ţesături fine, vin, fructe şi articole de lux.

Strângerea birurilor se făcea prin violență, intrucât: triburile supuse nu se lăsau așa de ușor exploatare. Ele au omorât din această cauză pe Igor și oamenii din ceata lui.

Văduva lui Igor, Olga, a înăbușit în mod crud răscoala, a poruncit să se incendieze orașul Iscoresteni, ai cărui locuitori în parte au fost uciși sau făcuți sclavi, iar în parte au fost siliți să plătească biruri.

Sviatoslav, 957-972, fiul lui Igor și al Olgăi, a continuat războaiele de cucerire. El a fost un conducător viteaz al cetelor militare. În anul 960 el a înfrânt Statele bulgar și cazar dela Volga și apoi, în Caucazul de Nord, a bătut pe Cerkoci și Osetini.

În anul 967 a început expediția împotriva Bulgariei dela Dunăre, țară locuită de Slavii care au fost supuși de Bulgari. Lui Sviatoslav i se ceruse ajutor de către împăratul Bizanțului, care era prea slab să se apere singur de dese atacuri ale Bulgarilor. Sviatoslav i-a bătut pe Bulgari și s'a decis să rămână la Pereiaslaveț, pe Dunăre, capitala Bulgariei.

Guvernul grecesc, speriat de vecinătatea aceasta, a cumpărat pe Pecenegi, care au atacat Kievul. Sviatoslav a trebuit să plece în grabă spre Kiev, unde i-a bătut pe Pecenegi. El n'a renunțat însă la Bulgaria și, întorcându-se, a cucerit din nou Pereiaslaveț.

Atunci, noul împărat bizantin, Ioan Timisches, a pornit împotriva lui cu o armată foarte mare și numai cu multă greutate, după lupte grele, a reușit să scoată mica armată a lui Sviatoslav din Bulgaria.

Pe drumul de întoarcere, Sviatoslav a murit.

Sub Vladimir, fiul lui Sviatoslav, Rușii au preluat dela Grec creștinismul pravoslavnic. Slavii au făcut cunoștință cu cultura creștină, ca urmare a permanentelor relații comerciale și politice cu Bizanțul și prin dese călătorii la Constantinopol.

Creștinarea a avut o foarte mare însemnătate în viața Rusiei Kievlene. Ea a servit la dezvoltarea ulterioară a țării și la întărirea relațiilor feudale. Ea a servit și la răspândirea printre Slavii de Răsărit a culturii bizantine.

Creștinismul s'a impus definitiv în Statul din Kiev, sub Iaroslav cel Înțelept, fiul lui Vladimir, care a domnit între 1019-1054. Sub el s'a organizat conducerea Bisericii, a fost pus un mitropolit la Kiev, numit de patriarhul din Constantinopol.

Sub el s'a ridicat mănăstirea Pecereană din Kiev, care a jucat un mare rol în răspândirea instrucției printre clasele conducătoare ale Rusiei Kievlene.

Sub Iaroslav, Statul din Kiev a jucat un rol proeminent printre Statele Europei.

În cnezatul lui Iaroslav s'a alcătuit culegerea de decizii a'le cneazului privitoare la judecată, — „Pravda” lui Iaroslav.

Această culegere a fost influențată de jurisprudența bizantină, care a fost adaptată la condițiile locale. „Pravda” lui Iaroslav mai conținea urme ale organizării gentilice. Sub fiii și nepoții lui, „Pravda” a fost lărgită și complectată; acum ea consacra un sistem de raporturi juridice caracteristic feudale.

În secolul XI, în Rusia Kievleană a avut loc o înflorire a unei culturi strălucitoare. Sub influența culturii bizantine, poporul rus de atunci și-a creat o cultură proprie, care a servit ca bază pentru dezvoltarea de mai târziu a culturilor ruse, ucrainene și bielo-ruse.

DECADEREA STATULUI DIN KIEV

În secolul XI, în Rusia Kievleană, agricultura s'a dezvoltat și s'a extins mult. Printre conducătorii comunităților, unii au început să acapareze pământuri întinse pe care le lucrau cu oameni săraci sau sclavi. Cnejii și ostașii lor deasemenea au găsit că e mai comod să facă agricultura pe scară mare decât să strângă prin violență dări de la populație. Împreună cu cnejii și cu boierii (cum au început să fie denumiți marii proprietari de pământ), mănăstirile și-au însușit și ele pământul, tot în dauna pământului obștesc al țăranilor.

Munca robilor fiind puțin productivă, marii proprietari de pământ aveau interesul să aibă pe moșiile lor sate, în care țăranii semi-liberi să lucreze pentru ei, având posibilitatea să lucreze și pentru ei înșiși.

Dacă în decursul secolului XI, majoritatea țăranilor mai trăiau încă în obștii, plătind doar dări cneazului, pe la sfârșitul secolului XI numărul celor căzuți în dependența marilor proprietari de pământ era remarcabil.

În Rusia (Statul din Kiev) s'au impus așa dar relațiile de producție feudale.

Cu toată aparența strălucitoare, Statul din Kiev reprezenta o îngrămădire de ținuturi cucerite de cneazul din Kiev legate slab între ele. Pe măsură ce se desvolta în diferite ținuturi marea proprietate, se întăreau proprietarii locali cari concentraseră sub stăpânirea lor mult pământ, pe țăranii dependenți de ei precum și cete miltare proprii. Marii feudali locali tindeau să scape de dominația cneazului din Kiev și susțineau pe cnejii lor.

În felul acesta unitatea Statului din Kiev a început să se destrame și a fost înlocuită cu fărâmițarea feudală.

Ultimul cneaz, care a încercat în zadar să împiedice destrămarea statului Kiev, a fost Vladimir Monomacul (1113-1125).

FORMAREA POPORULUI ROMÂN

După ce împăratul Aurelian a retras legiunile romane din Dacia în anul 271, populația daco-romană, foști sclavi sau oameni liberi dar săraci, și-a continuat traiul pe aceste meleaguri. Retragerea aureliană a însemnat numai retragerea legiunilor, a proprietarilor de robi, a clasei stăpânitoare din Statul sclavagist dac. Poporul de jos a rămas pe loc. Foștii sclavi au primit pe „barbari” ca eliberatori ai lor. Iar acei țărani, care au trăit în obște chiar pe timpul Romanilor, dar care dădeau o parte din produse autorităților romane, au scăpat astfel de grelele îndatoriri. Venirea „barbarilor” pe meleagurile noastre a schimbat așa dar viața foștilor sclavi și a țăranilor din obște, ușurându-i. Unii țărani au continuat să trăiască în obște. Alții — foști sclavi — au ocupat pământurile lăsate libere, devenind mici proprietari liberi. Cu popoarele „barbare” ei erau în permanentă legătură. „Barbarii” aveau nevoie de hrană, pe care o căpătau dela băștinași. Băștinașii luau în schimb produse pe care „barbarii” le prădau în Bizanț sau aiurea. Aceste relații nu erau totdeauna pașnice. „Barbarii” obligau deseori, cu forța, pe localnici să le dea hrană și îi și prădau uneori. Pentru a se apăra împotriva unor astfel de atacuri, încep să se formeze cete de războinici, cu șefii lor, numiți cnezi. Incepe să se formeze o pătură stăpânitoare a boierilor. Această pătură stăpânitoare se întărește când vin Slavii, care, mai stabili, au prilejuit o mai mare statornicie și au început să formeze State mici care au premers întemeieri. Astfel din resturile populației triburilor dacice, a populației stabilite în timpul cuceririi romane și populației slave venită în timpul migrațiunii se formează concomitent poporul român și limba română.

UNGURII

Printre ultimele popoare migratoare, care s'au îndreptat spre Europa de Apus, au fost și Ungurii. În anul 896 s'au așezat în Panonia.

Ungurii au început să întreprindă o serie de incursiuni împotriva Germaniei, precum și împotriva teritoriului de azi al Franței, Spaniei și Italiei.

În Germania, dinastia de Saxonia a început, sub Enric I — Păsărarul — război organizat împotriva Ungurilor. Pentru că Ungurii aveau o cavalerie ușoară, Enric I a obișnuit pe soldații săi să lupe călare și, după ce au deprins acest mod nou de luptă, au fost îmbrăcați în armuri grele de fier. În anul 955, Otto I înfrânge, la râul Lech, pe Unguri. De aici înainte, ritmul incursiunilor ungurești devine mult mai lent. Ungurii încep să devie agricultori, dar șelii militari unguri mai organizează din când în când incursiuni asupra teritoriilor vecine.

Ungurii erau împărțiți în triburi în sânul cărora s'a dezvoltat o aristocrație care a început să exploateze triburile supuse și să mărească numărul robilor care munceau pentru ei. Din pricina exploatarea triburilor supuse, puterea economică a aristocrației triburilor s'a întărit, dând naștere, pe baza acestei diferențieri sociale, Statului ungar.

Conducătorii noului Stat ungar s'au recrutat dintre membrii familiei Arpad. Unul dintre aceștia a fost voevodul Ștefan care s'a încoronat în anul 1000 ca rege. El a folosit puterea sa pentru a trece în stăpânirea lui pământurile triburilor. O parte din aceste pământuri sunt dăruite de către rege aristocrației triburilor, formând funcționăria aristocrată legată de rege prin proprietăți și funcțiuni. Ștefan împarte Statul în regiuni, formă superioară organizației triburilor. Aceste regiuni se numesc comitate și sunt conduse de un jupan. Acesta locuia într'un castel întărit pentru apărare, avea grijă să strângă dările pentru rege din regiunea respectivă, judeca și înăbușea răscoalele populației.

Aceste începuturi feudale ale Statului ungar erau legate de procesul de creștinare care a avut loc sub regele Ștefan.

În Ungaria, creștinarea s'a făcut de sus în jos, adică de către rege care a impus această religie populației. Triburile păgâne rezistă impunerii creștinismului, dar rezistența lor este înăbușită. Astfel, Biserica merge mână în mână cu regele, creștinismul fiind religia feudalismului în ascensiune.

Creștinarea Ungurilor a avut loc sub influența Apusului și regii unguri se aliau cu Germanii la lupta împotriva triburilor, deschizând în felul acesta calea spre colonizarea germană.

Procesul acesta de feudalizare nu a putut fi îndeplinit fără a nu fi provocat multe răscoale țărănești, ca cele din timpul domniei lui Ștefan sau Andrei II.

Regii unguri încep cuceririle înafara Ungariei, ocupând spre Răsărit Transilvania, iar la Sud Croația și Dalmația până la marea Adriatică.

Unul din drumurile comerciale din Evul Mediu era Dunărea

și cruciatele care trec pe teritoriul ungar, întăresc legăturile dintre Apus și Răsărit.

În secolul XII și XIII, în Ungaria, în urma întăririi relațiilor feudale, marii feudali, în rândul cărora se afla acum biserica, își întăresc autonomia față de rege a cărui autoritate s'ăbește. În anul 1222, prin bula de aur dată de Andrei II, puterea nobililor se întărește, ei sunt scutiți de dări, iar șerbia se accentua foarte mult.

Regele — ca să-și mărească veniturile — a colonizat o serie de Germani pe teritoriile sale, printre care era și Transilvania, pentru a întări astfel și importanța orașelor.

Regele ungar Andrei II, în anul 1211, a adus pe Cavalerii Ordinului teutonic așezându-i în Transilvania, unde serveau nu numai la întărirea orașelor, dar și la apărarea Statului, la răspândirea religiei catolice, cât și la înnăbușirea răscoalelor țărănimii autohtone care se ridica împotriva șerbiei.

În anul 1301 se stinge dinastia arpadiană și mai târziu se încoronează ca rege Carol Robert din familia de Anjou. Dinastia Anjou a încercat întărirea autorității regale, sprijinindu-se pe orașe și pe nobilimea mijlocie și mică pentru ca, prin ajutorul lor, să poată micșora puterea marilor feudali. Aceasta s'a întâmplat în timpul domniei lui Ludovic cel Mare (1342-1382) care, ocupând și tronul Poloniei, a mărit puterea Ungariei în Europa.

În anul 1351 nobilii predau puterea lui Ludovic, iar acesta li ajută să șerbească mai puternic pe țărani din Ungaria. Orașele s'au întărit și astfel s'au întărit și meseriile și comerțul, iar prin trecătorile Carpaților treceau drumurile comerciale prin care mărfurile erau transportate din spre Apus spre Răsărit și invers.

În secolele XI-XIII, Statul feudal ungar reprezenta un stadiu de dezvoltare superior ultimelor popoare în migrațiune: Pecenegii, Cumanii și mai ales Tătarii.

CAPITOLUL V

CALIFATELE ARABE, INDIA ȘI CHINA

Pe malul drept al Eufratului, încă din secolul III se așezase un grup de triburi arabe, formând sub egida regilor persani un adevărat Stat vasal Perșilor. Un alt regat, tributar Imperiului Bizantin însă, se formase pe la anul 500 în marginea Siriei. Arabii din Yemen exercitau un comerț intens, folosind căile comerciale foarte însemnate, care legau India de Europa, prin Golful Aden și Marea Roșie. Unii din aceștia au devenit mozaici, alții creștini. Patria Arabilor este însă Arabia și însemnătatea triburilor arabe începe mai ales în veacul VII când cei din Peninsula ies din granițele lor.

Se știe că drumurile de caravane, de care depindea comerțul Europei cu țările răsăritene, treceau mai ales prin Arabia. Siguranța necesară comerțului și nevoia de a stăpâni drumurile au dus la războaie pentru dominarea Arabiei. Astfel, triburile arabe se unesc, pentru a se putea apăra mai bine la început și a-și întinde stăpânirea mai apoi, dar în același timp pentru a supune pe simplii beduini, aristocrației ce se formase.

În sprijinul acestei unificări, Mahomed formează religia musulmană.

Peninsula Arabiei e în cea mai mare parte stepă și podșuri cu râuri puține, pe alocuri adevărate deșerturi. Arabia are însă o parte foarte roditoare, Yemenul, unde se află plante tropicale, aur, tămâie, etc. Pe litoralul apusean trecea un mare drum comercial din Bizanț în India și Abisinia. Această regiune se numește Hedjaz. Aci au luat ființă centrele comerciale: Mecca și, mai la Nord, Medina în care însă înflorea în deosebi agricultura și meșteșugurile.

În stepe trăiau Beduinii, care sunt Arabi nomazi și crescători de vite (cămile, oi, cai). Ei trăiau în corturi și se mișcau cu turmele de colo până colo; deaceia nu prea existau sate stabile.

Beduinii erau organizați în triburi independente și aveau regim patriarhal, însă inegalitatea economică se ivise și la ei formându-se o aristocrație familială. Erău bogătași, proprietari de turme mari de cămile, era și țărâniștea care nu avea nimic. Arabii aveau sclavi din prizonieri prinși sau aduși din Africa vecină. Sclavii săpau fântâni, păzeau vilele, făceau șanțuri de irigație ș. a. Beduinii făceau comerț cu Arabii sedentari din Hedjaz. Mecca era însă și un centru religios prin templul vestit numit Kaaba unde se păstrau idoli tuturor triburilor și o „piatră neagră”, probabil vreun meteor căzut pe acolo.

Aristocrația familială, care avea sclavi, începe a asupri pe Beduini, voind a-i aservi, luându-le vitele și forțându-i să muncească pentru ea! Dar Beduinii încep a face răscoală tot mai dese.

Nobilimea Hedjazului voia să unească pe toți Arabii pentru cucerirea de noi țări și noi drumuri comerciale, pentru că în veacul VI-lea Iranienii și Abisinienii începuseră atacuri contra Hedjazului.

Mahomed s'a născut la Mecca în 571 și făcea parte din tribul Coreișitilor, care aveau în grija lor templul Kaaba. Rămâne orfan de mic. La 24 ani, păzea turmele unei bogate văduve cu care se și căsătorește. Mahomed a început a propaga o nouă religie în care se afirmă existența unui singur Dumnezeu — Allah; iar Mahomed, profetul lui. Credincioșii lui Allah se numesc Musulmani (adică „supușii lui Dumnezeu”).

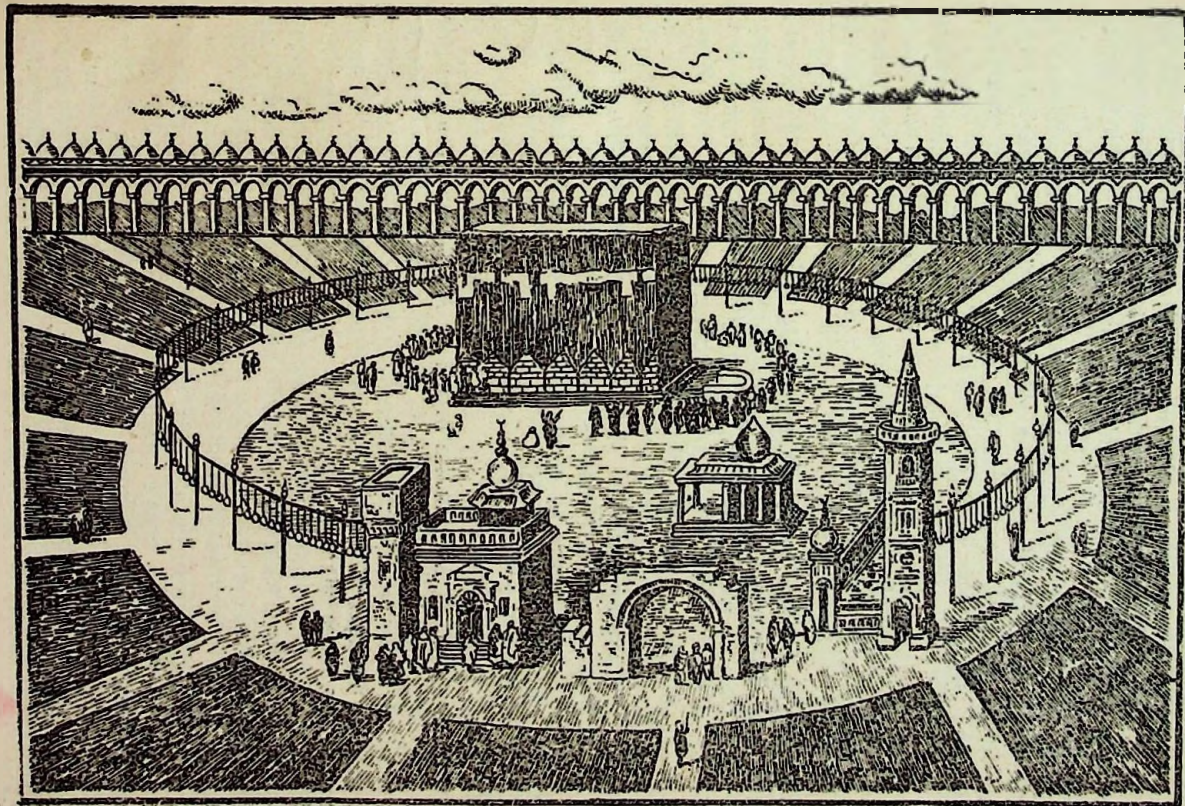
Credința nouă umitară se născuse din nevoile concrete ale societății arabe din acea vreme și corespundea necesității de unire care apăruse la nobilimea arabă.

La început, aristocrația, care trăia de pe urma veniturilor templului Kaaba și care nu înțelesese foloasele pe care putea să le tragă din noua învățătură, formează o puternică opoziție, iar Mahomed e silit și el să fugă la Medina. Dela mutarea aceasta, care se numește în limba arabă Hidjra sau Hegira (622), Musulmanii încep să numere anii lor.

Religia musulmană însă se propagă și cu forța. Mahomed cu credincioșii lui ocupă Mecca, dar mențin templul, evident transformându-l într'un lăcaș sfânt pentru Musulmani. În el se păstrează „piatra neagră” de mai înainte.

Mecca devine centrul religios și politic de unire al Arabilor. După moartea lui Mahomed, Musulmanii încep expansiunea. Între 632-661 au pus stăpânire pe toate provinciile imensului Imperiu Persan, slăbit de regimul intern de apăsare feudală a populației.

Pe la jumătatea veacului VII-lea, în vreo 5 ani, cuceresc

„Kaaba“

Egiptul. Arabii construiseră o flotă, căci ocupaseră și Siria și Palestina, și pot ataca astfel insulele din Mediterană, amenințând Constantinopolul și Asia Mică.

În jumătatea a doua a veacului VII-lea, Arabii ocupă Africa de Nord. Rezistență întâmpină numai dela Berberii (Mauretani) nomazi, care însă apoi s'au aliat cu Arabii și i-au însoțit în expediția lor în Europa.

La 711, Arabii trec Gibraltarul, zdrobesc armata vizigotă și în 3-4 ani Peninsula Iberică e a lor (fără Asturia). Trec și Pireneii, iar la Poitiers, Carol Martel îi oprește, dându-le o puternică lovitură (732). Arabii se retrag înapoi în Spania.

Asuprirea la care erau supuși face ca Mauretani din Africa de Nord să se revolte. Fapt important, pentru că Arabii sunt siliți să se oprească dela alte atacuri contra Europei. Sunt însă liberi în Orient și prin veacul VIII ajung la porțile Indiei și la hotarele de Vest ale Chinei.

Cum se explică succesele repezi ale Arabilor? — În primul rând, prin slăbiciunea internă a vecinilor. În Iran și Bizanț erau în toi luptele de clasă, populația, istovită de muncă la mării proprietari și de impozite, nu se opunea cuceritorilor, pe care li aștepta ca eliberatori. Stăfele Bizanțin și Iranian erau slăbite și de luptele duse între ele pentru Siria și Palestina. Deaceea triburile arabe, unite sub un cumpănit și fanatic conducător, Omar (634-644), cuceresc teritorii imense în numai câțiva ani!

În fruntea Statului musulman erau „înlocuitorii lui Mahomed”, pe limba arabă, Califi. Prin cucerirea țărilor celor mai bogate din Orientul apropiat, califii s'au ales cu pământuri întinse și cu bogății enorme. Ca de pe urma oricărui război, și mării negustori au avut multe beneficii. Acum centrul afacerilor devine altul decât Mecca rămasă la margine de țară. Deaceea, capitala Arabilor se mută la Damasc, în Siria, sub dinastia vestită a califilor Omiazi (661-750). Conducătorii Arabilor iau ca modă curtea pompoasă bizantină și încep și ei a trăi după chipul împăraților dela Constantinopol, în lux și bogății. Totodată încep a-și însuși cultura bizantină și știința vremii de atunci. Nobilimea arabă se contopește cu cea indigenă și majoritatea popoarelor învinse adoptă credința musulmană.

Tăranii însă erau cu atât mai mult înglodați în nevoi, cu cât în casa stăpânitoare crește luxul și averea. Pe de altă parte, acest imens Stat arab, format repede, nu avea unitate solidară nefiind strânse legături economice între diferitele lui ținuturi. Așa dar, este și el osândit la desmembrare și în curând se formează mai întâi un Califat în Răsărit și un Stat independent în Apus.

Califatul de Răsărit. — După sfârșitul cuceririlor, țărani iranieni, care n'au fost eliberați, ci au fost supuși unui alt stăpân și nobilimea locală au început a se răscula contra tiraniei Califatului Omiazilor. Către mijlocul veacului VII-lea, răscoala a cuprins tot Iranul și Omiazii au fost înfrânți și aproape toți nimiciți. Un singur omiad a scăpat, **Abderahman**, care a fugit în Spania și a întemeiat acolo un Stat cu capitala la Cordova.

Familia victorioasă asupra Omiazilor este familia **Abasizilor** care devin Califi. Ei au mutat (762) reședința la Bagdad, construit pe fluviul Tigru. Sprijinul noilor califi îl forma, în afară de propria familie, în deosebi nobilimea iraniană. Cel mai vestit calif din această familie a fost **Harun-al-Rașid** (Harun cel drept), cu care avea legături Carol cel Mare.

Bagdadul devine orașul vestit, al cărui nume se întâlnește des în multe povești, unde e vorba de bogății minunate și lux. Ce a fost altădată Babilonul, devine acum Bagdadul. Prin exploatarea muncii țaranului, în el s'au adunat — e la încrucișare pe drumuri comerciale — aur și bijuterii legendare. Se ridică moschei luxoase, palate splendide și grădini uimitoare. Evident pentru cei bogați, căci tot în același Bagdad, mișunau săracii, cerșetorii, salahorii sdrențuiți și sclavii flămânzi.

Legăturile cu Apusul. — Orașele Califatului au păstrat meșteșugurile, în deosebi cele de fabricat armament, bijuterii și sticlărie. Impreună cu mărfurile rare din India și China, obiectele făcute în țările musulmane luau drumul Apusului.

Arabii devin deci rivalii Bizanțului în comerțul cu Europa de Apus. Ei au ajuns și pe Volga, făcând comerț intens cu Rusia.

Marii proprietari de pământuri au folosit sistemul irigațiilor și au transformat deseori ținuturi sterpe în ținuturi productive. Pentru aceasta aveau nevoie de sclavi pe care îi găseau în deosebi la Bizanț, aduși de cneji Kievului. În agricultura arabă s'a cultivat bumbacul, duzii, inul, trestia de zahăr, orezul ș. a.

Decăderea Califatului din Bagdad. — Vremea cea mai strălucită a Bagdadului e în veacurile VIII-lea și IX-lea. La sfârșitul acestui din urmă veac însă, începe și decăderea lui. Puterea marilor latifundiați crescând, fiecare râvnea să devină atotputernic și independent pe moșiile lui, unde dispunea chiar de forțe militare. De altă parte, încep răscoalele țărănilor și ale sclavilor negri. Așa că, în veacul X, s'au deslipit de Califat, Africa de Nord și Egiptul, iar în alte părți se creează mici principate independente cu dinastii locale (emirate). Trebuie amintit principatul Samanizilor cu capitala Buhara, vestită în covoare scumpe. Buhara rivaliza în bogăție cu Bagdadul. Dar tot în Buhara s'a născut și au trăit cugetători și poeți celebri. Acolo a trăit vestitul

medic și filosof Al-ibn-Sina ale cărui opere se bucurau de o mare autoritate în lumea învățaților apuseni din Evul Mediu și căruia i se zicea **Avicena**.

Așa dar, Califatul din Bagdad se fărâmițează într'un șir de domenii independente sub stăpânirea unor principii numiți **Emiri**, dar teoretic, Califatul se menține până ce, sdruncinat de răscoalele țărănilor și sclavilor, la mijlocul veacului XI-lea, Turcii selgiucizi pun capăt existenței lui. La 935, Bagdadul e ocupat de sultanul turc și Turcii selgiucizi formează o împărăție imensă care se întinde din Asia Centrală până la Mediterana. Dar și ea este schimbată de alcătuirea economică, care duce la constituirea de domenii cu neîncetate tendințe de independență.

Califatul din Cordova. — În vreme ce Califatul din Răsărit era pe calea desmembrării, în Apus, Arabii din Africa de Nord continuau cuceririle, ocupând Sicilia.

Am spus că un membru al familiei Omiazilor, Abderahman, refugiindu-se în Spania, a alcătuit un Stat independent între 912-961 sub Abderahman al III-lea. El a reorganizat sistemul de impozite și a creat o puternică armată în care avea mulți Normanzi și S'avi. În 929 s'a intitulat Calif.

Cultura arabă. — Musulmanii n'au fost niște simpli cuceritori barbari. Ei și-au însușit cultura și civilizația bizantină, promovând-o și răspândind-o pe imensul teritoriu ce au ocupat.

Unii spun că, din acest punct de vedere, Arabii au făcut mai mult decât Romanii.

Multe din bunurile de cultură greacă le avem transcrise de Arabi și multe din științele de azi își aveau reprezentanți vestiți în lumea arabă. Așa am împrumutat dela ei cifrele numite arabe. Ei traduceau în limba lor operele vestite ale Grecilor, Hindușilor și Iranienilor. În Europa, Aristotel a fost făcut cunoscut mai mult prin Arabi.

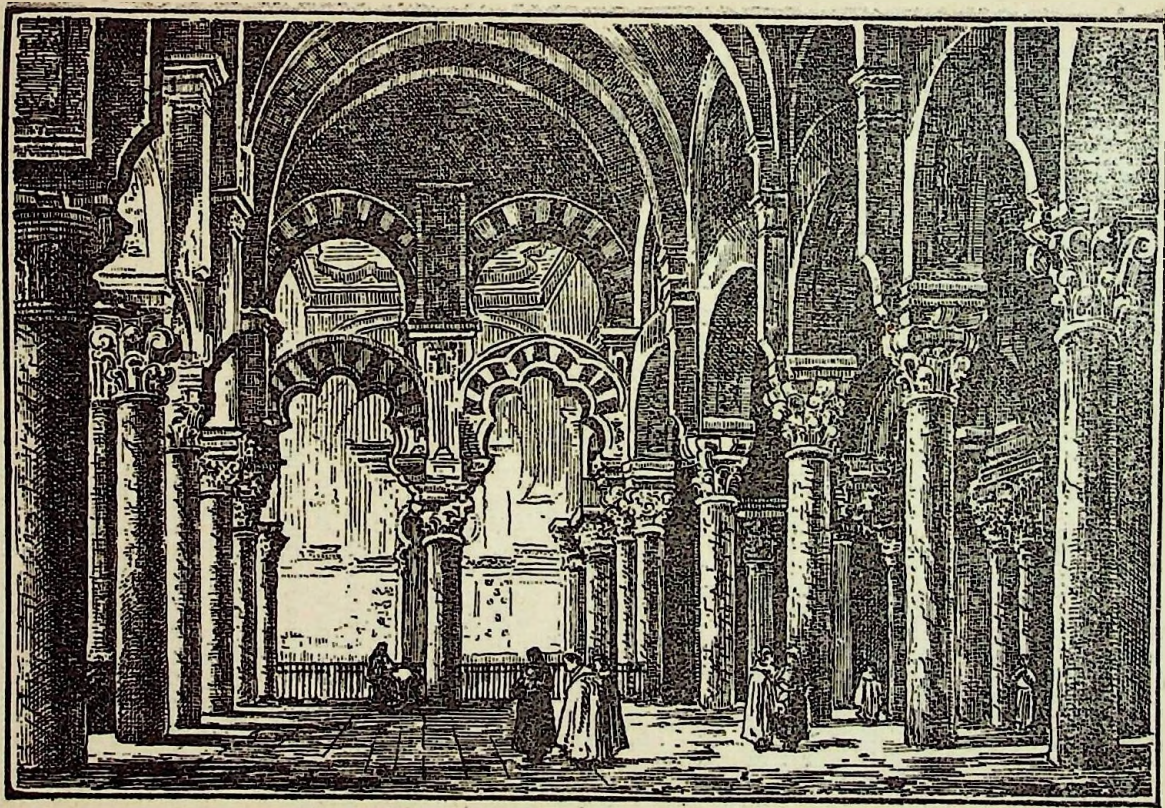
Pe baza cunoștințelor căpătate dela alții, ei au creat o știință și o filosofie a lor. Au dus mai departe astronomia și chimia, deși în chimie căutau ceva miraculos: căutau ceva care să transforme metalele în aur (piatra filosofală).

Fiind prea mult sub influența religiei lor, știința musulmană nu s'a putut desvolta liber.

Au studiat istoria și geografia și au creat o bogată și frumoasă literatură. Cu „O mie și una de nopți”, cunoscută la noi sub numele popular de **Halima**, ne-am desfășurat fiecare dintre noi.

Medicina arabă a avut străluciri savanți; despre unul din ei am pomenit mai sus (**Avicena**).

Arabii sunt deasemenea vestiți și în arhitectură. Avem și azi splendide monumente de acest gen. Este, de pildă, celebră

Moschela din Cordoba

moscheia din Cairo, lungă de 140 m., largă de 75 m. și cu un minaret de 86 m. Iar despre palatul Alhambra din Grenada (Spania) se vorbește mereu cu admirație. Ei au creat ceva original, anume ornamentațiile numite arabescuri, de o rară frumusețe.

Aveau școli, o universitate și bibliotecă de 400.000 de volume la Cordova. La Cairo, exista altă universitate la care învățau 22.000 de studenți și o bibliotecă cu 120.000 de volume.

INDIA LA INCEPUTUL EVULUI MEDIU

În manualul de „Istorie antică” s’au studiat evenimentele care au dus la desmembrarea statului Mogadha și la cucerirea lui de către alte popoare.

În secolul III, India s’a împărțit într’un șir de principate. În secolul IV, un mic principe din India de Nord s’a proclamat domnitor al unui Stat care mai târziu s’a mărit mult. Aproape toată India făcea parte din acest Stat care se numea Împărăția lui Hupt.

În timpul domniei lui Hupt, civilizația indiană a cunoscut cea mai mare înflorire a ei.

În Pataliputta, capitala imperiului, se construiau palate și temple enorme și luxoase. Se dezvoltau științele matematice și cele medicale. Perioada cuprinsă între secolul al IV-lea până în al VIII-lea e epoca clasică a literaturii indiene. Reprezentantul cel mai strălucit al literaturii indiene a fost Calidasa. (Calidasa a fost tradus în limba română de poetul Gh. Coșbuc).

Această strălucită cultură era însă accesibilă numai unei pături restrânse. Limba cultă era sanscrita, inaccesibilă masei populare. Tot luxul nobilimii indiene se baza pe exploatarea fără margini a obștiilor sătești, care trăiau în sărăcie și ignoranță. Țăranii nu înțelegeau de ce viața lor este așa de grea și toate nenorocirile le atribuiău zeilor.

Suveranii și nobilimea indiană apreciau mult pe brahmani și pe călugării budiști, căci aceștia căutau să convingă pe țărani că sunt obligați să se supună voinței zeilor, propovăduiau pasivitate și ascultare față de pătura conducătoare. Temple enorme, idoli gigantici cu multe mâini și picioare intimidau pe țărani ignoranți și le inspirau ascultare față de zei, suverani și nobili.

Asupriți de feudali și de funcționarii suveranului, învățați să se supună oricărei autorități, țărani n’au opus mare rezistență cuceritorilor noi cari au invadat India.

La începutul secolului al VI-lea, după un șir de războaie cu năvălitorii nomazi — heptați sau hunii albi, Statul lui Hupt s’a împărțit într’un șir de domenii independente. Această desmem-

brare politică a Indiei, care a durat mai multe veacuri, a dat posibilitate domnitorilor musulmani ai Iranului de Răsărit să prefacă o parte importantă din India Nordică în provincie iraniană.

Cucerirea Indiei Nordice de către Musulmani. — Pe la mijlocul secolului al X-lea, unul din șefii armatei iraniene și-a alcătuit un Stat propriu în interiorul Afganistanului de azi. Sultanul Gaznei Mahmud, militar talentat și om politic calculat, ca să facă masele exploatare să uite de lupta împotriva feudalilor și ca să-și însușească bogățiile indiene, a declarat „războiul sfânt contra hindușilor necredincioși”.

El a atacat India Nord-Vestică, a ocupat-o și a transformat-o într-o provincie a Statului Gaznevid. Mulțumită expedițiilor de jaf ale lui Mahmud, Gazna, capitala statului, deveni un oraș înfloritor. Ca să mărească strălucirea domniei lui, Mahmud protejă arta și literatura. La curtea lui a trăit marele poet iranian Firdusi, supranumit „Homer al Iranului”.

După moartea lui Mahmud, Statul gaznevizilor s'a împărțit în mai multe domenii independente.

CHINA ÎN SECOLELE V-XI

În manualul de „Istoria Antică” am urmărit evenimentele care au dus la căderea dinastiei Han. China intră într-o perioadă de desmembrare. În secolele IV-V, în China năvăleau din spre Nord și Apus nomazii și creau diverse State. Și China de Sud s'a împărțit în mai multe State independente.

Imperiul lui Tang. — În China domneau suverani mici, principii, șefi de culte, care se dușmăneau între ei. O nouă unire a Chinei avu loc în secolul al VI-lea. În anul 618, un șef de armată, Ga-Otzu, se declară împărat al Chinei; Statul său s'a numit Tang.

Imperiul Tang a existat până în 907 și în acest timp China a ajuns la apogeul puterii și înfloririi economice și culturale. În epoca imperiului Tang, China era una din cele mai mari și puternice State din lume.

Clasa dominantă în imperiul Tang o formau marii proprietari de pământuri. Ei locuiau în orașe, iar pământul îl arendau țăranilor dela care luau biruri mari. Feudalul era stăpân atotputernic asupra vieții țăranului; putea să-l jefuiască și să-l schilodească, să-l pună la tot felul de munci. Dacă țăranul împrumuta bani și nu-i înapoia, cămătarul putea să-l facă sclavul său. Feudalii, cămătarii, negustorii, călugării budiști, trăiau în bogăție și în lux. Țăranii îi urau și se răsculau des în contra lor.

Una din cele mai mari răscoale a izbucnit în anul 874. Ea a fost condusă de Nu-An-Ciao care, în fruntea unei oaste țărănești de câteva mii de oameni, a intrat în 881 în capitala imperiului Tang. Împăratul fugi, feudații, funcționarii au fost omorâți. Toate bogățiile capitalei au fost confiscate și distribuite țăranilor.

Împăratul și feudații au chemat în ajutor popoarele nomade vecine, care au invadat China ca să înăbușe răscoala. În anul 883, marele război țărănesc s'a terminat cu înfrângerea răsculaților. Dar răscoalele au continuat.

În timpul imperiului Tang s'au alcătuit legi care apărau interesele feudaților. A fost organizată o armată mare pentru cucerirea altor popoare și înăbușirea răscoalelor țărănești.

Puțin în aparență, Statul Tang se dovedi șubred.

Exploatarea nemiloasă a țăranilor, incorectitudinea funcționarilor, jefuirea țărilor învinse au dus China la o nouă desmembrare la începutul secolului X.

CAPITOLUL VI

C R U C I A T E L E

Europa în ajunul Cruciatelor

În secolele IX-lea și X-lea, șerbii de pe domeniile feudale lucrau pământul, dând seniorilor produsele agricole de care aceștia aveau nevoie, dar în același timp șerbul era și meseriaș. El lucra pentru familia lui, dar și pentru seniori, cărora le făcea toate produsele industriale de care aveau nevoie.

Cu vremea, viața gospodărească devenind mai complicată, a început să se simtă nevoia mai multor unelte de muncă perfecționate. S'au lucrat unelte de fier, au început să se țese diferite țesături de lână. Casele se făceau acum mai încăpătoare și erau construite de obicei din piatră. Din pricină că s'au creat cerințe noi, șerbii au început să se specializeze; unii din ei deveneau meseriași și începeau să-și părăsească stăpânii.

INTEMEIEREA ȘI DESVOLTAREA ORAȘELOR

Meseriașii aveau mici așezări pe lângă mănăstirile cu hramuri mai prețuite de locuitori; unii se așezau pe lângă podurile plutitoare și întemeiau mici cătune la răscruce de drumuri, sau în locurile în care obișnuiau să poposească negustorii, care-și transportau mărfurile în caravane formate din mai multe care. Așa s'au întemeiat și în Principatele noastre, chiar înainte de întemeiere, târgulețe, unde se înjghebau ateliere mici de dulgheri, piețari, fierari, cismari, etc. În Europa apuseană aceste așezări erau mai evoluat față de așezările din Principate de care am vorbit.

Astfel vedem că începe specializarea meseriașilor; unii erau pietrari, alții fierari, curețari, dulgheri, cismari, etc.

Prin secolul al XI-lea, din cătunele meseriașilor au început să se formeze orașe înconjurate cu ziduri, sau cu valuri de pă-

mânt. În mijlocul oraşului se afla aşezată piaţa, iar străzile principale duceau toate la piaţă. Meseriaşii însă se ocupau şi cu agricultura, aveau terenuri arabile, grădini de zarzavat, livezi de pomi roditori şi creşteau şi vite. Locuitorii erau şi ţărani şi orăşeni în acelaş timp, deoarece, deşi exercitau meserii, nu părăsiseră nici ocupaţiile pe care le îndeplineau ţăranii.

În început, oraşele au avut o populaţie puţin numeroasă; numărul locuitorilor s'a mărit pe încetul, mai cu seamă în urma faptului că mulţi şerbi, din pricina asuprii exercitate de seniori, fugeau de pe domeniile acestora şi veneau la oraşe ca să-şi înjghebeze o viaţa ceva mai liberă.

Meseriaşii au început să producă cantităţi mai mari de marfă, mărfurile erau date pe piaţă şi astfel începe să se desvolte comerţul. La început s'au stabilit legături comerciale între oraşe, satele şi moşiile mai apropiate. Marfa era în cantitate mică şi era vândută pe piaţa oraşului chiar de meseriaşii producători, dar şi numărul cumpărătorilor era destul de limitat.

Negustorii erau străini de localitate şi, pentru că veneau din alte părţi, erau numiţi musafiri. Negustorii erau Greci (Bizantini), Arabi sau Sirieni care aduceau din Orient produse rare şi costisitoare.

Comerţul desvoltându-se, în oraş au început să apară şi negustori localnici, astfel că pe lângă meseriaşi se găsesc acum şi negustori.

Dar oraşele nu erau libere; ele erau vasale seniorilor, pe domeniul cărora se aflau aşezate. Seniorul cerea bir şi dijmă, iar prepuşii lui judecau pe orăşeni.

Oraşele îmbogăţindu-se, feudalii îşi măreau pretenţiile; pe de altă parte, războaiele neîncetate purtate de feudali turburau viaţa şi comerţul oraşelor şi astfel încep lupte între oraşe şi seniorii feudali, stăpâni ai teritoriilor pe care erau aşezate oraşele.

Cele dintâi oraşe noi s'au desvoltat în Italia şi în Germania. În Italia s'au desvoltat oraşe noi în legătură cu comerţul făcut cu Orientul. În acest comerţ s'au specializat cele două oraşe italiene Veneţia şi Genova.

Alte oraşe s'au desvoltat pe rând, cum au fost de exemplu: Colonia, Maienţa, Strassbourg. În Flandra s'au desvoltat oraşele Bruges, Grand şi Ypres, vestite prin fabricarea postavurilor.

Începând din secolul al XI-lea, Orientul atrăgea prin bogăţiile lui pe negustorii genovezi şi veneţieni care au început să călătorească spre Răsărit unde rivalizau cu negustorii arabi şi bizantini.

Oraşele comerciale şi mai ou seamă cele italiene aveau interes să cucerească pământ în Orient. Ele sperau să facă un

comerț foarte întins cu Orientul, comerț care le-ar fi adus câștiguri mari.

Dar nu numai negustorii erau atrași de Orient. Acesta atrăgea și pe feudali: feudele erau moștenite numai de fiul cel mare, pe când fiii mai mici nu moșteneau niciun fel de avere. În timpul cruciatelor, aceștia din urmă s'au îndreptat spre Răsărit, unde găseau prăzi și glorie. Feudații erau amatori de obiecte de lux pe care negustorii le vindeau cu prețuri ridicate, deaceia, făceau cheltueli mari, se imprumutau și, ne mai putând să plătească, porneau acolo unde sperau o îmbogățire sigură.

Nu trebuie însă să credem că numai feudali erau atrași de Orient; țărani voiau și ei să plece în cruciată, deoarece în felul acesta scăpau de seniori ale căror neîncetate războaie ruinau gospodăriile țărănești. Între anii 1087 și 1095, au fost șapte ani secetoși și, din pricina foametei produsă de secetă, țărani au ajuns să mănânce iarbă și coajă de copac. Tot în timpul acesta a apărut și ciuma și au bătuit și diferite epizootii care au secerat vitele. Din pricina mizeriei generale, țărani s'au răsculat, dar feudali au înăbușit aceste răscoale. Țărani părăseau pământurile feudaliilor și plecau în cruciată spre Orient unde sperau să găsească pâine și să scape de asuprirea feudaliilor.

Biserica a propovăduit cruciatele, deoarece dorea cucerirea Siriei și Palestinei. Ea cerea cucerirea Sfântului Mormânt dela „necredincioșii” Musulmani. În realitate ea spera să tragă mari profituri materiale de pe urma acestor cuceriri și, în același timp, să-și întărească prestigiul în lumea creștină, prestigiu sdrun-cinat în timpul din urmă.

PRIMA CRUCIATA

Conciliul dela Clermont. — Papa Urban al II-lea a convocat un conciliu, la Clermont, în Auvergne, în anul 1095 și acolo, sub pretextul suferințelor îndurate de creștini care mai încercau să pătrundă în locurile sfinte, a cerut să se pornească lupta pentru cucerirea Ierusalimului. Întreaga asistență, formată din clerici, feudali, negustori, orașeni și țărani a hotărât să pornească la luptă, să cucerească Ierusalimul. Cu toții au început să-și prindă câte o cruce roșie pe vestimente și deaceia, s'au numit cruciați. Papa a declarat pacea în Europa pe timpul cruciatel și a mai promis protecția Bisericii asupra familiilor acelor care plecau în cruciată. Deasemenea, Biserica ocrotea averea celor plecați în cruciată și făgăduia amânarea plăților datoriilor. Țăraniilor care plecau în cruciate li s'a promis libertate și în același timp Papa a dat ordin tuturor episcopilor să predice cruciata.

Expediția sărăcimii. — Unul din cei mai infocați propovăduitori ai cruciatei a fost Petru Pustnicul, un călugăr de fel din Amiens. Pretutindeni oamenii alergau să-i audă predicile și înflăcărându-se au pornit spre Răsărit având în fruntea lor pe Petru Pustnicul și pe Walter cel Sărac. Dar țărani erau săraci, fără arme, neorganizați. Ei s'au îndreptat în cete spre Rin, neștiind unde se află Ierusalimul și când vedeau vreun oraș întrebau: „Nu este acesta Ierusalimul?”.

Țăranii erau slăbănzi, slabi; pentru a trăi, mulți din ei jefuiau țările pe unde treceau, așa încât au avut de luptat cu Ungurii și cu Bulgarii și mulți au pierit în aceste ciocniri. Când cruciații au ajuns la Constantinopol, împăratul s'a temut ca să nu înceapă jaful celălui, așa încât s'a grăbit să dea ordin să fie trecuți în Asia Mică, unde au fost cu totul distruși de Turci în 1096. Ultimele resturi ale acestei armate s'au întors la Constantinopol ca să aștepte acolo pe cavaleri.

Lupta Cruciaților cu Musulmanii

Expediția cavalerilor. — În timpul acesta s'a adunat și armata de cavaleri din diferite țări. Fiecare ceată a luat un drum deosebit: unii au mers prin Germania, Ungaria și Bulgaria, alții prin Italia de Nord, alții prin Sudul Italiei și în anul 1096 s'au întâlnit cu toții la Constantinopol. Împăratul Alexios Comnenul a făcut o învoială cu cavalerii, ca aceștia să-i lase în posesia lui toate orașele pe care cruciații le vor cuceri în Asia Mică și după aceea împăratul a dat ordin ca să se puie vase la dispoziția cruciaților, ca să poată trece în Asia Mică. În Asia Mică oștirea cavalerilor a început să sufere atacurile cavaleriei ușoare iurcești, care ataca prin surprindere. În același timp, lipsa apei de băut,

epidemiile ivite și căldura arzătoare micșorau, pe zi ce trecea, numărul cruciaților. Primul oraș asediat de cruciați a fost Niceea, care, în urma unei înțelegeri cu Bizantinii, a ridicat steagul împăratului și astfel numai Grecii au intrat în cetate. Lupte grele s'au dat și pentru Antiohia care era înconjurată de ziduri groase, întărite cu 450 turnuri. Asediul Antiohiei a durat 8 luni și căderea orașului a adus o bogată pradă cavalerilor. La 1 Iulie 1099, cavalerii au ajuns în fața Ierusalimului, dar nu mai erau decât vreo 40 de mii de oameni, din câteva sute de mii câți porniseră în cruciată. Ierusalimul a fost luat prin asalt și a început măcelărirea Turcilor, refugiați fiecare pe unde au putut. Nu au fost cruțate nici femeile și nici copiii. Masacrul a fost întrerupt numai scurt timp, ca să se închine cavalerii la Sfântul Mormânt, și după aceea atrocitățile au continuat.

Regatul Ierusalimului. — Godefroy de Bouillon, unul dintre conducătorii cruciatei, se distinsese prin bravura lui. El a fost ales de către feudali ca rege al Ierusalimului. El a murit în anul 1100 și i-a urmat Balduin de Flandra.

În teritoriile cucerite s'a introdus organizația feudală, țărani locali au devenit șerbi; ei dădeau feudalilor o bună parte din produsele lor. Musulmanii au fost asupriți în chip groaznic; deseori populația aceasta s'a revoltat contra cruciaților. S'au creat trei principate în Orient: principatele de Edessa, de Antiohia și de Tripoli.

Cei mai mulți dintre cruciați s'au întors în Europa. În locurile sfinte au rămas numai vreo 5000 de cavaleri, care au cucerit Jaffa și Acra, iar pentru apărarea Palestinei s'au organizat două Ordine de cavaleri călugări: Ordinul Ioaniților sau al Ospitalierilor și Ordinul Templierilor. Acestor două Ordine călugărești li s'a mai adăugat, în 1197, un al treilea, Ordinul Cavalerilor Teutoni. Ordinul Templierilor s'a numit așa, pentru că sediul lui se afla pe locul templului din Ierusalim, iar Ordinul Ioaniților și-a luat numele după spitalul Sf. Ioan întemeiat la Ierusalim. Membrii acestor Ordine de călugări soldați erau supuși unei discipline severe și trebuiau să asculte fără murmur de poruncile șefilor. Ei au construit castele solide; prin războaie, și-au însușit averile altora și și-au sporit averile prin comerț și prin cămătă.

Cruciata a doua (1147-1149). — Statul întemeiat de cruciați nu era solid; el trebuia să se apere mereu de atacurile Turcilor și nici între ei, cruciații nu s'au înțeles întotdeauna și deseori ajungeau chiar la ciocniri cu armele. În neînțelegerile dintre ei, unii cruciați se aflau cu Musulmanii. În anul 1144 Musulmanii recuceresc Edessa. Din pricina căderii Edesei ocupată de Zenghi, prinț de Mossul, sfântul Bernard predică cruciata con-

tra Turcilor. El vorbește în Germania la Spira, în 1146, unde cuvintele lui au fost auzite și de împăratul Conrad al III-lea care hotărăște să plece în cruciată. Drumul urmat a trecut prin Bavaria, Austria, Ungaria și de aici la Constantinopol. Manuel Comnenul, împăratul din Constantinopol, a făcut ca în Cappadocia cruciații să rătăcească drumul; fiind atacați de Turci prin surprindere, mulți creștini au pierit și chiar împăratul a fost grav rănit. Deoarece Sf. Bernard a predicat cruciata și în Franța,

Cavaler din sec. XII

cavalerii francezi s'au adunat și ei sub conducerea regelui Ludovic al VII-lea. Acesta s'a înțeles cu împăratul Conrad să cucerească împreună Damascul, dar mai târziu, ivindu-se neînțelegeri între ei, au părăsit asediul și s'au întors în Europa fără să fi putut întreprinde nimic împotriva Turcilor.

Situația regatului creștin devenea din ce în ce mai grea, mai cu seamă de când un viteaz general turc — Saladin — cucerește pe lângă orașul Damasc și Siria, iar în anul 1171 ocupă Egiptul, distrugând astfel califatul Fatimiților. În lupta de la lacul Tiberiadei (1187), regele Ierusalimului a fost făcut prizonier. În același timp, Saladin ocupă Ierusalimul.

Cruciata a treia (1189-1192). — Căderea Ierusalimului a cauzat a treia cruciată, la care au luat parte împăratul Frederic de Hohenstaufen și doi regi: Filip al II-lea Augustul, regele Franței și Richard Inimă de Leu, regele Angliei. Cruciații francezi și englezi au apucat pe un drum mai ușor; au luat drumul pe apă, evitând o cale lungă și obositoare, precum și nenumărate ciocniri cu populația țărilor prin care treceau. Frederic Barbă

Roșie a trecut prin Peninsula Balcanică și a ajuns în Asia Mică unde a bătut pe Turci la Iconium (Conieh), dar a pierit înecat în apele râului Cydnus din Cilicia. Regele Angliei avea saimă de mare viteaz și, împreună cu Filip al II-lea August, a asediat cetatea Acra, cucerind-o în 1191. Cei doi regi nu se înțelegeau

deloc, așa că Filip al II-lea August a părăsit cruciata întorcându-se în Franța. Curând a plecat și Richard și astfel Ierusalimul a rămas mai departe în mâinile Musulmanilor. Cu prilejul celei de a treia cruciate s'a întemeiat al treilea Ordin de cavaleri călugări, Ordinul Teutonilor, o creațiune germană. Acest Ordin călugăresc a fost strămutat mai târziu în Europa rătăcind chiar prin ținuturile noastre.

Cruciata a patra (1202-1204). — Cruciata a patra a fost făcută numai de seniori și încurajată de Papa Inocențiu III. Seniorii s'au înțeles să se întâlnească cu toții la Veneția, de unde se vor imbarca pe corăbii. Neavând oarăbii, s'au adresat dogelui Veneției, Henric Dandolo, care le-a cerut ca plată a transportului o sumă de bani foarte mare pentru acele vremuri. Cruciații, neavând cu ce să plătească, au fost nevoiți să discute cu dogele, care le-a pretins să cucerească cetatea Zara care se afla pe coasta Dalmației și aparținea Ungariei. Cruciații au început luptele cu Ungaria și au ocupat cetatea Zara pe care au dat-o Veneției; în schimb, li s'au pus la dispoziție vase, cu care s'au îndreptat spre Constantinopol. Cruciații au fost întâmpinați de un fiu al împăratului, care le-a povestit că tatăl său a fost aruncat în închisoare și că un uzurpator ocupă tronul imperial.

Prințul s'a rugat de cruciați să alunge pe uzurpator și să reuie în tronul imperial pe părintele său: în schimb, vor primi o mare răsplată bănească. Veneția, care demult era rivala Bizanțului în ceea ce privește comerțul cu Orientul, văzând că a sosit momentul să termine cu cetatea rivală, a hotărât pe cruciați ca aceștia să lupte cu scopul de a termina cu vechiul rival. În anul 1204, cruciații au atacat Constantinopolul și l-au cucerit, dedându-se după aceea la mari prădăciuni. Oameni ucși, biserici și case jefuite, obiecte de artă distruse, toate aceste fapte arătau că cruciații nu făceau nicio deosebire între creștini și între păgâni, jefuind atunci când se ivea prilejul, atât în Constantinopol cât și în Palestina. Dar împăratul nu a avut cu ce să răsplătească pe cruciați și atunci aceștia s'au instalat și în Constantinopol, unde au întemeiat un imperiu latin.

Imperiul latin. — Imperiul Bizantin a fost împărțit între conducătorii expediției, iar dogele Veneției s'a declarat seniorul unui sfert și jumătate din întregul Imperiu Grec. Bonifaciu de Monferrat a luat titlul de rege al Tesaliei și al unei părți din Macedonia. Atena a devenit ducat, Acaia principat. Veneția a mai ocupat câteva insule și o bună parte din orașele comerciale. Împăratul bizantin Teodor Lascaris s'a refugiat în Asia Mică, unde și-a așezat capitala la Niceea.

Imperiul Latin s'a arătat curând mult mai slab chiar decât cel bizantin, pe care-l înlocuise. Din pricina fiscalității excesive, latinii erau urâți de localnici. Ei trebuiau să poarte nesfârșite lupte cu Bulgarii și Valahii; în urma luptei dela Adrianopole, Balduin de Flandra a fost făcut prizonier de către Ionță, domnul Bulgarilor și al Valahilor, și dus la Târnava, unde a murit în închisoare (1205). Imperiul Latin suferea dese și grele atacuri din partea Grecilor, mai cu seamă a acelora din Niceea, iar în anul 1261 Mihail Paleologul, cu ajutorul Genovezilor, rivalii Venețienilor, a izbutit să cucerească orașul Constantinopol și să restabilească Imperiul Bizantin.

Cruciata copiilor (1212). — Din pricina insucceselor cruciaților, în Palestina și Siria, în Europa călugării spuneau că oamenii mari, fiind prea păcătoși, nu mai pot cuceri Ierusalimul, dar copii nevinovați vor reuși să pătrundă în locurile sfinte, smulgându-le din mâinile necredincioșilor. S'a început să se adune mulțime de copii, atât în Germania cât și în Franța, de unde au fost îndreptați spre Marsilia, pentru a fi imbarcați pe corăbii.

Proprietarii de corăbii și-au luat angajamentul să transporte copiii, băieți și fete, în Palestina. Iscându-se o furtună pe Marea Mediterană, o parte din copii a pierit în valuri, altă parte a fost adusă în Egipt și acolo au fost vânduți ca sclavi. Cruciata copiilor a fost susținută de negustorii de sclavi.

Cruciata a cincea (1219-1221) a fost întreprinsă de Andrei al II-lea, regele Ungariei, care, împreună cu Jean de Brienne și cu ducele de Austria, s'au îndreptat din Acra spre Egipt. Acolo au ocupat Damietta, dar atacați din toate părțile au fost nevoiți să părăsească Egiptul.

Cruciata a șasea (1228-1229) a fost făcută de către Împăratul Frederic al II-lea al Germaniei, care era excomunicat. Printr-o convenție semnată în 1229, sultanul Egiptului ceda lui Frederic, între altele, Ierusalimul, Betleemul și Nazaretul.

Cruciata a șaptea (1248-1254) și a opta (1270) au fost întreprinse de regele Franței, Ludovic al IX-lea cel Sfânt, care s'a îndreptat prima dată spre Egipt. Acolo a cucerit Damietta, dar din pricina epidemiilor și mai cu seamă a focului grecesc, au nierit mulți soldați. În timpul retragerii, a căzut prizonier chiar Ludovic al IV-lea, care mai târziu a fost eliberat de Mameluci, noii stăpâni ai Egiptului. Din pricina morții mamei sale, Blanca de Castilia, rămasă regentă în Franța în timpul absenței fiului ei, Ludovic al IX-lea părăsește Egiptul, imbarcându-se spre țară. Îndemnat de fratele său Carol de Anjou, regele celor Două Sicilii, Ludovic al IX-lea pornește într-o nouă cruciadă și se îndreaptă spre Tunis unde erau c. iburile de pirați care atacau coastele de

Sud ale Italiei. Ajuns aici, Ludovic al IX-lea s'a îmbolnăvit și a murit de ciumă.

La anul 1291 a căzut ultima cetate — Acra — care se mai afla în mâinile cruciaților; vreme de două sute de ani cruciații au mai păstrat doar insula Cipru.

Urmările cruciatelor. — Cruciatele nu și-au atins scopul propus. Cavalerii feudali nu au reușit să se așeze temeinic în Răsărit. Cu toate acestea, importanța cruciatelor e mare. Legăturile comerciale dintre Apus și Răsărit au progresat. Orașele Italiei și ale Franței de Sud au ajuns să aibă în mâna lor aproape tot comerțul cu Răsăritul, care înainte vreme era numai în mâna negustorilor din Orient. Bizanțul își vede scăzută importanța în domeniul comercial. Veneția mai întâi, Genova ceva mai târziu, au luat în stăpânire Marea Mediterană și Marea Neagră.

Din Orient începe să se introducă în Europa cultura lăișcei, a orezului, precum și caisul. S'au introdus și manufacturi noi, ca fabricarea sticlei și a țesuturilor de mătase. Tot pe timpul cruciatelor, în Europa au început să se desvolte multe orașe a căror populație creștea pe nesimțite. Europeanii au făcut cunoștință cu civilizația bogată din Orient, lărgind orizontul oamenilor din acea vreme.

CAPITOLUL VII

ORAȘELE ȘI COMERȚUL IN SECOLUL XII-XIII

Breslele și corporațiile

Desvoltarea orașelor. — In secolul al XII-lea și al XIII-lea au început să apară orașe noi în Europa, iar cele existente, scăpând de năvălitorii Normanzi din Nord, Sarasini din Sud și Unguri din Răsărit, s'au dezvoltat mult; unele au devenit chiar centre mari de activitate industrială și comercială. Din pricina nesfârșitelor războaie, orașele au trebuit să se apere, înconjurându-se cu ziduri groase de piatră, — prevăzute cu turnuri și creneluri. Zidurile orașelor aveau porți care se închideau în timpul nopții.

Din pricina zidurilor împrejmuitoare, orașele nu puteau să-și mărească suprafața, așa că lumea stătea foarte îngrămădită. Străzile înguste și întortochiate duceau toate spre centrul orașului, unde se afla piața. Casele, așezate de o parte și de alta a străzilor, erau construite din lemn, sau din piatră și aparțineau negustorilor și patronilor. Casele aveau mai multe caturi și fiecare cat depășea în mărime pe cel inferior. Strada servea de curte comună; acolo se aruncau apele murdare provenite din gospodărie, acolo se plimbau nesupărați, purceii, păsările de curte și chiar vitele.

Din pricina murdăriei, epidemiile erau dese; un exemplu îl constituie epidemia de ciumă din secolul al XIV-lea.

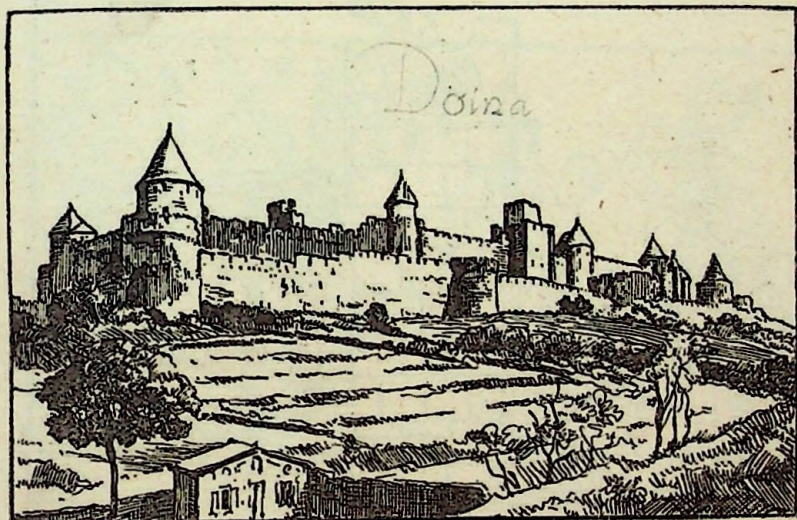
O altă pacoste pe capul orașenilor erau incendiile. Când lua foc câte o casă, era primejdie să ardă o bună parte din oraș, cum s'a întâmplat cu focul cel mare din Londra, care a distrus, în anul 1666, 89 biserici, 460 străzi și 13.300 imobile.

Din pricina friții de incendii oamenii aveau grijă ca seara să stingă focul devreme, acoperind cărbunii cu cenușe. Nu puteau stinge cu totul focul, deoarece a doua zi nu mai aveau cu ce să-l aprindă.

Străzile nu erau pavate și în vreme de ploaie se transformau în băltoace, prin care nu puteai merge decât cu ghetete marle de lemn.

Primăria orașului și hala se aflau așezate în mijlocul orașelor.

Orășenii nu se indeletniceau numai cu meseriile sau cu comerțul; dincolo de zidurile orașelor, se întindeau grădinile, pășunile și ogoarele cu cereale.

Aspectul unui oraș medieval

Meseriașii. — Majoritatea populației exercita câte o meserie, iar acel care avea dreptul să aibă atelier propriu se numea patron. Atelierul se afla chiar în locuința patronului, unde se adunau callele, precum și ucenicii. După un anumit timp, ucenicul devenea călă și atunci începea să primească leasă de la patronul lui. Atât callele cât și ucenicii locuiau în casa patronului. Toată munca se făcea cu mâinile, căci nu exista mașină. Fiecare meseriaș se specializa în producția anumitor obiecte și din pricina aceasta, ajungea să le execute — uneori — foarte artistic.

Bresle și Gilde. — Toți meseriașii, care lucrau în aceeași ramură de producție, se uneau în corporații (bresle). În fiecare oraș se aflau bresle de fierari, pietrari, curelari, țesători, pălării, cismari și alții. Toată activitatea meseriașilor în domeniul producției era reglementată prin legile speciale ale fiecărei corporații. Corporația stabilea numărul patronilor, calitatea materiei prime întrebuințate, precum și felul cum trebuie executată lucrarea. Corporațiile căutau în felul acesta să împiedice confecționarea mărfurilor de slabă calitate, dar reglementând producția în cele mai mici amănunte, se împiedica inițiativa particulară în lucru și împiedica astfel orice inovație.

Zidari

Breslele erau dușmanii oricărei inovații și din această cauză meșteșugurile multă vreme nu s'au perfecționat.

Breslele stabileau și numărul callilor, precum și al ucenicilor pe care putea să-l aibă un patron; spre a împiedeca ca un patron să atragă astfel clienții altui patron, se interzicea întrebuințarea firmelor care făceau reclamă exagerată. Breslele ajutau pe membrii care se aflau în jenă financiară, ca și pe orfanii și văduvele meseriașilor.

În casele breslelor aveau loc adunări, se discuta și se luau hotărârile cu privire la bunul mers al breslei. Cu ocazia sărbătorilor mari sau a zilei numelui sfântului care era patronul breslei

(aproape toate breslele aveau câte un sfânt patron), se făceau petreceri comune. Membrii breslelor erau datori să presteze serviciu pentru apărarea, și paza orașelor.

Calfele duceau o viață foarte grea în casa patronilor. În zilele lungi de vară, ei lucrau din zori până noaptea, ucenicii erau trimiși toată ziua cu treburi prin oraș, erau bătuți la cea mai mică vină, prost îmbrăcați și prost hrăniți. Cu vremea, unele produse au început să aibă căutare mai mare și în felul acestor patronii care le produceau se îmbogățeau și astfel s'a ivit inegalitatea în sânul breslelor. Patronul câștiga mult după urma muncii calfelor și a ucenicilor lui, dar el nu împărțea câștigul cu nimeni. Tot mai greu ajungea cineva din calfă, patron; în schimb, fiul sau ginerele patronului ajungeau ușor patroni, în timp ce celelalte calfe aveau condiții de muncă tot mai grele.

Fierari: Emblemele a doua bresle

Ca să fie primit cineva în breslă, trebuia să facă, de probă, o lucrare foarte complicată. Ca să devie patron, trebuia să facă o petrecere costisitoare, la care erau invitați toți membrii corporației. Calfele, care nu puteau deveni patroni, formau uniunile lor aparte; ei cereau dela patroni mărirea salariului și stabilirea numărului orelor de muncă. Ca să oblige pe patroni să le satisfacă revendicările, ei recurgeau și la greve.

Negustorii formau categoria cea mai bogată a orașelor. Comerțul îmbogătea mult mai repede decât meșteșugurile mărunte. Negustorii aveau casele cele mai frumoase din oraș și duceau o viață îmbelșugată. Ei s'au unit în asociațiuni de negustori, numite ghilde. Ghildele cereau ca membrii lor să albe

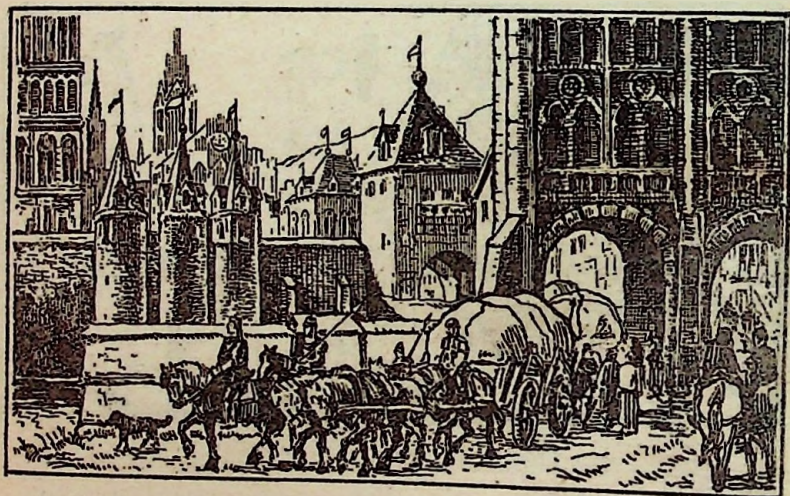
dreptul exclusiv de a face comerț în oraș; tot prin gilde, comercianții își apărau interesele lor, mai cu seamă în timpul călătoriilor pe care le făceau în interes comercial.

În afară de negustorii și meseriași se mai aflau în oraș și destui lucrători necalificați, care nu erau organizați. Ei nu locuiau în oraș în chip permanent, proveneau din țărâni sărăciți, care veneau la oraș să-și caute libertate și lucru.

În orașe se mai aflau și firme și cerșetori, care, în unele părți, erau organizați în adevărate bresle de cerșetori.

LUPTA ORAȘELOR CU SENIORII

Orașele și feudali. — În toate orașele din Europa a început încă din secolul al XII-lea lupta orașenilor contra seniorilor feuda-

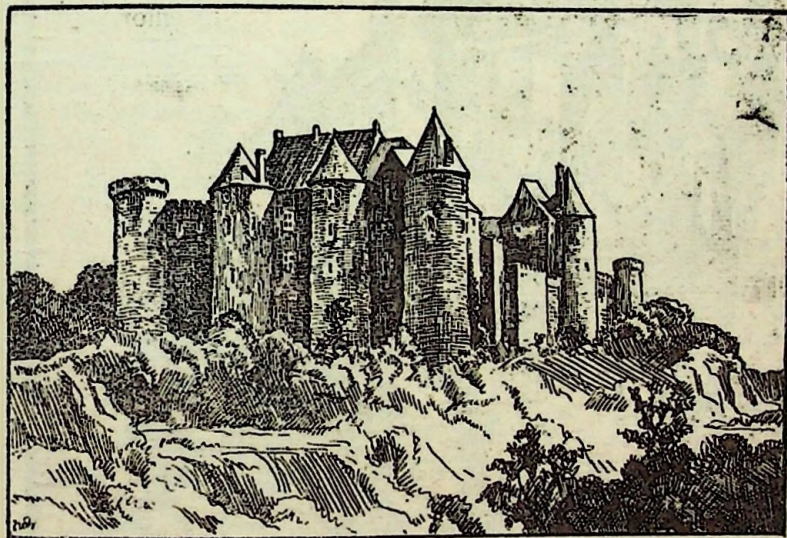
Esșrea din oraș a unei caravane în Evul Mediu

dali. Orașele voiau să scape din vasalitatea seniorilor, pornind lupta pentru dobândirea autonomiei. Pentru a lupta cu succes împotriva seniorilor, locuitorii orașelor formau o uniune care în Franța se numea comună.

și Italia
Istoricii din Evul Mediu întrebuițau deseori termenul de republică, în locul expresiei „barbare” de comune. Seniorilor nu le plăceau nici măcar cuvântul de comună și întrebuițau forța pentru a înăbuși comunele orașenești.

Istoricul comunei Laon. — Oraşul Laon, aflat în Nord-Estul Franţei, avea ca senior un episcop numit Gaudry, care tortura pe toţi cei care i se împotriveau. În timpul unei călătorii a lui Gaudry în Anglia, burghezii au format o conjuraţie; au redactat o chartă care a fost semnată de regele Franţei, Ludovic VI cel Gros; prin aceasta burghezii din Laon obţineau dreptul de a se governa singuri (1111).

După un an, regele venind în Laon, Gaudry i-a cerut autorizarea să distrugă charta, oferindu-i pentru aceasta suma de 700 livre; regele primeşte şi fugе pe furiş din oraş. Ca să-şi scoată cheltuiala făcută cu obţinerea dela rege a distrugerii chartei, Gaudry a pus biruri grele pe burghezi. Aceştia s'au

Castel feudal

revoltat şi în Vinerea Paşilor, în strigătele de „Comuna”. „Comuna”, s'au îndreptat spre locuinţa episcopului. Gaudry s'a ascuns în grabă în pivniţă, dar a fost descoperit ascuns sub un butoi. A fost tras afară şi ucis. Revoltaţii au pornit spre casele nobililor, ucigând pe unii din ei, prădându-le şi incendiindu-le casele. Regele a venit să pedepsească pe rebeli, armata lui a prădat toate casele, iar mulţi rebeli au fost spânzuraţi. Mai târziu, locuitorii oraşului Laon au reînfiinţat „Comuna” care a durat până în secolul al XIV-lea.

În 1177, pe când regele Ludovic cel Tânăr trecea prin oraşul

Orléans, câțiva burghezi au început să strige „Comuna”. Regele a dat ordin să fie prinși și uciși. În alte orașe, deasemenea a

Castel pe marginea unui râu

trebuit să se dea lupte, până când comunele obțineau dela seniori episcopi sau rege charta de eliberare.

Governarea orașelor. — Orașenii își alegeau un primar. Acesta se numea, în Anglia și Franța, „Maire”, iar în Ger-

mania, „Burgmeister“; primarul conducea treburile oraşului, ajutat de un consiliu comunal. Atât primarul cât şi consiliul comunal (ineau: şedinţe la primăria oraşului, care se numea şi casa comună. Primăria avea ziduri groase; uneori şi un turn (beffroi), unde se afla clopotul, care suna atunci când oraşenii trebuiau să vină la adunări sau la arme. Primarul, ajutat de consiliu comunal, exercita puterea executivă şi judecătorească; tot el avea în seamă şi apărarea oraşului. Fiecare comună avea steagul, stema şi sigiliul ei propriu, care se păstrau în casa comună (primăria). Comuna declara război, încheia pace, bătea monetă, adică avea aceleaşi drepturi ca şi un senior feudal, putând fi în acelaş timp, ca şi acesta, atât vasală cât şi suzerană.

Numai bogătaşii, adică negustorii, marii proprietari (care în oraşele italiene se numeau patricii) puteau lua parte la guvernarea oraşelor. Ei trăiau din veniturile lor. Membrii breslelor de meşteşugari nu erau admişi la conducerea oraşelor, neputând face parte din consiliul comunal. Bogătaşii plăteau dări foarte mici; birurile grele erau plătite de membrii breslelor. Din aceste pricini breslele duceau o luptă aprigă împotriva bogaşilor din oraş şi uneori reuşeau după lupte grele să ia puterea în mâinile lor, sau cel puţin să obţină dreptul de a fi admise în consiliul comunal.

DESVOLTAREA COMERŢULUI

Căile comerciale. — Odată cu dezvoltarea oraşelor şi mai cu seamă a meşteşugurilor, începe în oraşe să se desvolte şi comerţul. În Europa se aflau două regiuni comerciale principale, în legătură cu comerţul maritim; mai târziu s'a dezvoltat o a treia regiune de importanţă mult mai mică. Prima regiune comercială maritimă se afla în Sudul Europei, — **Marea Mediterană**. La Marea Mediterană se dezvoltaseră oraşele italiene, în special **Veneţia** şi **Genova**, care făceau un comerţ foarte activ cu Orientul. Altă regiune comercială maritimă era în Nordul Europei, la **Marea Baltică** şi **Marea Nordului**. Centrul acestei regiuni, cu un comerţ înfloritor, era **Flandra** cu vestitul oraş **Bruges**. Oraşele maritime din Nordul Germaniei s'au asociat, formând **Hansa** în care intrau, între altele, **Hamburg**, **Brema** şi **Lübeck**. Hansa obţinuse însemnate privilegii comerciale în **Danemarca**, **Norvegia** şi **Suedia**, iar în **Anglia**, negustorii hanseatici erau mai privilegiaţi ca oricare alţii. O a treia regiune maritimă, care s'a dezvoltat pentru nevoile locale mult mai târziu şi în legătură cu **Marea Mediterană**, a fost regiunea **Mării Negre** care încăpuse pe mâna **Genovezilor**. Drumurile comerciale

pe uscat din Europa treceau de-a-lungul Rinului și Dunării. Mărfurile treceau din Italia spre Europa Centrală, prin trecătorile alpine Erennero la Fășurit, Saint Bernard la Apus și Saint Gothard în centru. Un alt drum principal pe uscat pleca din Grecia spre Rusia, parte din acest drum trecând și prin Principatele noastre, precum și prin Viena, Praga și Cracovia. Încă din anul 1165 se făceau împrumuturi de bani de către negustorii care se duceau să facă comerț. Dar cucerirea Constantinopolului de către latini precum și oc. pareă Rusiei de către Mongoli, au paralizat pentru o vreme viața comercială din aceste regiuni.

Drumurile pe uscat erau foarte nesigure și deaceia negustorii se întovărășeau mai mulți la un loc și-și tocmeau oamenii înarmați ca să-i păzească. Carere de marfă erau atacate de feudali și de bandiți și astfel călătoriile negustorilor erau de obicei foarte grele. Drumurile erau proaste, înguste, nepavate, podurile nereparate. Dacă se strica roata unei căruțe și marfa cădea jos, negustorul nu avea drept să o ridice, marfa aparținea seniorului locului în care căzuse din car. De aici zicala: „Ce le-a căzut din car e pierdut”. Feudalii cereau vamă la trecerea podurilor și uneori insta'au poduri pe uscat, pe drumuri și stăteau la pândă, pentru ca atunci când treceau negustorii, să le ceară vamă la trecerea peste pod. Natural că în asemenea condiții, cantitatea de marfă transportată era îndeobște destul de mică, dar pentru îndestularea unui număr restrâns de cumpărători nu era nevoie de cantități mari.

Bâlcuirile. — Mărfurile se cumpărau și se vindeau în bâlcuiuri. În fiecare regiune se ținea la o dată fixă a anului câte un bâlci, unde veneau negustorii să-și vândă marfa și amatorii să cumpere. Cele mai vestite târguri erau la Aachen (Aix la Chapelle), unde negustorii erau scutiți de vamă; un alt bâlci mare se ținea și în Champagne (Franța), unde se vindeau stofe de lână confecționate în Flandra, pielărie din Spania și pânzeturi aduse din Germania.

Bâncile. — Deoarece la bâlcuiuri veneau negustori din țări diferite și pentru că în Evul Mediu fiecare țară și aproape fiecare oraș mai mare avea moneda sa proprie, era nevoie de zarași care, în schimbul unei taxe, schimbau banii necesari pentru plățile mari și deaceia negustorii obișnuiau să lase o sumă de bani la zarași din orașul lor, primind în schimb o recipisă, în care se scria cuantumul sumei disponibile. La bâlci, negustorii se duceau la zarași, arătau hârtia și primeau în schimb bani în moneda de trebuință.

Comerțul dezvoltându-se din ce în ce, negustorii, au început să se împrumute de la zarafi în schimbul unei poize, prin care se obligau să restituie suma împrumutată într'un anumit timp și se mai obligau să plătească și o dobândă. În felul acesta operațiunile bănești au devenit mai complicate și zarafii, cu vremea, s'au transformat în bancheri, (în limba italiană „banco" înseamnă casa unde șade zarafii). În unele orașe din Europa, cu deosebire în cele din Nordul Italiei, au început să se întemeieze bănci, mai târziu bancherii s'au instalat în toate orașele mari din Italia. Bancherii au ajuns să facă operațiuni bancare destul de complicate, împrumutau, primeau depuneri și trimeteau bani și în alte orașe. Pentru toate aceste operațiuni bancare, bancherii luau dobânzi destul de ridicate, astfel că în scurtă vreme ei au început să acumuleze sume mari de bani.

DESVOLTAREA RELAȚIILOR COMERCIALE

Dezvoltarea meșteșugurilor și comerțului a avut influență asupra întregii economii a Europei; a avut influență și asupra traului pe moșii. Feudalii încep să scoată pe piață produsele gospodăriei lor. Având nevoie de bani, ei încep să impună pe țărani la impozite în bani, în loc de dijmă. Țăranii, ca să plătească impozitele, sunt nevoiți să vândă din produsele lor. Așa încep să se dezvolte în economia Europei relațiile comerciale și financiare.

CAPITOLUL VIII

EUROPA OCCIDENTALĂ IN SECOLELE XII-XIV

Cavalerul și educația lui. — Castelul feudal

Cavalerul se socotește o ființă deosebită de restul muritorilor de rând. El disprețuia meseriile și comerțul, singura îndeletnicire nobilă părându-i-se a fi meșteșugul armelor; de aceea toată educația care se dădea unui viitor cavaler trebuia să-l pregătească pentru cariera militară de mai târziu. Cavalerul nu era obligat să învețe carte.

De copil el își făcea ucenicia în casa unui feudal, al cărui paj devenea. În vârstă fragedă trebuia să învețe să mânuiască armele și să călărească, iar la 14 ani devenea scutierul seniorului.

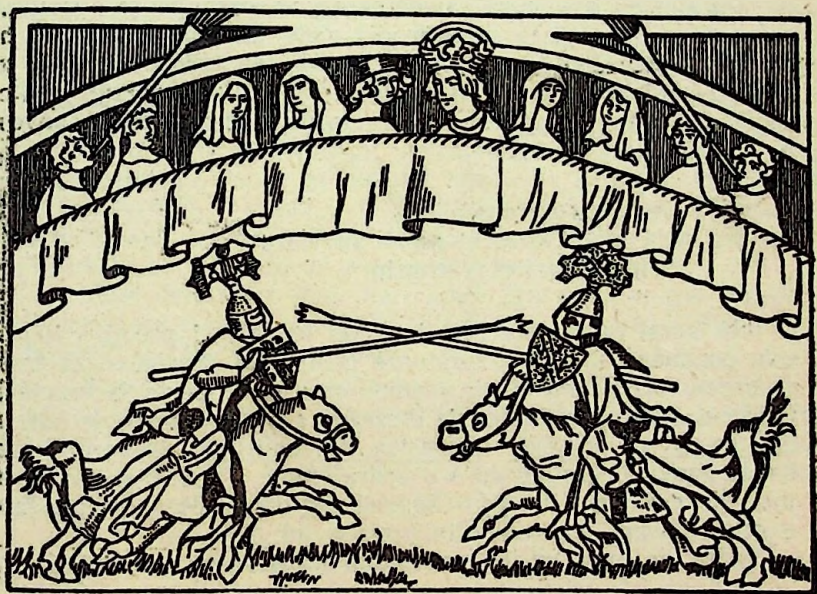
Tânărul care voia să devină cavaler, își alegea un naș. Se îmbrăca în armură și îngenunchia înaintea nașului său care-l lovea ușor cu sabia. Noul cavaler trebuia să execute călare câteva exerciții grele prin care să-și arate sprinteneala, pricepera și îndemânarea la mânăirea armelor și la călărie.

Cavalerii locuiau în castelele întărite așezate pe înălțimi; acolo se apărau de dușmani și de eventualele răscoale ale șerbilor. Castelul era înconjurat de ziduri groase, uneori crenelate și dincolo de zid, în jurul lui, se afla uneori un șanț cu apă, peste care se lăsau poduri mobile.

În timpul nopții podurile erau ridicate. Uneori castelul era înconjurat de două rânduri de ziduri. Castelul avea ziduri groase, ferestre mici și un turn unde stătea straja și observa să nu se apropie vreun dușman. În castel se pătrundea cu foarte multă greutate. Castelul asediat putea fi destul de ușor apărat. Cei din castel aruncau pietre, apă clocotită, plumb topit, trăgeau cu săgeți, așa încât atacatorii de multe ori renunțau la luptă.

Distrația cea mai iubită de cavaleri erau întrecerile cavalerilor în „tournois”. La aceste „spectacole”, la care luau parte uneori regi și feudații cei mari, erau postite doamnele.

În tournois erau lupte individuale, sau luptau câte două cete. Învingătorii erau aplauzați. De cele mai multe ori cavalerii se luptau cu săbii neascuțite, ca să nu-și facă niciun rău, uneori

Un „tournoi” (luptă între cavaleri)

însă putea muri cineva într'un asemenea tournoi. Așa s'a întâmplat lui Henric II, regele Franței.

Literatura. — În secolul al XI-lea încep să se compună opere poetice. Opera cea mai cunoscută în Evul Mediu a fost poema „Cântecul lui Roland”. Subiectul este luat din expediția pe care Carol cel Mare a făcut-o în Spania contra Arabilor. Carol se întoarce în Franța, în așiergardă a lăsat pe nepotul său Roland, vestit prin bravura lui. Carol dăruise nepotului său o sabie și un corn, din care Roland trebuia să sune în caz de primejdie. În armată se afla un ostaș, Ganelo, un om foarte rău la suflet și care s'a înțeles cu Arabii să nimicească armata lui Roland. Francezii sunt atacați de Arabi, dar Roland n'a vrut să sune din corn, ca să cheme în ajutor pe Carol. El s'a luptat

vitejește, rănit de moarte, sună din corn și moare cu sabia sub
căpătai și cu fața întoarsă spre dușmani. Trădarea lui Garcelo
a fost dovedită și el e pedepsit de Carol. În Evul Mediu, în per-
soana lui Roland se întruchipa cavalerul ideal.

În secolul al XIII-lea au început să se scrie romane cavale-
rești. Cel mai cunoscut este „Tristan și Izolda”, în care se de-
scrie devotamentul în dragoste.

Paralel cu literatura cavalierească, se dezvoltă și literatura
orășenească, care-și ia subiecte din viața animalelor, fiecărui a-
nimal întruchipând pe regi, nobili, clerici sau țărani. Basmele au
fost adunate în Nordul Franței, într'un poem „Le roman de Re-
nart” (Povestea vulpii), în care autorul, rămas anonim, pove-
ștește războiul.

Des deux barons.
Qui moult dura et moult fut dure
Entre Renart et Ysengrin

În acest roman sunt luați în răs feudalii și preoții; vulpea
este condamnată la spânzurătoare pentru jaf. Se salvează însă,
deoarece face promisiunea solemnă că o să ia parte la cruciată.
Orășenii mai gustau și poezia didactică a lui Guillaume de Lorris.
„Le roman de la Rose” (Povestea Trandafirului), în care e vor-
ba de femeia iubită pe care o apără Honte, Peur, Danger. Poe-
mul este continuat de Jean Clopinel, din orașul Meung, care face
o critică aspră societății din vremea lui.

Iată, de exemplu, ce scrie el în legătură cu proprietatea:

Bien furent or dolors créues
As chetis de mauvais eür,
C'onc puis ne furent asseür ;
Que ce pui commun ert devant,
Comme le soleil et le vent
Par convoltise approprièrent¹⁾.

Teatrul în Franța. — Între 1400 și 1548 au început să se
organizeze reprezentații teatrale cu subiecte luate din legendele

1) Multe erau și crude durerile
Celor mici, de proastă stare
Care nu erau niciodată siguri;
Ceea ce înainte era comun tuturor
Căsoarele și vântul
Și-au însușit prin înșăcătorie.

creștine. Astfel de reprezentații se numeau mistere. Ele aveau loc în piața orașului, pe o scenă construită din scânduri. „Misterele” erau irmate de piese scurte, farse, în care erau baijocorii credului, prostănăcii și se lăuda agerimea și inteligența. Una din farsele cele mai populare este cea în care e vorba de un avocat dibaci, care înșeală pe un negustor, dar la rândul său este înșelat de un păstor isteț; aceasta este farsa avocatului Pathelin. Pathelin este un avocat fără clienți care vrea să-și procure stofă ca să-și facă un rând de haine; e păcălește pe negustorul Gullaume care-i dă stofa. Din întâmplare, negustorul concediază pe omul care-i păzea oile, iar acesta îl dă în judecată, luând ca apărător pe avocatul Pathelin. În momentul procesului, negustorul dă cu ochii de Pathelin, avocatul care-l înșelase și, în timpul procesului, acuză pe păstorul lui că i-a ucis mai multe oi și în aceaș timp îl acuză și pe Pathelin de înșelătorie. Judecătorii, desorientați, nu mai înțeleg despre ce este vorba și se adresează negustorului cu vorbele „revenons à ces moutons”.

Unul dintre cei mai mari poeți francezi a fost François Villon, care a trăit în sec. XV și dela care au rămas „Micul Testament” și „Marele Testament”.

Școala. — În Evul Mediu a domnit, până în sec. XIII, o totală lipsă de cultură. Cavalerii nu știaș nici să scrie, nici să citească. Un împărat a fost lăudat pentru că putea să descifreze scrisorile primite. Numai Biserica avea școli, în care cei care voiau să devină preoți învățau să citească și să fie predici.

Dar atât regii cât și împărații aveau nevoie pe lângă ei de oameni cu știință de carte, care să le conducă cancelariile, să țină contabilitatea, să țină corespondența diplomatică și să judece. De asemenea și la orașe se simțea nevoie de oameni cu știință de carte. În Evul Mediu au fost școli, dar aceste școli erau pe la biserici, învățământul fiind cu totul în mâinile clerului. Cursurile se făceau în limba latină, învățătura fiind privilegiul unei clase restrânse. Școala a rămas cu totul străină poporului. Man alele erau foarte scumpe, profesorul își dicta cursul, învățătura se baza pe memorizarea mecanică, se întrebunța deseori bătaia; în tablouri e din Evul Mediu învățătorul era reprezentat cu nuiua în mână. Copiii învățau pe dinafară toate rugăciunile în limba latină, pe urmă învățau literele, scrisul și cilitul, totuși însă în latinește.

Universitățile. — În secolul al XII-lea și mai cu seamă în secolul al XIII-lea, cruciatele au lărgit orizontul contemporanilor; deasemenea și desvoltarea orașelor și legăturile comerciale au deschis gustul de învățatură. În acelaș timp învățământul devine

o necesitate pentru juriști, profesori, preoți, etc., de care avea nevoie stăpânul feudal pentru a-i întări dominația sa.

În unele orașe din Europa încep să se deschidă Universități. Cea mai însemnată este Universitatea din Paris, care cuprinde patru facultăți: Facultatea de teologie, Facultatea de drept bisericesc, Facultatea de medicină și Facultatea celor șapte arte libere, în care se predau șapte

Scoala în Evul Mediu

materii împărțite în două grupe: Trivium și Quadrivium. Prima grupă cuprindea gramatica, retorica și dialectica. A doua grupă, muzica, geometria, aritmetica și astronomia. O universitate celebră în Evul Mediu a fost la Bolonia în Italia, unde se studia mai cu seamă dreptul roman. Din pricina avântului comercial și a stabilirii de noi relații comerciale, legile Evului Mediu nu se mai potriveau secolului al XII-lea. Juriștii au început să studieze Codexul lui Justinian. Negustorii și bancherii aveau nevoie de legiurile romane: de asemenea și feudații foloseau legile romane ca să-și întărească

puterea asupra șerbilor. Suveranii găseau în dreptul roman legitimitatea puterii absolute a împăratului. Universitatea din Bolonia era protejată de regi și de împărați, iar absolvenții ei, specialiști în dreptul roman, erau invitați de suveran și utilizați în calitate de consilieri.

La universitatea din Paris se studia mai cu seamă teologia care era socotită mai presus de toate științele. După părerea în vâtașilor, știința era slujnica teologiei. Tot în secolul al XIII-lea s'au deschis în Anglia universitatea din Oxford și din Cambridge. În Spania s'au deschis universitatea dela Salamanca. În secolul al XV-lea se deschid universitățile din Praga (Cehia) și din Cracovia (Polonia).

(Fiecare universitate era împărțită în mai multe facultăți. Studentul intra în facultatea inferioară, unde studia cele șapte

arte libere și după aceea își alegea una din facultățile superioare, teologie, drept sau medicină. În universități nu existau bănci, sau scaune, după cum nu era nici material didactic. Studenții ascultau cursurile stând jos pe podea. Cursurile erau urmate de discuții între participanți, unde se discuta cu însuflețire. Uneori ele degenerau în bătae.

Știința în Evul Mediu. — În Evul Mediu noțiunea de știință era cu totul deosebită de cea de astăzi. Știința era în mâna Bisericii. De aceea tot ce spunea religia era adevăr indiscutabil. Un autor, care s'a bucurat de mare trecere în Evul Mediu, a fost Aristotel, care era socotit ca cel mai mare învățat care a existat vreodată în lume, iar operele lui erau studiate și comentate de savanți; dar învățătura lui a fost falsificată, iar Aristotel transformat în teolog și metafizician. Oamenii învățați din Evul Mediu nu obișnuiau să facă cercetări; ei luau de bune afirmațiile Bisericii și ale scriitorilor vechi. În Evul Mediu, cercetările au fost înlocuite prin discuții, iar știința aceasta a discuției se numea scolastică, dela latinescul schola-scoală.

Scolasticii puteau să discute fără sfârșit subiecte, uneori foarte ciudate, ca de exemplu „dacă se poate ca Dumnezeu să știe mai multe decât știe”. Scopul acestor discuții era să dovedească, că singura învățatură adevărată era învățătura Bisericii catolice. Unul din cei mai versați autori în știința scolastică a fost Toma din Aquino, profesor la universitatea din Paris, care a trăit prin secolul al XIII-lea și care a căutat să pună de acord ideile lui Aristotel cu principiile religiei.

Universitățile au susținut pe suverani în luptele lor contra papalității. Ele au creat oarecare independență spiritului omenesc. Universitățile au luptat împotriva domniei teologiei, socotită până atunci ca singura știință care era în stare să deslege problemele cele mai grele. Astfel, știința începe să se elibereze de teologie, devenind laică. Dar aceasta nu însemnează că era mai liberă. În Evul Mediu, spiritul a trăit închisat în anumite tipare, într'o crisalidă din care începe a-și lua sborul abia pe timpul renașterii. Oamenii cu vederi noi au plătit uneori cu viața lor, îndrăzneala, de a-și expune vederile.

Dar pe lângă aceste părți pozitive, universitățile au fixat limitele științei prin introducerea acelor supărătoare „sume” rezumate ale tuturor științelor care puteau fi studiate și profesate în Evul Mediu. Atât profesorii cât și studenții nu aveau voie să facă cercetări dincolo de cele ce erau cuprinse în sumă. De asemenea era interzisă orice critică.

Doctorii trebuiau să învețe după suma lui Tadeus, jurisții după suma lui Azon, iar teologii aveau la îndemână două sume.

Prima era Libri sententiarum, redactată de Pierre Lombard; cea de a doua era Suma theologiae a lui Thomas d' Aquino. Astfel că, datorită acestor trei sume, știința a fost mecanizată, totul reducându-se la nesfârșite discuții școlastice din care un spirit nou își face însă drum. Spiritul cel nou se întrezărește la Abelard (1079—1142) care, în scrierile lui, vorbește despre examinarea chestiunilor propuse și de spiritul de îndoielă față de adevărurile recunoscute până atunci ca absolute. Contemporanii lui Abelard au spus despre el: „nu dorea să creadă în ceva ce nu despicasse înainte cu rațiunea”. În lucrarea sa „Sic et non” („Da și nu”), Abelard a arătat că Biserica dă răspunsuri contradictorii la aceleași probleme dogmatice; el a arătat calea logică pentru rezolvarea acestor contradicții; această cale e logica formală.

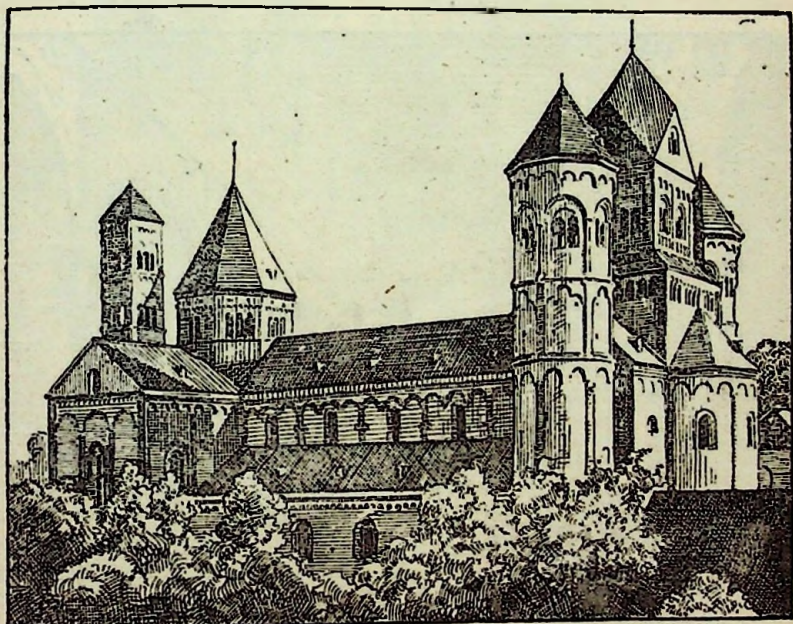
În chimie, pe savanții medievali îi interesa studiul însușirilor metalelor; ei credeau că, prin anumite procedee, metalele simple se pot preface în aur. Știința aceasta a luat numele de alchimie. Roger Bacon (1214-1294) era un călugăr din Anglia. El îi învăța pe elevii săi că bazele științei sunt experiența și matematica. A prevăzut invenția microscopului și a telescopului. Pentru ideile lui înaintate, Biserica l-a aruncat pe Bacon în închisoare, unde a stat 14 ani. Despre Bacon se spunea că el ar fi inventat praful de p.șcă în Europa. În anul 1002, arhiepiscopul Gerbert introduce în Europa socolirea arabă.

În secolul XIII, Europeenii întreprindeau deja călătoriile lungi. Unii au ajuns până în Asia Centrală, Mongolia și China. Ei au lăsat însemnări în care, pe lângă informațiile adevărate, se povesteau întâmplări fantastice.

Savanții medievali își închipuiau că pământul este un disc care plutește pe apă și socoteau absurdă părerea că pământul are forma sferică. Totuși, unii savanți din secolul al XIII-lea au început să susțină, că pământul este rotund. Însă și ei credeau că pământul e centrul lumii, iar soarele și toate stelele și planetele se învârtesc în jurul pământului.

Arhitectura. — În timpul Evului Mediu, din pricina migrațiilor popoarelor „barbare” și a frământărilor produse în Europa de aceste migrațiuni, limba latină și cultura romană încep să fie uitate; mănăstirile rămân singurele focare de cultură, deoarece pe lângă bisericile și mănăstirile cu tradiție, existau școli pentru viitorii preoți. Tot preoții și călugării erau aceia care copiau textele religioase, împodobindu-le cu prețioase miniaturi. În Evul Mediu, atât literatura cât și arta au fost subordonate Bisericii. În Apusul ca și în centrul Europei, au început să se ridice biserici admirabile, care erau considerate ca adevăratele

locuințe ale lui Dumnezeu. La o biserică lucrau arhitecți, sculptori, pictori și lucrători în metale, așa că fiecare biserică medievală era un adevărat muzeu. Primele biserici creștine seamănau cu basilicile, adică cu acele săli lungi care serveau Roma-ilor de palate de justiție. Biserica era formată dintr'o galerie care se termina la un capăt cu o umflătură în formă de semicerc numită absidă, unde se afla așezat altarul. Galeria cea mare se nu-

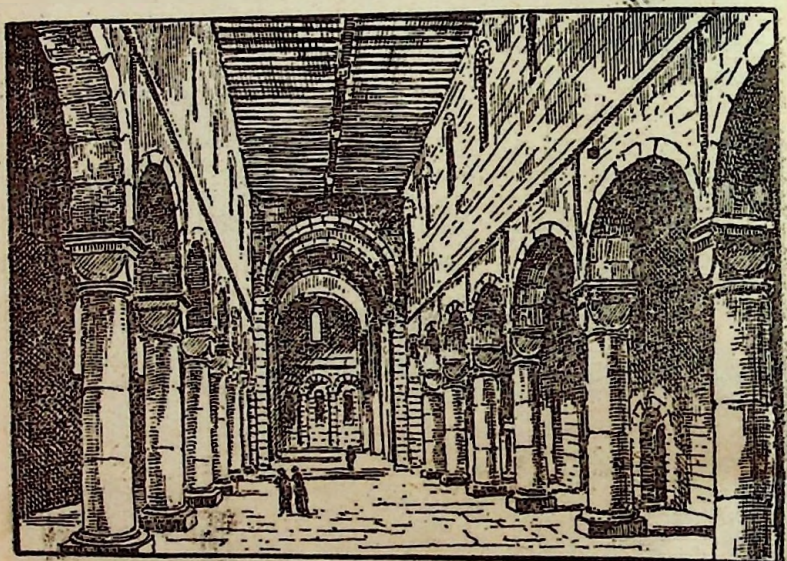

Biserică în stil roman

mea navă și avea acoperișul susținut de coloane. Uneori, două rânduri de coloane de-a-lungul navei separau nava în trei părți. Cu vremea, partea rezervată altarului a fost separată de navă printr'o galerie transversală, astfel încât bisericile au început să semene cu niște cruci.

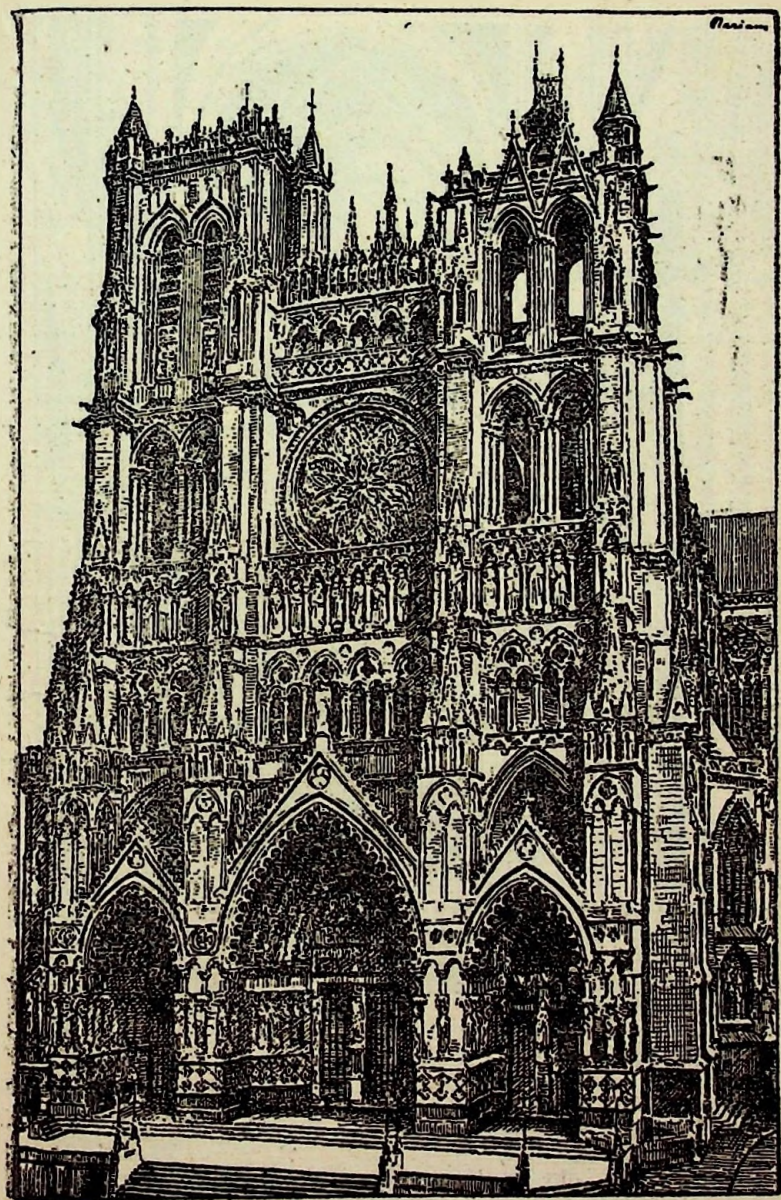
După anul 1000, după spusele cronicarului Raul Glaber, lumea și-a scuturat zdrenșele, ca să îmbrace pretutindeni rochia albă a catedralelor. Bisericile au fost construite în Evul Mediu în două stiluri diferite: stilul roman și stilul francez sau ogival.

căruia i s'a mai spus și stil gotic. Stilul roman se caracterizează prin întrebuințarea bolților, coloanelor, cupolelor și stâlpilor. Presiunea pereților era susținută de stâlpi exteriori, contraforturile. Aspectul general este majestos și în același timp dă și ideia de forță, de putere dominatoare, așa cum era Biserica în acele vremuri. Biserica avea ferestre mici și era slab luminată în interior, ceea ce dădea o notă de mister. Stilul roman este un

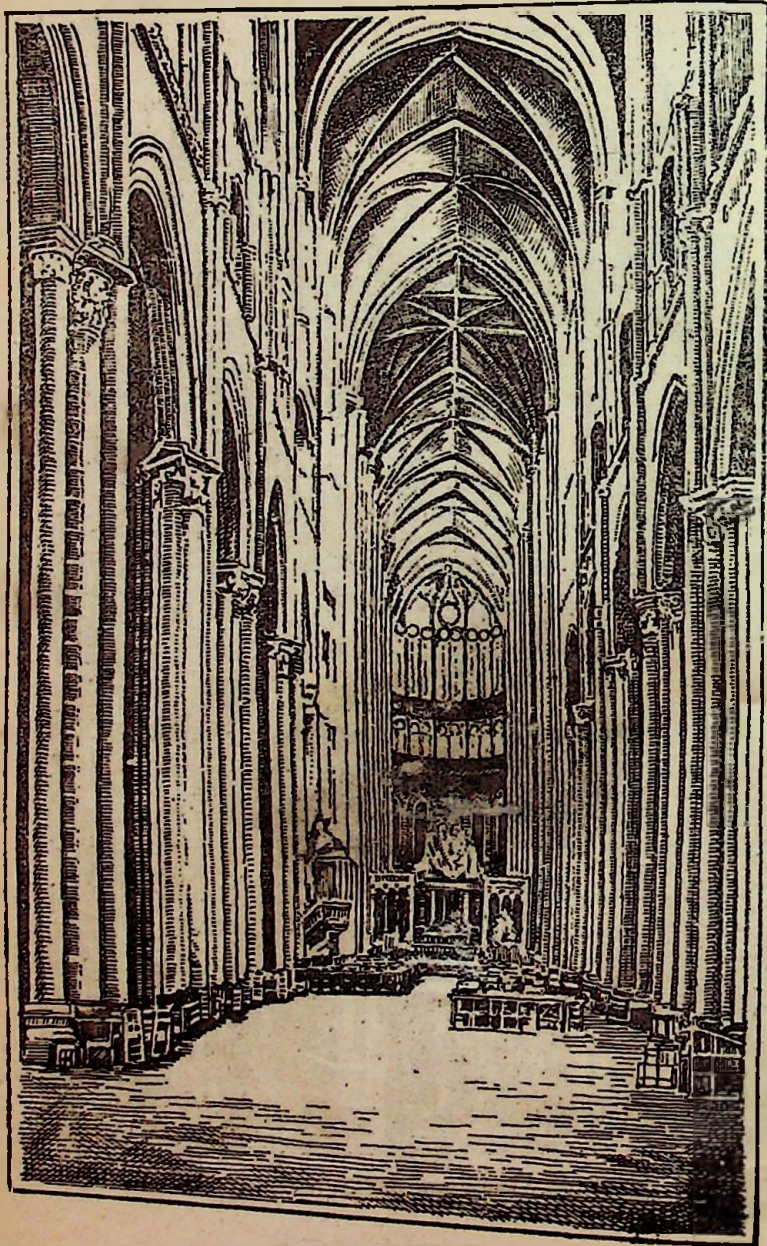

Interiorul unei biserici în stil roman

stil rece, convențional. Artistul observă natura, dar nu îndrăznește s'o redea. Desenele sunt stângace, tocmai din pricină că s'a urmărit ca arta să fie cât mai tradiționalistă. Stilul gotic s'a născut în secolul al XII-lea, iar în secolul al XIII-lea înfloresce în tot Apusul Europei. Acest stil se inspiră din natură, el rupe cu tradiția, arcul rotund îl frânge și-l face ascuțit — ogiva —, zidurile sunt sparte de ferestre, iar sticlele ferestrelor sunt pictate, alcătuind admirabilele vitrouri. Decorațiunea unei biserici ogivale este alcătuită din sculpturi, inspirate din flora regiunii, ambinări delicate de flori și frunze. Astfel au fost construite vestitele catedrale din Amiens, Chartres, Rouen, Reims, Notre-Dame din Paris. Dar nu numai bisericile au fost clădite în stilul

Biserică în stil gotic

Interiorul unei biserici în stil gotic

ogival. S'au ridicat și multe palate precum și primării în diferitele orașe.

Pictura. — În secolul al XIII-lea, pictura s'a redus la ilustrarea manuscriselor cu miniaturi sau enluminuri. În Italia a existat în pictură tradiția bizantină, care a fost continuată într-o oarecare măsură de Cimabue. În Flandra, marele pictor Jean van Eyck întrebunțează pentru prima oară colorile în uleiuri sicative. Prin descoperirea legilor perspectivei, arta picturii a putut realiza operele despre care vom vorbi mai târziu.

Îmbrăcămintea. — În Evul Mediu s'a schimbat și forma hainelor purtate, atât de bărbați cât și de femei. Prin secolul al XI-lea, bărbații purtau o rochie lungă strânsă în talie cu o cingătoare. Pe deasupra se îmbrăcau cu o mantie cu mâneci largi, cu glugă; bogătașii puneau să le căptușească mantile cu blănuri scumpe, sau numai împodobite cu blană. Încălțămîntea era de piele. În cap se purta un capison, sau o tocă blănită. În timpul cruciatelor moda s'a inspirat din costumele orientale și hainele care se purtau erau lungi și largi. Prin secolul XIV, hainele au început să se scurteze, pantalonii erau strânși pe corp și făcuți în prelungirea ciorașilor. Pe deasupra se purta o vestă scurtă cutată, strânsă în talie și cu mânecile umflate pe umeri. Bogătașii aveau o manta făcută din stofă prețioasă dublată sau mărginită cu blană. Ghetele, scurte până la gleznă, erau din piele și cu vârful ascuțit după moda pooneză „à la pouaine”. Se mai purtau și cisme înalte de stofă sau de piele. Era obiceiul ca pantalonii să se facă uneori în două colori, o parte galbenă, cealaltă roșie. Pe cap purtau pălării înalte, împodobite cu pene. Femeile bogate purtau pe cap un cornet lung de 80 cm. îmbrăcat cu stofă „henriette” din care atârna un văl mare. Ca îmbrăcămintea, femeile bogate purtau o rochie lungă și largă, prevăzută cu trenă, pe care o țineau cu mâna. La talie rochia era strânsă printr'un cordon, iar la gât avea o deschizătură „en coeur”. Pe deasupra obișnuiau să poarte un fel de manta largă, care, cu vremea, se scurtează și devine o jachetă împodobită cu blană.

La război bărbații purtau un fel de tricou de zăle, pe deasupra o haină de stofă, susținută în talie de un centuron, de care atârna sabia. Capul era apărat de coiful făcut din fier sau oțel și era prevăzută cu o vizieră care acoperea fața, lăsând ochii liberi, iar pentru a putea respira partea de jos era prevăzută cu câteva găurele. Coiful se punea peste scutulă făcută din acelaș material ca și costumul, adică tricouri din zăle.

În secolul al XV-lea, cavalerul era îmbrăcat în armură de fier — cuirasa — capul, corpul, membrele inferioare și superioare

ce, erau perfect acoperite de cutii de metal făcute după forma corpului. Pe dinăuntru, armura era dublată cu stofă. Cuirasa se purta peste tricoul din ochiuri de oțel, pe care cavalerii îl utilizau și în secolul al XV-lea (după A. Malet). Oamenii săraci, țărani, casele dela orașe, trăiau în mizerie și purtau haine sărăcăcioase și rupte.

CAPITOLUL IX

LUPTELE ÎNTRE IMPERIU ȘI PAPALITATE

Papa Grigore al VII-lea și împăratul Henric al IV-lea

În anul 1024, tronul imperial a trecut dela casa de Saxonia la casa de Franconia, sub care imperiul german ajunge în culmea puterii sale. Dar din pricina luptei cu papii, aliați cu marii feudali din Germania, împărații germani au pierdut din puterea lor, aceasta trecând în mâna marilor feudali.

Papa Grigore al VII-lea (Hildebrand) continuă opera începută de Ștefan al IX-lea prin lupte contra simoniei. Grigore al VII-lea decide că „preotul care va primi dela un laic o episcopie sau o stăreție, va fi exclus din Biserică, iar împăratul, regele sau nobilul care va fi investit un episcop, va fi excomunicat”. Papa care a îndrăznit să se ridice astfel contra împăratului, era un călugăr mic de statură, cu voce slabă, dar plin de o energie extraordinară și cu un caracter foarte autoritar. El și-a urmat calea aleasă, fără să șovăie, cu un neînfricat fanatism. Grigore spunea că nimeni nu are dreptul să-l judece pe papă. Papii nu trebuie să dea socoteală de faptele lor decât lui Dumnezeu, iar dacă împăratul nu ține seama de interdicțiile papei, atunci împăratul trebuie detronat, supușii lui fiind liberați de jurământul de credință. „Toate popoarele trebuie să sărute picioarele papei”, spunea Grigore al VII-lea. Sinodul decisese, la insistențele lui Hildebrand, că de aci înainte cardinalii sunt aceia care au drept să aleagă pe papa (1059). De asemenea, Grigore al VII-lea a introdus celibatul preoților, pentru ca grija propriei lor familii să nu-l sustragă dela îndatoririle lor bisericesti. Alegerea călugărului Hildebrand ca papă s'a făcut în anul 1073.

Dela Otto I, împărații germani au luat obiceiul să considere pe episcopi ca pe niște sprijinitori ai lor și acum Grigore al VII-lea declară că episcopii trebuie să depindă numai de papă.

Împăratul ducea o luptă foarte grea cu feudali germani. În acelaș timp papa depune pe arhiepiscopul din Brema și pe episcopii din Strassburg, Spira și Bamberg. De asemenea cinci dintre consilierii lui Henric al IV-lea au fost amenințați cu excomunicarea. După ce împăratul a reușit să aducă liniște în Saxonia, a luat hotărîrea să numească pe episcopii din Bamberg și Colonia. Grigore al VII-lea, infuriat, chemă pe împărat la Roma ca să dea seama de purtarea lui, amenințându-l că în caz contrariu, va fi excomunicat. Henric al IV-lea convoacă un consiliu la Worms și episcopi germani adunați acolo au hotărît că papa este nedemn de tronul pontifical și i-au cerut să abdice. Henric IV trimite o scrisoare papei în care îi scrie: „Eu Henric IV, rege prin grația lui Dumnezeu, îți spun împreună cu episcopii noștri, pe-acă”. Drept răspuns, papa excomunică pe împărat. Și astfel începe lupta pentru investitură dintre papi și împărați. Prin excomunicare, toți supușii împăratului erau deslegați de jurământul de credință. Feudalii germani au profitat de situație și s-au răsculat împotriva împăratului. Ducii din Suabia, Bavaria și Carintia, împreună cu principii saxoni, au format o alianță puternică îndreptată împotriva lui Henric al IV-lea și au hotărît să țină o dietă la Augsburg, la care să fie convocat și papa. Dar Henric nu a așteptat convocarea dietei; singur, părăsit de toți, numai cu soția și cu fiul lor în vârstă de 3 ani, trece Alpii în mijlocul iernii și ajunge după greutăți nesfârșite la poalele Alpiilor, de unde se îndreaptă spre Canossa, unde se află papa adăpostit la castelul bogatei și puternicei contese Matilda de Toscana. Împăratul, cu picioarele goale, în rasă de călugăr și încins cu iarnă, a așteptat trei zile în frig, până când papa a consimțit să-l primească și să-l ridice excomunicarea (1077). În genunchi, acela care fusese un puternic împărat german și-a cerut iertare dela papă. Iertarea i-a fost acordată. Feudalii răsculați contra lui Henric au fost înfrânți. Un pretendent la tronul imperial a fost ucis chiar de Godefroy de Bouillon și astfel, văzându-și tronul asigurată, Henric hotărăște să treacă din nou Alpii și să se îndrepte cu armata spre Roma pentru a se răfui cu papa. Papa, grav amenințat, cheamă în ajutor pe Robert Guiscard, conducătorul Normanzilor aflați în Sudul Italiei, care nu doreau nici ei ca puterea împăratului german să se întindă și asupra Italiei. Normanzii au gonit pe împărat, dar au prădat groaznic Roma și au omorât o mulțime dintre locuitorii ei. Femeile și copiii oamenilor săraci au fost vânduți ca sclavi.

Papa s'a temut să mai stea în Roma, prădată de acei pe care el i-a chemat și s'a dus cu Robert Guiscard la Salerno. În anul 1085 a încetat din viață cel mai aprig apărător al autorității papilor.

Henric al IV-lea a avut mari greutăți de întâmpinat în Germania. El a murit în anul 1106.

Henric al V-lea, fiul și urmașul lui Henric al IV-lea se impacă însă cu papa semnând **concordatul din Worms** (1122), prin care s'a stabilit ca alegerea episcopilor să se facă în fața împăratului sau a trimișilor lui și că papa trebuie să dea cârja și inelul, semnul puterii spirituale, iar împăratul să dea sceptrul, semnul puterii laice pe care o aveau episcopii, în calitatea lor de stăpânitori de pământ.

În secolul al XII-lea a început din nou lupta dintre papă și împărat pe vremea când în Germania coroana imperială era deținută de Frederic I Barbă Roșie din Casa Hohenstaufen (1152-1190). Acesta considera că împărații au moștenit puterea Romei antice și se socotea mai presus de ceilalți suverani pe care-i numea „Reges provinciales“.

LUPTELE LUI FREDERIC I ÎN ITALIA

Frederic Barbă Roșie a fost unul dintre cei mai puternici împărați germani. El a continuat lupta cu papa și a căutat în acelaș timp să-și valorifice ipoteticele drepturi asupra Italiei de Nord. Frederic spera să se folosească de bogăția orașelor italiene, pentru a-și consolida puterea, atât în Germania cât și în Europa.

Frederic I Barbă Roșie, invocând legile romane, declară că voinea împăratului e lege. Încearcă să desliințeze autonomia orașelor din Lombardia, unde are grija să numească el „podestați“ care să le administreze. Această hotărîre a împăratului provoacă răscoala orașelor lombarde. În fruntea orașelor era Milanul. Răscoala este încurajată de papa Alexandru al III-lea, care, de teama de a nu cădea în mâinile împăratului, fuge în străinătate după ce și-a dat seama de pretențiile acestuia. Pentru a se opune împăratului, cetățile din Nordul Italiei au format **liga lombardă** (Societas Lombardorum) în care intrau următoarele cetăți: Verona, Padova, Ferrara, Modena, Bologna și Veneția. Împăratul începe asediul Milanului. Asediul a durat doi ani și până la urmă orașul a trebuit să se predea. Cu ștreangul de gât, în semn de supunere, au defilat Milanezii, în fața împăratului. Frederic a evacuat orașul; pe locuitori i-a așezat în satele vecine și le-a impus să plătească biruri și să dea dijme;

apoi a ordonat ca oraşul Milano să fie distrus și pe locul unde se afla a pus să se tragă brazde cu plugul, în semn că oraşul a încetat de a mai exista.

Deși împăratul biruise, totuși el avea încă destui dușmani și distrugerea Milanului a provocat ura tuturor cetățenilor italieni din Nord. Cu sprijinul papei, Milanul a putut fi curând reconstruit, iar în onoarea papei, confederații au ridicat oraşul Alexandria.

Frederic trece Alpii, coboară în Italia, dar cavaleria ger-

Frederic I

mană este înrântă de infanteria italiană la Legnano, în anul 1176. Slăbit, oboșit de lupte, împăratul se duce la Veneția și se umilește la picioarele Papei în piața San Marco, în Iulie 1177, o sută ani după Canossa. Orașelele din Lombardia și-au redobândit independența. În ultimii ani de domnie, Frederic a ocupat o parte din posesiunile lui Henric Leul, ducatele Bavariei și Saxoniei. El a căsătorit pe fiul său Henric cu Constanța, moștenitoarea regatului celor două Sicilii și în felul acesta Hohenstaufenii deveneau stăpâni în Sudul Italiei și în Sicilia.

Papa Inocențiu al III-lea, este primul papă care declară că papa este repre-

zentantul lui Dumnezeu pe pământ. Inocențiu al II-lea și-a făcut studiile la universitatea din Paris. După alegerea lui ca papă, a scris: „Mâna lui Dumnezeu m'a ridicat pe tron. Nu numai ca în înțelegere cu principii să judecăm popoarele, dar și pentru a judeca pe principii în fața popoarelor”. „Unul lui Dumnezeu mai mic ca Dumnezeu, mai mare ca omul, judecător peste toți, judecat numai de singurul Dumnezeu”.

Inocențiu al III-lea a înființat „fondul cruciatelor”, care se lua de formă pentru pregătirea cruciatelor, dar care era întrebuințat de papă; acesta a continuat să-l ceară, după încetarea cruciatelor. Toate țările catolice trimeteau subsidii papei, care făceau operațiuni financiare importante cu ajutorul bancherilor italieni.

Mai mulți regi din Europa s'au recunoscut vasalii papei Inocențiu al III-lea, iar Ioan Fără de Țară, regele Angliei, îi dădea o importantă sumă de bani în fiecare an. A organizat și două expediții cruciate; cruciata care s'a terminat prin instaurarea imperiului latin la Constantinopol și cruciata Albigenilo în Sudul Franței. Legații săi cutreerău țările Europei ducând ordine și făcând să se execute peste tot deciziile papei. Papa s'a amestecat în certurile dintre marii feudali din Germania, reușind să slăbească puterea împăraților.

Papa Inocențiu III

Erezii. — Masele populare sufereau cu mare greutate jugul feudalilor și voiau să schimbe ordinea socială. Dar Biserica, bogată și puternică, sprijinea și se sprijinea ea însăși pe puterea feudalilor, propovăduind săracilor resemnare în fața soartei și supunere față de cei mari. Erau însă destui de numeroși acei care voiau ca Biserica să devină iarăși așa cum era în primele timpuri ale creștinismului, și care mai cereau ca învățătura ei să fie schimbată. Învățăturile cele noi, care subminau Biserica catolică, au primit numele de erezii, iar cei ce le profesau se numeau eretici. Cele mai cunoscute erezii erau cea a **Valdenzilor** și cea a **Catharilor**. Intemeietorul ereziei Valdenzilor era un negustor din Lyon numit Petre Valdo. El propovăduia că Biserica trebuie să fie săracă, condamna pe clerici pentru

viața lumescă pe care o duceau și pentru bogăția lor. Petre Valdo propovăduia întoarcerea la viața modestă a primilor creștini și la egalitatea între toți oamenii. Propovăduitorii valdenzi cutreeră orașele și satele Franței și Italiei, îmbrăcați în haine sărace.

O altă erezie era aceea a Cathariilor (de la cuvântul grec „catharos”, curat) care credeau că în lume sunt două principii: principiul binelui și cel al răului. Erezia s'a răspândit în Peninsula Balcanică, în Italia și în Franța. Ei nu recunoșteau nici pe papă, nici pe episcopi, nici pe preoții catolici; Catharii aveau preoții lor.

În Sudul Franței, Catharii se numeau Albigeni, după numele orașului Alba, centrul lor principal. Unii dintre orașeni și cavalerii s'au alăturat Albigenilor. Albigenii erau protejați de contele de Tuluza și de alți feudali care sperau să ocupe domeniile bogate ale Bisericii catolice.

Atât papa Inocențiu III, cât și mai târziu Blanca de Castilia, au pornit lupta contra Albigenilor. Lupta a durat timp de 20 ani. Ereticii au fost pedepsiți în mod foarte crud; multă lume a fost ucisă.

Trimisul papei spunea: „Omorâți pe toți fără alegere, Dumnezeu o să se descurce pe lumea cealaltă”, adică o să deosebească pe eretici de adevărații credincioși.

Regiuni întregi din Sudul Franței, altă dată bogate și înfloritoare, au fost distruse cu prilejul exterminării Albigenilor.

Inchiziția. — Pentru a distruge pe eretici, conciliul din Toulouse creă, în anul 1229, „**inchizitorii credinței**”. Inchizitorii anchetau asupra credinței locuitorilor; cu alte cuvinte, inchizitorii căutau pe eretici și pe cei bănuți de erezie. Ei erau aruncați în temnițe, erau dați pe mâna călăilor și torturați ca să facă mărturisiri. Pe cei găsiți vinovați, inchizitorii îi predau autorităților civile pentru pedepsire „fără vărsare de sânge”, ceea ce însemna arderea pe rug a ereticului. Execuția se făcea în public, ca pildă pentru cei ce ar mai îndrăzni să profeseze o erezie.

ORDINELE DE CALUGARI-CERȘETORI

Biserica catolică a reușit să lupte împotriva ereticilor nu numai prin teroare. În acest scop s'a înființat ordinul călugărilor cerșetori — Franciscanii. Membrii acestui ordin călugăresc făceau promisiunea solemnă de a trăi în sărăcie; ei umblau descult; dădeau pomeni, predicau meseriașilor și țărănilor, îndemnându-i la supunere față de Biserică. Sărăcia Franciscanilor era aparentă: curând mănăstirile Franciscanilor au început să acu-

muleze bogății mari și domenii întinse. Franciscanii aveau nevoie de sărăcia exterioară ca să capete încrederea poporului.

Alt ordin al călugărilor cerșetori a fost ordinul Dominicanelor, care trebuiau, prin predicile lor, să aducă pe eretici la dreapta credință. Ei pregăteau pe teologii învățați și s'au făcut cunoscuți prin râvna lor în căutarea ereticilor. Dominicanii își spuneau singuri „Câinii lui Dumnezeu”. (Joc de cuvinte: dom.mi — Domnului, canes — câinii).

Dar nici rugul și nici predicile călugărilor n'au putut opri erezile, pentru că ele erau provocate de suferințele maselor populare și de asuprirea orașelor de către Biserică. Cu toate că Biserica papală era încă destul de puternică, ivirea și menținerea atâtor erezii — cu toată lupta dusă împotriva lor — arată că declinul acestei puteri este aproape.

Frederic II (1215-1250). — În sec. XIII, dușmanul cel mai mare al papalității a fost Frederic II, fostul pupil al papei Inocențiu III. El era împăratul Sfântului Imperiu roman și regele celor două Sicilii. Frederic II a zdrobit puterea feudalilor din Italia de Sud și din Sicilia și a condus ca un monarh absolut. El a organizat o armată permanentă, formată din Arabi și Sicilieni și a dat ordin să se construiască o flotă puternică. A stabilit relații comerciale cu țările musulmane din Orient. Tezaurul creștea, datorită felului cum se percepeau impozitele, după sistemul împrumutat de la Bizantini.

Deoarece Frederic II voia să cucerească toată Italia, a intrat în conflict cu papa, care l-a excomunicat. Dar Frederic II nu s'a lăsat impresionat de excomunicare și a îndemnat pe prieteni să se unească împotriva papei, dușmanul comun al lor. În toate luptele pentru Italia, Frederic a murit (1250). Fiii lui, Conrad IV și Manfred au continuat luptele din Italia, dar în lupta de la Tagliacozzo (1268), murind ultimul Hohenstaufen, tronul Siciliei a fost dat lui Carol de Anjou, fratele lui Ludovic IX cel Sfânt, regele Franței.

CAPITOLUL X

CUCERIRILE MONGOLILOR

Tătarii

În timp ce în Apusul Europei se desfășura lupta dintre papă și împărați, în Asia Centrală se formase imensul Stat al Mongolilor, care s'a întins repede spre Răsărit și Apus creând astfel o groaznică amenințare pentru Europa.

Nomazii Asiei Centrale. Tătarii. — Era un popor nomad de rasă galbenă, care rătăcea cu turmele pe șesurile întinse din Asia Centrală. Tătarii creșteau cirezi de vite cornute mari și mici precum și herghelii de cai, asigurându-și în felul acesta cele necesare traiului. Carnea și laptele le serveau ca hrană; din lână făceau vestimente, iar din piei îmbrăcăminte și obiecte de harnașament. Ei aveau grijă să mute vitele de pe o pășune pe alta, apărându-le de atacurile triburilor dușmane, sau de fiarele sălbatice. De câteva ori pe an, ei trebuiau să schimbe locurile de pășunat și în felul acesta, duceau un trai nomad. Locuințele lor erau sau fixate pe căruțe, sau mobile, putând fi așezate și strânse foarte ușor. Ei erau în necontenită luptă atât cu triburile atacatoare, cât și cu animalele sălbatice; dar vitele puteau fi distruse și de boli, așa încât traiul crescătorilor de vite era foarte greu și atât femeile cât și bărbații erau mereu gata să preîntâmpine eventualele primejdii, care le amenințau vitele. Crescătorii de vite trăiau împărțiți în triburi și fiecare trib avea o organizație militară în care cei curajoși aveau multă trecere în fața tribului.

Între crescătorii de vite a început să se ridice o nobilime a tribului, care a ajuns să aibă mii de capete de vite în proprietatea ei. În jurul acestei nobilimi s'au adunat cei mai viteji bărbați ai tribului care auziseră povestindu-se despre bogățiile mari din China, India și Iran și doreau să pornească și ei să încerce cucerirea țărilor din povestirile cântăreților.

Nobili triburilor izolate au început, treptat, treptat, să se unească pentru a-și apăra mai bine cirezile și pentru a porni la războaie în țările bogate care înconjurau stepele Mongolilor.

Gengiz-Han. — Omul care a întemeiat cel mai vast imperiu care a existat vreodată în lume a fost Temucin, născut cam pe la 1163. La moartea tatălui său, el nu avea sub comanda lui decât vreo 40.000 de familii, iar unele triburi au încercat chiar, profitând de tinerețea lui Temucin, să-și câștige independența. Temucin a știut să se facă ascultat de triburile rebele și atât el cât și oșierii lui au supus toate triburile care se aflau între zidul chinezesc și Urali. În anul 1206, la marca întrunire a nobilimii mongole „Kurultai“, Temucin a fost proclamat împărat și i s'a spus Gengiz-Han. El era neștiutor de carte și nu vorbea decât limba maternă, dar a fost mare organizator și în același timp și un mare șef de oștire. Gengiz-Han a împărțit pe Mongoli fără deosebire de sex, în grupe de zeci, sute și mii. Fiecare grupă era compusă din membrii acelulași neam. În fruntea grupei el a așezat comandanți din rândurile nobilimii... Comandantul lăsa moștenire titlul și atribuțiile sale. Fiecare grupă intra la rândul ei în unități mai mari. Armata era împărțită în trei părți: centrul, partea din dreapta sau apuseană și partea din stânga sau răsăriteană. Pentru a menține cea mai severă disciplină, cel ce o călca era pedepsit cu moartea și astfel s'a putut întări și menține unitatea în rândurile armatei.

Cuceririle Mongolilor. — Prima expediție a lui Gengiz-Han a fost îndreptată spre Răsărit unde era China de Nord, care, cu tot numărul ei mare de orașe, a fost cucerită și 5 provincii au mărit teritoriul controlat de Mongoli. În 1215 a fost cucerită capitala Chinei de Nord. Bogățiile care au fost luate din China au fost imense. Din Răsărit, Gengiz-Han se îndreptă spre Apus, în spre malurile lui Jaxarte, în ținuturile care se întind între Eufrat și Indus. Aici locuiau acei care ascultau de Coran și recunoșteau pe pământ autoritatea califului din Bagdad, care se recunoștea însă vasalul stăpânului Persiei. Mongolii au ajuns la Indus deoarece armata, admirabil de disciplinată, n'a întâlnit în calea ei decât cele feudale răzlețe, care au putut fi cu ușurință supuse rând pe rând.

Războaiele cu Persia au fost conduse de Gengiz și de cei patru fii ai lui. Sultanul a fost înfrânt într-o primă ciocnire și atunci bate în retragere și-și împarte armata prin diferitele orașe dela frontieră, crezând că Gengiz, invincibil în câmp deschis, nu va fi tot așa în lupta de asediu. Inginerii chinezi ai lui Gengiz i-au ajutat să cucerească orașe înfloritoare, între care se numărau următoarele mai cunoscute: Buhaara, Samarcand, Herat.

Ba'e și Candahar, ajungând până la Marea Caspică. Armatele mongole, sub conducerea lui Ciuci, fiul lui Gengiz-Han, au trecut Caucazul și au pătruns în stepile de Sud ale Rusiei, locuite de Chipceachi și Poloveți.

Principii ruși, ajutați de Cumani, înfruntă pe Tătari, dar sunt bătuti de Mongoli în lupta dela Calca (1223). Gengiz însuși a atacat pe Georgieni pe care nu i-a putut supune. Dar cuceririle au continuat și după moartea lui Gengiz-Han. Urmașii săi au ocupat China centrală și de Sud a cărei cucerire a fost terminată în 1279. Paralel cu luptele din China, se purtau lupte în Persia, iar în 1258 cade orașul Bagdad, deschizând astfel drumul Mongolilor spre Siria, Palestina și Asia Mică. Armatele mongole, sub conducerea lui Batu-Han, au prădat Europa de Răsărit, zdrobind trupele ungare, polone și germane.

Mongolii au pătruns în partea răsăriteană și centrală a Europei. În 1241, în timp ce căpetenia Mongolilor era Ogodaï, guvernatorul părilor apusene ale imperiului, Batu-Han, îndreaptă armata mongolă spre Dunăre. Invingătorul dela Calca, Subutai, distruge orașele din Rusia. Polonia este atacată și prădată și orașele distruse. Armata germană este înfrântă, iar Batu-Han atacă Ungaria, care nu a putut fi apărată și regele Bella IV și-a părăsit țara fugind spre Adriatica, în Dalmația. O altă armată mongolă, sub conducerea lui Cadan și Buri, a trecut Carpații și a ocupat Rodna; de aci a coborât în Transilvania care a fost și ea prădată. O altă căpetenie mongolă, Budjek, a bătut armatele trimise în Muntenia în calea lui și a pătruns în Ardeal.

Batu-Han a întemeiat în Rusia Statul mongolic al Marelui Hoarde de Aur din Chipciac, cu capitala la Sarai, supunând, din cauza neuniunii cnezilor, atât Moscova cât și Kievul. Mai târziu, cnezatele unindu-se în jurul Moscovei, vor întări lupta și se vor scutura de jugul tătar.

Imperiul mongol se desmembrase în 4 state: Hoarda de Aur, Turkestan, Persia și China. Aceste state mongole au avut de întâmpinat mari greutăți, deoarece fiecare era amenințat cu distrugerea de către popoarele supuse lor. Imperiul Turkestanului a reușit să mai adune încă odată la un loc o parte din neamurile mongoice. Această acțiune a fost întreprinsă de Hulagu-Han, care a omorât pe ultimul Calif și pe toate rudele lui. Prin ocuparea Bagdadului, Mongolii au pus mâna pe o pradă foarte bogată; ei au găsit intact întregul tezaur al califului din Bagdad pe care acesta, din sgarcenie, nu a vrut să-l știrbească. Hulagu, cuceritorul Bagdadului, a dat ordin să se construiască o cetate puternică pe insula din mijlocul lacului Urmâns, unde a depus tezaurul califului din Bagdad. După aceea Hulagu s'a îndreptat

spre Azerbeidjan unde și-a instalat capitala la Tauris refuzând să mai asculte de Rubilai-Han, fiul cel mai mare al lui Gengiz.

Timur Lenk (Cel Șchiop) sau Tamerlan, emirul din Turkestan, care se trăgea din Gengiz-Han, a fost un mare conducător de armate și în același timp un foarte dibaci diplomat. El a profitat de neînțelegerile ivite între diferiții principii feudali mongoi și, ațâțând pe unii contra altora, i-a slăbit pentru a-i putea stăpâni. Tamerlan era în vârstă de 35 de ani când, profitând de sălbiciunea Mongolilor, luă armele contra hanilor din Dyagatai și ocupă Samarcanda, Buhharia, Persia, Bagdad, o parte din Georgia, pătrunde în Rusia sudică; în Răsărit, pătrunde în India unde ocupă Delhi, bate pe sultanul Egiptului la Damasc, pe Bayazid Ilderim la Angora (1402) în Anatolia; apoi se întoarce spre Samarcanda, încercând să cucerească China, dar moare în 1405.

Timur a avut un imperiu foarte întins, din care făceau parte, în afară de teritoriile de mai sus, Asia Mică și hanatul Hoarda de Aur, iar capitala a fost stabilită la Samarcand.

Timur Lenk a pus mâna pe bogății imense și le-a transportat din țările cucerite în Samarcand. El a adus în capitală muncitori specializați în construcții, savanți, pictori și sculptori. Samarcand a devenit în scurtă vreme, unul din orașele cele mai strălucite din Asia, fiind un focar artistic și devenind un centru de cultură. Nepotul lui Timur Lenk a fost un mare astronom al timpului; el a pus să se construiască un observator astronomic.

S'au început lucrări de construire a canalelor de irigație. Imperiul era ținut în ordine. Ca să sperie pe cei ce ar fi vrut să se răscoale contra lui, el pedepsea cu moartea orice încercare de răsvrățire.

Imperiul lui Timur Lenk nu a avut durabilitate.

Dună moartea lui Timur Lenk, imperiul lui se împarte în mai multe părți.

CAPITOLUL XI

TURCII

Așezarea lor în Europa. — Cucerirea Constantinopolului

Turcii erau un popor nomad, care rătăcea cu turmele în Răsăritul mării Caspice. Ei creșteau vite mari și mici, de la care luau laptele, carnea, pielea și lâna, asigurându-și astfel hrana și vestimintele.

Impinși de Tătari, Turcii s'au îndreptat spre părțile Armeniei și au înaintat cu încetul spre Apus până au ajuns pe teritoriile Turcilor seldgiucizi, care se aflau în Asia Mică.

Spre sfârșitul secolului XII, printre emiratele (principatele) turcești din Asia Mică a început să se întărească emiratul lui Osman. Osman a trecut la mahomedanism împreună cu ai săi și a unit pe toți Turcii, adică pe Turcii seldgiucizi și triburile care ascultau de el. Statul cel nou turcesc a luat numele de Statul Otoman. Osman și fiul său Orkan, care a luat titlul de Sultan, și-au organizat o armată permanentă, formată din infanterie (ieniceri) și cavalerie (spahii), și au cucerit aproape toate teritoriile pe care le avea Imperiul Bizantin în Asia Mică, apropiindu-se de marea de Marmara.

După cruciate, Imperiul Bizantin era foarte slab, iar Bulgaria și Serbia, eliberate de sub stăpânirea bizantină, se slăbeau reciproc din pricina nesfârșitelor războaie dintre ele.

De această slăbiciune au profitat Turcii pentru a întreprinde atacuri împotriva Peninsulei Balcanice, unde au început să se consolideze. În anul 1361, ei au luat Adrianopole și au mutat acolo capitala lor.

Bulgaria și Serbia, slăbite de pe urma luptelor dintre feudali, n'au fost în stare să opună Turcilor o rezistență puternică.

Serbia, după moartea țarului Ștefan Dușan, se împărțise în două: Serbia de Sud și cea de Nord. În lupta dela Marița (1371), în care Sârbii au fost ajutați și de Valahi, a fost ucis stăpânitorul Serbiei de Sud, iar țara lui a fost făcută vasală. După câțiva ani, în urma luptei dela Cossovopolis, Serbia de Nord a avut aceeași soartă, devenind vasală Turcilor.

Spre sfârșitul secolului XIV, Turcii au cucerit și Bulgaria. Astfel, Țara Românească începe să fie amenințată direct de înaintarea Turcilor.

Ungaria, care, oa și Principatele Române, era direct amenințată, cere ajutorul Apusului. Se organizează o expediție cruciată sub conducerea ducelui Burgundiei. Mircea cel Mare trece și el Dunărea și-și unește trupele cu oștirile cruciaților, care asediază orașul Nicopole. Aici are loc o bătălie, în anul 1396, în care cruciații sunt înfrânți.

În acest timp, Timur Lenk sau Tamerlan, marele șef mongol despre care am vorbit în lecția trecută, s'a îndreptat împotriva Asiei Mici și s'a ciocnit cu Turcii osmani sau otomani. În lupta dela Ankara (Angora), din anul 1402, Tamerlan a făcut prizonier pe sultanul Balazid Ilderim și astfel, pentru scurtă vreme, a fost oprită acțiunea Turcilor împotriva Bizanțului.

Căderea Imperiului bizantin. — Mahomed II (1451-1481) era un om instruit, cunoștea Iliada și admira pe Alexandru Macedon. El voia să cucerească un imperiu tot așa de mare cât fusese imperiul lui Alexandru Macedon.

A vrut să cucerească Constantinopolul și a început pregătirile în vederea îndeplinii acestui plan. Și-a întărit marina și a pus să se construiască bombarde (tunuri), care aruncau pietre foarte grele.

Mahomed II a început asediul Constantinopolului în luna Aprilie anul 1453. Orașul era înconjurat de 3 părți de apă, așa că putea fi destul de ușor apărat. În cetate se aflau vreo câteva mii de ostași gata să o apere. Asediatorii aveau circa 200.000 soldați, 250 corăbii și numeroase bombarde. Asediul nu se putea face decât pe apă, dar Turcii au reușit să atace și din spre Cornul de Aur. În ziua de 29 Mai, ei au dat atacul decisiv, ocupând Constantinopole. Ultimul împărat bizantin, Constantin Paleologul, a pierit în bătălie. Imperiul bizantin a fost distrus. Turcii și-au strămutat capitala dela Adrianopole la Constantinopole.

În urma victoriilor Turcilor, viața economică din Răsăritul Europei se schimbă. Marea Neagră devine un lac turcesc, mărfurile nu mai sunt aduse de caravane până la Marea Neagră și

Constantinopol, pentru ca de aici să fie încărcate în corăbii și trimise mai departe. Comerțul cu Orientul stagnează o bucată de vreme; lumea începuse să se gândească la găsirea unui nou drum spre India, drum care să ocolească incomoda stăpânire turcească. Rezolvarea acestei probleme va aduce schimbări economice și politice în Europa.

CAPITOLUL XII

FRANȚA ÎN SECOLELE XI, XII ȘI XIII

Întărirea puterii regale. Slăbiciunea regalității franceze sub cei dintâi Capetieni

Ultimul prinț carolingian din Franța moare în anul 987 și adunarea de la Noyon, formată din episcopi și nobili, decide să aleagă ca rege al Franței pe Hugo Capet, astfel dinastia carolingiană a fost înlocuită cu o nouă dinastie — dinastia Capetienilor.

La suirea pe tronul Franței a familiei Capet țara se întindea spre Sud până dincolo de Pirinei, ocupând o porțiune din Spania; în Răsărit cuprindea partea de Apus a deltei râului Cevenii, văile Saônei, Meusei, Escaut-ului, iar în Nord se întindea până la Marea Nordul I. Acest teritoriu era împărțit în 4 ducate mari: ducatul Normandia, Burgundia, Aquitania și Gasconia și comitatele Flandra, Vermandois, Bretagne, Blois, Anjou, Champagne, Toulouse și Barcelona în Spania. În centrul acestor comitate și ducate se afla domeniul regal cuprinzând două orașe însemnate, Parisul și Orleans-ul. Acest teritoriu nu aparținea în întregime regelui; se mai aflau mici domenii senoriale ca Montmorency și Corbeil, al căror stăpâni nu rareori se dedau la jafuri și împiedecau pe rege să-și viziteze domeniul. Domeniul regal avea o întindere mică. Regele nu era ascultat de comitii și ducii vasali, care se considerau suverani pe domeniile lor, iar regele nu avea nici un mijloc ca să poată aduce la ascultare pe vasalii săi. Aceștia își construiau castele întărite care le serveau ca bază pentru expediții de jaf; chiar regele, ca să poată călători pe domeniul lui, era însoțit totdeauna de o ceată de soldați înarmați. Înainte de a muri, Hugo Capet a obținut de la nobili permisiunea de a încorona pe fiul său Robert.

Primii regi Capetieni vor duce o luptă necurmată împotriva vasalilor nesupuși și vor căuta — întrebunțând uneori mijloace nepermise — să-și mărească domeniul regal; unul din acești regi, Filip I (1060-1108), s'a aliat rând pe rând cu Wilhelm Cuceritorul, cu Robert, fiul acestuia și cu Wilhelm Rufus, și a jefuit pe negustorii italieni care se duceau cu marfă la bălci.

Desvoltarea orașelor și a comerțului. — Întărirea Capetienilor. — În secolul al XII-lea, puterea Capetienilor a început să crească. La aceasta a contribuit așezarea geografică a domeniului regal, foarte favorabilă, deoarece acolo se întretaiau marile drumuri comerciale care treceau de-a-lungul fluviilor Loara și Sena. Regii Capetieni s'au îmbogățit din veniturile mari pe care le aducea dreptul de a lua vamă — drept pe care-l avea seniorul pe domeniul lui. Se lua vamă nu numai la mărfurile care se desfăceau pe loc, dar și la cele de tranzit. Regele a avut doi aliați credincioși în lupta contra vasalilor: Biserica și orașele.

În anul 1108, Ludovic al VI-lea urmează lui Filip I. Biserica și mănăstirile ajutau pe rege în lupta lui contra vasalilor jefuitori, dându-i bani și oameni pentru armată.

Orașele din Nordul Franței, în lupta lor contra seniorilor, și-au găsit un aliat puternic în rege care, înlăturând pe seniorii care-și avea domeniile cuprinse între domeniul regal, își vede rotunjit domeniul și poate începe lupta contra marilor seniori feudali ai Franței. Ludovic VI cel Gros a avut grijă să căsătorească pe fiul și urmașul său la tron cu Aliénor (Elenora), fiica ducelui Aquitaniei, moștenitoarea teritoriului care se înlindea la Sud de Loara. Ludovic VII (1137-1180), prin căsătoria lui cu Aliénor (Eleonora), devenea deodată proprietarul celui mai întins teritoriu din Franța; dar el pleacă în cruciată și își întrebunțează timpul mai mult în petreceri. De aici divorțul său cu ducesa. Aceasta se căsătorește cu Henric Plantagenetul, unul din vasalii lui Ludovic VII, care avea în stăpânirea lui, ca moștenire părintească, Anjou, Maine și Touraine, iar dela mama sa Matilda, nepoata de fiu a lui Wilhelm Cuceritorul, a moștenit Normandia, astfel, prin căsătoria cu Aliénor, devenea cel mai mare vasal al regelui Franței, cu mult mai puternic ca suzeranul său.

În anul 1154, Henric Plantagenetul ajunge regele Angliei, sub numele de Henric II. Din pricina posesiunilor deținute de Plantageneti în Franța, începe un război lung între cele două țări, război care a adus pierderea unei părți din domeniile stăpânite de Plantageneti în Franța și încorporarea acestora la domeniul regal.

Regele Franței, Filip II August (1180-1223), în lupta lui împotriva lui Henric II, a fost susținut de Richard Inimă de Leu, fiul lui Henric, care, până la suirea lui pe tronul Angliei, a fost cel mai bun prieten al lui Filip. Prietenia dintre ei s'a schimbat în dușmănie, deoarece în Orient, Richard Inimă de Leu, din pricina bravurii sale, câștigase faimă mare atât printre cruciați cât și printre Turci. La întoarcerea din cruciată, ducele de Austria, supărat din pricina atitudinii disprețuitoare față de Germania a lui Richard, l-a ținut prizonier. Filip s'a bucurat de captivitatea „bunului său frate”, cum îl numea altădată în semn de prietenie regele Angliei. Se înțelese cu Ioan Fără Țară, fratele lui Richard, ca să ia Normandia; în schimb, Ioan să fie recunoscut rege al Angliei. Richard este eliberat în schimbul unei sume mari de bani și astfel se năruie atât planurile lui Filip II cât și ale lui Ioan Fără Țară. Richard pomește lupta contra Franței; la intervenția papei, se împacă. Dar prin moartea lui, în 1199, în Limoges, tronul revine lui Ioan Fără Țară. Filip II August, în calitate de suveran, anunță că toate posesiunile Plantagenetilor din Franța reveneau lui Arthur de Bretagne, fiul unui frate mai mare al lui Ioan, pe care Filip II voia să-l facă ginerele lui. Ioan nu execută sentința dată și, chemat la judecată de către suzeranul său, nu se înfățișează. Este declarat felon (trădător) și, conform dreptului feudal, feudele sale din Franța sunt confiscate. Arthur este prins de Ioan Fără Țară, dus la închisoare și moare acolo în împrejurări rămase necunoscute. Normandia, Anjou, Poitou și Touraine au fost ocupate de Filip II August. Ca să-și poate recuceri feudele, Ioan Fără Țară se aliază cu împăratul german Otto IV și cu alți seniori, din Flandra și din Țările de Jos. Lupta s'a dat la Bouvines (Sud-Est de Lille), în ziua de 27 Iulie 1214 și s'a terminat cu victoria lui Filip II August.

Lupta dela Bouvines a însemnat alianța vecinilor Franței și a seniorilor mari din Nord-Est contra lui Filip II August, a cărui putere ajunsese amenințătoare.

Ludovic VIII (1223-1226) a luptat contra Albigenzilor erezici răspândiți în Languedoc, care nu mai voiau să recunoască autoritatea papei. Papa era puternicul Inocențiu III care predică cruciata contra Albigenzilor. Lupta este condusă de Simon de Montfort, iar după moartea acestuia, de Amaury, fiul său. Albigenzii sunt înfrânți și comitatul de Toulouza este anexat de regele Franței.

În lupta cu Anglia, Ludovic ocupă Saintonge, Limousin și Périgord, mărinđ astfel mereu domeniul regal, care acum ajunge a marea Mediterană.

Ludovic IX cel Sfânt (1226-1270) se impacă cu cununatul său, regele Henric III al Angliei, și renunță de bună voie la cuceririle făcute de tatăl său în dauna regelui englez. În schimb, acesta recunoaște anexarea Normandiei. Auzind aceasta, papa Inocențiu IV numește pe Ludovic IX Îngerul păcii. Imbolnăvindu-se, el făgăduiește că, dacă va scăpa, va porni în cruciată. Pe timpul absenței sale, regența a fost încredințată mamei sale Blanca de Castilia. Cruciată întreprinsă de Ludovic a fost povestită cu alt prilej. Cea mai însemnată măsură luată de Ludovic pentru întărirea puterii regale, este stabilirea apelului la rege, contra sentințelor judecătorești emenate dela tribunalele alcătuite de vasalii regelui francez. Omorurile, banditismele, incendierile, falsificarea monetei erau luate din competența tribunalelor feudale, și date spre judecare tribunalelor regești. Impărțirea justiției regești a dat naștere unui corp de specialiști, legiști, care studiau Pandectele lui Justinian, descoperite cu un secol în urmă. Acești juriști erau o creațiune a regalității franceze și serveau coroana, căutând să introducă în țară legislația imperiului roman, care demonstra necesitatea unei singure autorități în Stat. Și tocmai lărgirea considerabilă a dreptului de apel și a „cazurilor regale” aducea justiția feudală în dependența justiției regale.

Ludovic IX zis cel Sfânt moare la Tunis iar fiul său, Filip III Cutezătorul, aduce în 5 sicrie rămășițele pământești ale tatălui și a 4 rude apropiate. Filip III Cutezătorul își căsătorește fiul cu moștenitoarea Navarei și a Champagnei.

Filip IV cel Frumos (1285-1314) încheie tratate cu Aragonul și cu Castilia și se gândește să atace Anglia pentru a cuceri Guyenne și, ajutat de legiști, găsește motiv să citeze la judecată pe regele Eduard (1293). Acesta neprezentându-se, Guyenne e confiscată. Regele Angliei este inițiatorul unei ligi puternice contra Franței, dar fiind ocupat cu cucerirea Scoției este bucuros ca la intervenția papei Bonifaciu VIII să suspende lupta și să încheie pace. Filip IV cel Frumos voia să anexeze Flandra la coroana franceză. Dar vexațiunile comise din ordinul regelui provoacă răscoala țesătorilor din Bruges, care vin în întâmpinarea armatei franceze, ce înainta spre Courtray. Cavalerii se asvârlă în luptă și cad în șanțul adânc, care apăra armata flamandă (1302). Astfel armata regelui Franței suferă o mare înfrângere, Mai târziu, Francezii înfrâng pe Flamanzii la Mons en Puelle, și ocupă Lille, Douai și Valenciennes, restul Flandrei rămânând vasele coroanei franceze.

Din pricina intervenției lui Bonifaciu VIII, în lupta dintre Anglia și Franța, încep neînțelegerile între rege și papă, nem-

tegeri care se accentuează în urma faptului că Filip impune pe clerici la plata unei anumite taxe. Cearta veche dintre papi și împărați degenerază într-o luptă pentru subsidii între regele Franței și papă. Papa interzice clericilor să plătească impozite regelui, iar regele interzice scoaterea aurului și argintului din Franța, păgubind astfel scaunul papal de veniturile însemnate ce-i veneau din Franța. Unul din episcopii Franței, Bernard de Saisset, îndrăzneț față de rege, este închis din ordinul acestuia (1301) și atunci Bonifaciu trimite regelui vestita bulă „Auscilia, illi” urmată de o a doua, care era redactată în termeni următori: „Bonifaciu, episcop, servitor al servitorilor lui Dumnezeu, către Filip regele Francezilor, Teme-te de Dumnezeu și păzește-i poruncile. Noi vrem ca tu să știi că ne ești supus lănește și spiritualcește”... la care regele răspunde: „Filip, prin grația lui Dumnezeu regele Francezilor, lui Bonifaciu, preiins papă, te salut puțin sau deloc”.

Un avocat, Guillaume de Nogaret, a fost trimis la Anagni, unde papa se refugiase, ca să-l aresteze și să-l aducă la conciliul din Lyon, convocat de rege. Sciarra Colonna, nobil din Roma certat cu papa, întovărășește pe Nogaret. Trupa de soldați francezi jefuește comorile lui Bonifaciu și acesta este lovit cu mânușa, de fier, de către Colonna, care era gata să-l ucidă, dacă nu intervenea Nogaret (1303). Peste o lună, papa moare și succesorul său Benedict XI, moare și el după câteva luni.

Filip hotărăște să influențeze conclavul și să fie ales papă arhiepiscopul de Bordeaux, Bertrand de Goth, care ia numele de Clement V (1305). Acesta mută scaunul papal la Avignon pentru a fi mai aproape de protectorul său. Astfel începe în istoria Bisericii papale acea perioadă numită captivitatea babilonică, în care, vreme de 70 de ani, Avignonul a rămas reședința papei. Lupta dintre papalitate și puterea lumească s'a terminat prin înfrângerea papalității; prin trecerea acesteia în dependența coroanei franceze, încetează orice pretenție a papilor de a-și stabili hegemonia asupra suveranilor și popoarelor.

Filip IV cel Frumos profită de strămutarea Sfântului Scaun la Avignon și cere papei ca să desființeze Ordinul Templierilor care strânsese averi mari pe care regele dorea să le treacă în vistieria lui. Cei 15.000 de Templieri sunt arestați și lăsați să zacă în închisori ani de zile; în anul 1310 Templierii, acuzați de vicii și fapte infamante, sunt condamnați să fie arși de vii în cap cu Jacques de Molay, marele maestru al Ordinului.

Atât în lupta contra papei cât și în lupta contra Ordinului Templierilor, Filip s'a servit de legiști care, ca și parlamentul fixat la Paris în 1302, deveneau sprijinitorii puterii regale.

În problemele mari, regii Franței convocau la consfătuire pe cei mai mari seniori, clerul înalt și sub Filip și reprezentanții orașelor, deoarece negustorii, dispunând de capitaluri însemnate, deveniseră o forță puternică în Stat. Prima consfătuire de felul acesta a fost în 1308, în timpul conflictului cu papa. Astfel s'a format în Franța Adunarea Statelor Generale compusă din reprezentanții clericilor, nobililor și a orașelor. Prin reprezentanții orașelor trebuie să înțelegem negustorimea bogată; cealaltă parte din orașeni precum și țărănimea nu-și trimiteau reprezentanți în Adunarea Statelor Generale.

În Franța nu existau impozite permanente și de câte ori regele avea nevoie de bani, trebuia să ceară aprobarea Statelor pentru fixarea unui nou impozit. Aprobarea impozitului de către State era condiționată de aprobarea pe care o dădea regele la ordonanțele de care ele aveau nevoie.

Astfel că Statele Generale au fost împiedicate să aibă o influență mai mare în administrarea țării.

CAPITOLUL XIII

RĂZBOIUL DE O SUTĂ DE ANI

Carol al IV-lea, din familia regală Capet, a murit în 1328 fără să lase nici un urmaș. Rudele cele mai apropiate, care puteau cere moștenirea tronului, era Filip de Valois, văr primar cu regele răposat și Eduard al III-lea, regele Angliei, nepotul de soră al ultimului Capețian. O adunare, formată din nobili, stabili „că nici o femeie și nici urmașii ei în virtutea obiceiurilor vechi nu puteau pretinde moștenirea tronului”. În virtutea acestei decizii, Eduard era înlăturat dela moștenirea tronului și Filip de Valois era recunoscut rege al Franței sub numele de Filip al VI-lea. Eduard al III-lea, nevoind să renunțe la tronul Franței, a început războiul contra lui Filip al VI-lea, în anul 1337. Războiul a durat, cu unele întreruperi, până în 1453. Războiul acesta s'a numit „de o sută de ani”, fiind cel mai lung război purtat până atunci.

Regii Franței voiau să ocupe Flandra, regiune vestită prin meșteșugurile și comerțul ei și care nu fusese încă încorporată la domeniul regal. Flamanzii s'au împotrivit cu dârzenie acestor pretenții ale regelui Franței și s'au aliat cu Englezii, deoarece Flandra cumpăra dela Englezi lână din care făcea postavurile ei minunate. Exportul lânii engleze în Flandra aducea un beneficiu însemnat atât feudalilor englezi cât și regelui lor. De teama pierderii câștigului realizat de pe urma vânzării lânii englezești în Flandra, feudații englezi au hotărît lupta împotriva Franței și astfel Eduard al III-lea, regele Angliei, cu toată renunțarea solemnă la tronul Franței, reclamă acest tron în 1337. Din pricină că interesele Englezilor coincideau cu ale Flandrei, s'a făcut această alianță care a adus Englezilor mari foloase materiale. De asemenea Englezii, stăpânind regiunea din Sudul Franței, aduceau de acolo produsele care lipseau din Anglia, mai ales vinul.

În anul 1337, Eduard III, regele Angliei, trimise o provocare (după metoda Evului Mediu) regelui Franței, prin care el îi cere

tronul. Anglia avea atunci o admirabilă infanterie formată din cuțitari (numiți așa, deoarece erau înarmați cu niște cuțite lungi și foarte ascuțite) și arcași înarmați cu arcuri lungi dar foarte ușoare; de asemenea Englezii aveau și cavalerie. Infanteriștii și cavaleriștii erau foarte disciplinați.

Francezii aveau o armată de cavalerie formată mai ales din mercenari genovezi. Cavalerii francezi erau puțin disciplinați, se repezeau la atac fără să țină seama de ordinele primite. În

O luptă din vremea războiului de 100 de ani

1346, Englezii trec în Franța, fac prădăciuni în Normandia, dar în apropiere de Paris sunt respinși. La Crécy, Englezii obțin o mare victorie din pricina greșelii făcute de cavalerii francezi care au dat năvală asupra armatei engleze, trecând peste propria lor infanterie. În această luptă s'au întrebunțat pentru prima dată armele de foc de către Englezi. După această victorie, Englezii au asediat Calais-u', pe care l-au ocupat în 1347. Prin Calais, i-a fost ușor Angliei se debarce trupe în Franța pentru

a continua războiul. Armatele engleze erau conduse de fiul lui Eduard al III-lea supranumit „Prințul Negru”; i se spunea așa deoarece purta o armură de culoare închisă.

În anul 1356, armatele engleze au devastat Picardia, iar „Prințul Negru” a devastat provinciile de dincolo de Loara. Armata franceză, condusă de regele Ioan cel Bun (1350-1364) a întâlnit armata engleză în apropiere de Poitiers și a suferit acolo o înfrângere grozavă. Muți cavaleri francezi au căzut în luptă; alții, între care și regele, au fost luați prizonieri. Delfinul (prințul moștenitor al Franței) a fugit de pe câmpul de luptă, lăsând astfel în voia soartei pe tatăl său. Regele Ioan cel Bun a fost apărut de către fiul său Filip cel Îndrăzneț un copil de 15 ani, căruia regele îi va da mai târziu ca apanagiu ducatul Burgundiei. În lupta de la Paris a murit regele Ioan cel Orb al Boemiei, socrul lui Ioan cel Bun.

RASCOALA LUI ȘTEFAN MARCEL ȘI JACQUERIA

Convocarea Statelor Generale. — Înfrângerile militare au produs în Franța o nemulțumire generală; dar mai cu seamă erau nemulțumiți orășenii și țărani. Țărani erau ruinați de un război care dura prea mult, iar orășenii își vedeau comerțul lăncetind. Pe timpul captivității lui Ioan cel Bun, Franța a fost condusă de Delfinul Carol. Pentru a putea continua războiul și pentru a-și răscumpăra părintele, Carol avea nevoie de bani și de aceea convoacă Statele Generale. Statele Generale s-au reunit la Paris. Statele Generale au cerut ca tot ce privește apărarea patriei să fie lăsat pe seama lor și să se facă cercetări în legătură cu fraudele funcționarilor regelui. Carol a dizolvat Statele Generale, dar populația Parisului, în frunte cu Ștefan Marcel, președintele negustorilor s'a răscolit contra guvernului ajutat fiind de negustori, de meseriași și de sărăcimea necăjită de mizeriile războiului. Carol a fost nevoit să convoace din nou Statele Generale. În urma cererii Ordonanță”, prin care constituțea dreptul Statelor Generale de a se aduna din proprie inițiativă, fără să mai aștepte pentru aceasta ordinul regelui. Nici un impozit nu mai putea fi perceput fără aprobarea Statelor, iar strângerea dărilor și supravegherea administrației erau făcute de 9 consilieri numiți de State. Astfel Statele Generale au luat în mâinile lor toată puterea. De nevoie, Delfinul a aprobat toate cererile Statelor Generale, cu gândul să câștige timp ca să-și caute aliați în lupta lui contra burgheziei.

LUPTA INTRE CAROL ȘI STATELE GENERALE

Nobilii și clericii nu vedeau cu ochi buni întărirea Statelor Generale, deoarece majoritatea din State era formată din orășeni. Nici între reprezentanții orășenilor nu era înțelegere. Unele orașe erau nemulțumite că cetățenii Parisului ocupaseră posturi de conducere. Pentru masele orășenești conducerea Statelor nu era mai bună decât a regelui, căci impozitele erau grele, impunerea și strângerea nu erau drepte. Carol, profitând de aceste nemulțumiri, a încercat să reintroducă ordinea veche. Atunci a izbucnit la Paris o nouă răscoală (1358). Orășeni înarmați au intrat cu forța în palat și au ucis cu securea pe doi dintre consilierii lui Carol. Chiar și Carol a trecut printr'o primejdie mare, dar a fost salvat de Ștefan Marcel care i-a pus pe cap propria lui pălărie, pe care erau culorile Parisului răscolat, albastru și roșu. Carol a fugit din Paris, a început să-și adune trupe de nobili, cu ajutorul cărora putea porni lupta împotriva Parisului. Cetățenii Parisului, cu Ștefan Marcel în frunte, începură pregătirea pentru defensivă.

J A C Q U E R I A

În Nordul Franței, țărani erau exasperați de jafurile făptuite de trupele engleze cât și de cele franceze, de jugul tot mai apăsător al șerbiei și de impozitele mari pe care trebuiau să le plătească pentru a susține războiul contra Englezilor.

În secolul al XIV-lea, seniorii, având mereu nevoie de bani, erau bucuroși când țărani își puteau răscumpăra libertatea fără a li se da pământ în schimbul unei sume de bani; uneori nobilii forțau chiar ei pe țărani să-și răscumpere libertatea. Răscumpărarea libertății nu îmbunătățește soarta țaranului, deoarece pământul aparținând seniorului, țărani trebuiau să-l muncească și să facă o mulțime de corvezi având de suportat aproape toate vechile angarale; mulți țărani mai rămăneau încă în șergie. Oricare prilej era bine venit pentru seniori ca să mărească dările plătite de țărani; țărani erau jefuiți fără milă și de trupele engleze și de cele franceze, iar seniorii nu voiau deloc să vină în ajutorul țaranilor. Atunci când regele și mai mulți seniori au căzut prizonieri la Poitiers, tot țărani au plătit banii necesari pentru răscumpărare.

Încetul cu încetul se aprinse o ură grozavă împotriva seniorilor, a jugului apăsător al șerbiei. Într'un mic târgușor din Nordul Franței a avut loc o ciocnire sângeroasă între cavaleri și

țărani, ciocnire care s'a transformat într'o răscoală a țărănimii din Nordul Franței. Răscoala aceasta a început în luna Mai 1358 și e cunoscută sub numele de „La Jacquerie”, după numele de Jacques Bonhomme pe care nobilii îl dădeau țăranilor francezi. Țăranii n'au avut nici un fel de plan de luptă, răscoala lor nu s'a dezvoltat cu o vigoare mereu susținută. Țăranii amenințau că vor „distruge pe nobili până la ultimul om”. Lor li s'au alăturat atât meseriașii din comune, cât și sărăciimea orașelor. Șeful răscoalei a fost Guillaume care cunoștea meșteșugul armelor. El era ajutat de frunțașii cetelor de țărani. Țăranii s'au repezit asupra castelelor, au omorât pe nobili și și-au căutat aliați în lupta lor, vrând să se înțeleagă cu starostele negustorilor — Ștefan Marcel — care și el ducea lupta contra nobililor. Sărăciimea satelor sprijinea Jacqueria. Dar bogaților le era frică de țărani, așa încât, deși Ștefan Marcel a tratat cu țăranii, el se temea de ei mai mult decât de trupele regelui; dar pentru moment, având nevoie de sprijinul țăranilor, s'a înțeles și le-a dat misiunea să atace și să distrugă castelele care împiedicau venirea alimentelor spre Paris. Ștefan Marcel a trădat în momentul hotărârilor cauza țăranilor, i-a părăsit nedându-le ajutoarele promise, așa încât răscoala țăranilor a fost înfrântă. Două săptămâni a ținut această răscoală, dar țărănimea fiind slab înarmată și nedisciplinată, a putut fi ușor înfrântă de nobilii aliați cu negustorii. Guillaume Cali a fost luat prizonier, chinuit ca un „rege al țăranilor”; i-au pus pe cap drept coroană un cerc înroșit în foc și după aceea l-au executat așa cum s'a făcut și cu Doja. După uciderea lui Guillaume Cali, nobilii au pornit o sălbatecă represiune contra țăranilor răsculați. Țăranii erau spânzurați de copaci; alții erau arși. Unii s'au ascuns prin păduri și nobilii i-au vânat acolo ca pe niște fiare sălbatice. În felul acesta au fost nimiciți aproape 20 de mii de țărani. Cu prilejul acestei represiuni, unele regiuni din Nordul Franței au fost complet ruinate. La scurtă vreme după înfrângerea Jacqueriei, Carol a ocupat Parisul, fără să i se opue nicio rezistență. Înainte de predarea Parisului, Ștefan Marcel a fost ucis și astfel s'a terminat și răscoala parizienilor.

Jacqueria a fost înfrântă din pricină că țărănimea era prost organizată și nu avea un plan comun de acțiune. Sărăciimea orașelor, deși simpatiza cu țărănimea, era ea însăși prea slabă pentru a putea fi de vreun ajutor. Orașenii urmăreau numai profituri pentru ei de pe urma răscoalei țărănești și până la sfârșit ei au trădat țărănimea. În fruntea comunelor răsculate erau numai orașenii bogați, care nu aveau niciun interes ca să triumfe lupta dusă de țărănime și de sărăciime.

FRANȚA LA SFÂRȘITUL SECOLULUI XIV ȘI INCEPUTUL SECOLULUI XV

Războiul de o sută de ani a continuat sub Carol al V-lea, Carol al VI-lea și Carol al VII-lea. În anul 1360, la Brétigny, Carol V încheie cu Englezii o pace, prin care se cedau lui Eduard III regiunile Poitou, Saintonge, Limousin și Périgord. De asemenea portul Calais, ocupat de Englezi în timpul războiului, rămânea acestora.

Războiul cu Anglia. — Nobilimea franceză, speriată de răzcoala condusă de Ștefan Marcel și de Jacquesie, sprijină pe rege, ca acesta să-și consolideze puterea.

Regele a organizat armata, a întărit orașele și a evitat să dea lupte mari cu Englezii. Dimpotrivă, soldații francezi, împărțiți în trupe mici, atacau pe neașteptate, hărțuiau pe inamic și îl uzau în lupte fără prea mare importanță. Armatele, conduse de Bertrand Du Guesclin, au recucerit una câte una cetățile cedate în 1360, așa că în anul 1380, când moare Carol V, Englezii mai stăpâneau doar câteva cetăți în Nordul și Sudul Franței; amândouă țările erau însă istovite de luptele purtate atâta vreme.

Începând din secolul al XIII-lea, regi Franței au luat obiceiul de a da fiilor mai mici domenii întinse din țară, astfel că, în locul proprietăților feudale vechi, au apărut altele noi care erau proprietatea prinților din Casa regală. Între aceștia era și ducele Burgundiei care stăpânea Flandra și Burgundia. Devenind astfel foarte bogat, el avea pretenția să conducă Franța pe timpul minorității regelui Carol al VI-lea. Același pretenție o avea și ducele de Orléans, mai cu seamă că după câțiva ani regele s'a îmboinăvit de nervi. Cei doi duci au început lupta între ei, fiecare susținut fiind de o parte din nobili, pentru a pune stăpânire pe Franța. Partizanii ducelui Burgundiei se numeau Burguignonii și cei ai ducelui de Orléans Armagnacii; din pricina celor două tabere adverse, Franța a avut mult de suferit.

Ducele Burgundiei, ca să scape de ducele de Orléans, îl ucide. De luptele dintre cele două case rivale a profitat Henric al V-lea, regele Angliei, care, aliat cu ducele Burgundiei, a atacat Franța condusă atunci de partida Armagnacilor. Lupta s'a dat la Azincourt (14 Octombrie 1415) și Orléanștii au fost zdrobiți.

Ocuparea Franței de către străini a provocat un avânt de luptă al poporului. Dușmănia contra Englezilor era foarte puternică, mai cu seamă la țărani, care, împreună cu orașenii, au

duș impotriva Englezilor un adevărat război de guerilă și căutau prin toate mijloacele să-i alunge din Franța.

După lupta dela Azincourt, Englezii au ocupat aproape toate regiunile din Nordul Loirei și au început să asedieze orașul întărit Orléans. Ocuparea Orléans-ului de către Englezi le-ar fi dat acestora o cale deschisă spre Sudul Franței. Asediul Orléans-ului începe în anul 1428 și asediații, neprimind ajutoare de niciăieri, erau gata să capituleze, când a venit în ajutorul orașului Ioana d'Arc. Ioana, fată tânără, născută în satul Domrémy din țărani liberi și care, primind dela rege încuviințarea să alerge și să despresoare Orléans-ul, a putut să-și aducă la îndeplinire misiunea dată.

Domrémy era un sat din Lorena, așezat în apropiere de trei ținuturi deosebite, Champagne, Lorena și Burgundia. Ioana d'Arc se născu din părinți săraci. Ea fusese crescută în ura contra Englezilor, care împreună cu Bourguignonii, aliații lor, prădau ținutul unde se afla satul Ioanei. Când a ajuns la vârsta de 17-18 ani, Ioana s'a hotărât să meargă să vorbească cu Delfinul ca să încerce eliberarea țării de Englezi. Pentru aceasta a trebuit să se ducă la Robert de Baudricourt, stăpânul din Vaucouleurs. Robert numai după mai multe întrevederi îi dă un cal, o sabie și doi însoțitori, care s'o ducă la Chinon în fața Delfinului; acesta din urmă o primește în rândurile ostașilor. Ioana era foarte iubită de soldați care o respectau ca pe o femeie cu o misiune înaltă și în fața ei nu îndrăznea nici unul să se poarte în așa chip încât să supere pe „Fecioara”, cum o numeau ei.

Ioana d'Arc, cu steagul în mână, lupta printre primele rânduri și antrena pe soldați prin curajul ei. Englezii au fost siliți să ridice asediul Orléans-ului. O mare bucurie a cuprins pe toți la aflarea acestei vești. După aceasta, regele a fost încoronat la Reims după datină. Nobilii dela curte, speriați de influența mare pe care o avea Ioana d'Arc asupra soldaților și asupra țărănilor în special, au ținut-o mai multă vreme la curte, nepermițându-i să se întoarcă acasă. Nobilii au hotărât să se scape de ea și astfel, la asediul cetății Compiègne, în timpul unei ieșiri, pe când Ioana acoperea retragerea soldaților francezi, porțile s'au închis deodată în fața ei, podul a fost ridicat și astfel, părăsită de ai săi, a fost făcută prizonieră de Bourguignoni. Când vestea aceasta a ajuns în popor, o mare jale a cuprins sufletele tuturor Francezilor. Dar Englezii s'au bucurat și au a'ergat din toate părțile ca să vadă pe „Fecioara” care li înfrânsese în luptă. Bourguignonii au vândut-o Englezilor care au dat-o pe mâna inchiziției. Pierre Cochon, episcopul de Beauvais a condus procedura în procesul ce i-a fost intentat Ioanei, acuzată de vrăjito-

rie. În timpul procesului i s'a pus în mod perfid întrebarea dacă este în grația lui Dumnezeu. Bunul simț țărănesc al Ioanei dictat răspunsul cel mai potrivit. „Dacă nu sunt, Dumnezeu mă primească, iar dacă sunt, Dumnezeu să mă țină”. Mai departe, a fost întrebată „de ce la Reims, în momentul încoronării a ținut în mână steagul?” și „Fecioara” a răspuns: „El a fost osteneală, trebuie să fie și la onoare”. Acuzația de vrăjitorie a fost îndepărtată chiar de judecătorii ei. Ioana a fost trimisă la moarte pentru că, țărăncă fiind, a îndrăznit să se ridice împotriva

Prinderea Ioanei d'Arc

marilor seniori din Franța și să pornească lupta de eliberare dorită de toată populația care suferise atâtea chinuri în timpul războiului de o sută de ani. Războiul de eliberare, la care a participat Ioana, a fost un război drept, care a dus la izgonirea Englezilor din Franța. Pacea s'a încheiat în anul 1453. Englezii nu mai dețineau în Franța decât orașul Calais.

CAPITOLUL XIV

FRANȚA ÎN SECOLUL XV

Carol VII și Ludovic XI

Regalitatea franceză a fost mult întărită în urma succese-
lor obținute împotriva Angliei. În timpul lui Carol VII (1422-
1461) au fost făcute două însemnate reforme: una cu privire
la recrutarea armatei și a doua cu privire la stabilirea impozi-
telor. Pe timpul lui Carol VII a avut loc la Paris revoluția „Maillo-
lotinilor”, cauzată de perceperea impozitelor. Răscoala Maillo-
lotinilor a fost reprimată în mod aspru și impozitele menținute. În
timpul lui Carol VII s'a fixat impozitul direct numit „la taille”,
care înlocuia ca nume, altul mai vechi. Afară de acest impozit
direct, locuitorii mai plăteau și impozite indirecte.

Diferiți aventurieri războinici au fost înrolați în armată,
formându-se, prin ordonanțe regale, în 1445, mai multe compa-
nii; de aici numele de companii de ordonanță care au dat rege-
lui o cavalerie formată din oameni care cunoșteau meșteșugul
armelor. Pentru a-și crea și o infanterie, regele a procedat în
modul următor: a obligat ca din 50 în 50 de case, să se dea câte
un infanterist pentru armata regală și astfel s'a asigurat o ar-
mată de aproape 10.000 de oameni. Cavaleriștii și infanteriștii
primeau soldă și astfel s'a creat în Franța o armată permanen-
tă. Frații Bureau au organizat artileria regală, iar Jacques Coeur
administra tezaurul regal. De Carol VII s'a spus că a fost „ser-
vit bine” și într'adevăr așa și era.

Stabilindu-se impozitele, convocarea Statelor Generale nu-și
mai aveau rostul. Prin crearea armatei permanente dependentă
de rege și prin stabilirea impozitelor permanente, puterea regală
s'a întărit mult în Franța.

În timpul urmașului lui Carol VII — Ludovic XI (1461-
1483) — feudații s'au răscolat de câteva ori împotriva regelui.
Răscoalele erau conduse de ducele de Burgundia, Carol cel Cu-
rajos.

Ludovic XI proceda împotriva dușmanilor săi prin corupție și intrigi. El ridică contra lui Carol pe dușmanii lui, peste tot unde se putea și în cele din urmă a triumfat. Carol cel Curajos a murit în luptă (1477). Ducatul Burgundia s'a desmembrat și o parte din proprietăți le-a luat Ludovic XI. După aceasta el a terminat repede cu alți feudali. În Franța n'a rămas independent decât ducatul Bretagne. El a fost alipit numai după moartea lui Ludovic al XI-lea. Astfel Franța a fost unită într'un singur Stat sub stăpânirea regelui.

Ludovic XI a fost un om politic șiret, fără scrupule și capabil să întrebuițeze orice mijloace pentru a-și atinge scopul.

Bolnăvicios, bănuitor, răzbunător, el nu putea suferi pe nobili și se lola împotriva lor de orășeni.

Unirea politică a Franței era posibilă, fiindcă dispăruse izolarea economică a regiunilor separate. Se dezvoltase comerțul interior și comerțul cu alte țări. Incepuse să se formeze burghezia comercială și industrială.

Statul național. — Astfel a fost unită Franța economiceste și politicește.

Provinciile franceze, cu viața lor caracteristică, s'au unit într'un singur teritoriu; de aci înainte se formează o limbă comună alături de diferitele dialecte și numele de francez este dat acum, fără deosebire, tuturor locuitorilor Franței. Acum începe formarea națiunii franceze. În secolele anterioare, numai locuitorii Franței de Nord se numeau Francezi; ceilalți erau: Burgunzi, Bretoni, Normanzi, Gascon. Spre sfârșitul secolului XV locuitorii diferitelor provincii încep să se numească cu toții Francezi, iar toate provinciile, având unitatea economică și politică, vor forma Statul național francez.

CAPITOLUL XV

INTEMEIEREA PRINCIPATELOR

Cnezatele și voevodatele. — După retragerea aureliană (271) și mai ales după venirea S'avilor (secolul VI), încep să se formeze pe teritoriul patriei noastre mici stătulețe cnezate sau județe, formate din mai multe sate a căror așezare geografică înlesnea apărarea și legătura dintre ele.

În fruntea cnezatului se afla cneazul sau judele, care era proprietar de pământ și avea drepturi militare, juridice și fiscale asupra supușilor săi.

Când un cneaz cucerea prin luptă sau cuprindea prin moștenire cnezate vecine, el alcătuia un voevodat, își lua aceleași drepturi pentru toți supușii săi ca și cneazul și câpătă titlul de voevod.

Voevodatele existau la noi încă înainte de formarea Țării Românești. Astfel, într-o diplomă (act) dată de regele ungar Bela IV, cavalerilor Ioaniși, în anul 1247, se pomenește de voevodatul lui Litovoi, pe Jiu și de al lui Seneslau, pe Argeș.

Cnezatele și voevodatele de pe teritoriul țării noastre s'au dezvoltat în timpul când în Europa domnea orânduirea feudală. Cnezii și voevozii aveau relații feudale cu supușii lor, deși în acea vreme mai existau la noi și obștii primitive și rămășițe de robie.

Aceste stătulețe au trebuit să ducă o luptă grea pentru a se putea menține și dezvolta. Într'adevăr, pe deoparte, la Sudul țării noastre se afla Imperiul bizantin care atrăgea prin bogățiile sale popoarele în migrațiune. Aceste popoare, prin mișcarea lor, slăbeau stătulețele din Nordul Dunării. De altminteri, Imperiul bizantin nu vedea cu ochi buni înjghebarea la Nord a unor State mai mari care puteau să-i amenințe existența.

Pe de altă parte, jafurile și distrugerile cauzate de năvălirea Tătarilor și jugul pe care au trebuit să-l suporte, au împiedicat și ele o vreme cristalizarea stătulețelor în State feudale

mai mari. Astfel cnezatele și voevodatele de pe teritoriul Transilvaniei și Țării Românești au putut fi mai ușor încorporate sau făcute vasale în secolele XI și XII de către Statul feudal maghiar.

Din cauza acestor piedici, întemeierea Principatelor a fost întârziată și s'a produs în pînă în ev mediu, atunci când în Europa domnea în multe țări orînduirea feudală cu cele două forțe sociale principale; pe deoparte, marii proprietari de pămînt, de cealaltă parte, țărani șerbi.

Datorită împrejurărilor în care s'au format, în Principate, alături de relații feudale, vor exista multă vreme și obștiile, adică munca în devălmășie precum și robi.

Întemeierea Țării Românești. — Până acum nu știm exact când s'a făcut întemeierea Țării Românești. Se constată însă, că în anul 1324 ea era realizată, și domn al țării, în acea vreme, era Basarab.

Contopirea cnezatelor și voevodateelor dintre Carpați și Dunăre s'a împlinit prin acțiunea de cucerire a unui voevod local, care a adus sub ascultarea lui pe toți cnezii și voevozii din Oltenia și Muntenia, întemeind astfel Țara Românească.

Această împlinire a fost ușurată de faptul că în această vreme Imperiul bizantin decade, iar Tătarii, din pricina unor frământări interne prin care treceau și datorită luptelor duse împotriva lor de cnezii ruși, erau slăbiți; de asemenea și Ungaria trecea pe la începutul secolului XIV printr'o criză dinastică.

Nu știm când s'a urcat pe tron Basarab I, dar documente unguerești din acea vreme arată că în anul 1324 el era „mare voevod și Domn a toată Țara Românească”.

Regele Ungariei, Carol Robert de Anjou, dorind să întărească stăpînirea lui și în Banatul de Severin, pornește lupta împotriva lui Basarab. Acesta din urmă îl înfrînge (1330).

După Basarab a urmat fiul său Nicolae Alexandru Basarab. În urma cererii acestuia, Patriarhia din Constantinopole a numit ca mitropolit al Țării Românești pe Iachint din Vichinia.

Urmașul lui Alexandru Basarab, Vlaicu Vodă, a avut la începutul domniei conflicte cu regele Ungariei, Ludovic cel Mare, pe care n'a mai vrut să-l recunoască ca suzeran al celor două feude de peste munte, Almașul și Țara Făgărașului. Până la urmă, regele Ungariei a recunoscut lui Vlaicu stăpînirea asupra Banatului și asupra Almașului și Făgărașului.

În timpul lui Vlaicu s'a întemeiat a doua mitropolie a țării și a avut loc prima ciocnire cu Turcii. Tot în acea vreme a venit călugărul Nicodim care a pus bazele vieții monahale organizate la noi. S'au ridicat mănăstirile Vodița și Tismana.

Rolul Bisericii în întemeierea Țării Românești. — Regii feudali unguri, care căutau să-și mențină și să-și întindă stăpânirea pe teritoriul țării noastre, au avut de aliat Biserica catolică. Sub pretextul răspândirii religiei catolice în Țara Românească, duceau acțiunea lor regii unguri. Voevozii din Țara Românească aveau la rândul lor, un sprijin în Biserica ortodoxă. Ea a ajutat voievozilor să apere și să întărească Statul nou întemeiat, ferind astfel Biserica ortodoxă de extinderea catolicismului. Lupta Bisericii ortodoxe împotriva catolicismului ia astfel un caracter de luptă pentru independență.

În afară de aceasta, mănăstirile — singurele centre de cultură din acea vreme — au avut mare însemnătate pentru formarea și dezvoltarea culturii noastre.

Intemeierea Moldovei. — Și în Moldova a existat organizarea în formațiuni teritoriale mai mici (cnezatele) și mai mari (voievodatele). În nordul Moldovei erau Bolohovenii (Valahii) care aveau legături cu regii Arpadieni, precum și cu cnejii din Chiev.

În părțile de Sud ale Moldovei erau Brodnicii, o populație formată din băștinași amestecați cu Slavi. Voievodul Ploscânea a luptat împotriva Tătarilor, alături de cneazul din Chiev, în lupta de la Calca (1223).

Stătuțelele din Moldova s'au putut dezvolta datorită drumurilor comerciale care treceau prin Moldova și duceau la Dunăre sau la Marea Neagră. Dar viața economică și politică a formațiunilor statale din Moldova a fost turburată din pricina invaziei tătare din 1241, care a trecut și prin Moldova ocupând întreaga regiune.

Pentru a apăra granița răsăriteană a Ungariei, regele Ludovic cel Mare, folosind lupta onezilor ruși împotriva Tătarilor, a pornit în 1343 războiul contra Tătarilor. Slăbirea Tătarilor a permis statulețelor locale să se dezvolte. Folosind slăbiciunea Tătarilor și lipsa de unitate a voevodatelelor locale, regele ungar trimite o armată în Moldova. Această armată a avut ca sarcină apărarea teritoriului împotriva Tătarilor. Mai apoi însă, regele ungar a supus voevodatele locale.

Printre primii voievozi ai Moldovei, ce se cunosc, se numără **Dragoș**. El este supus Ungurilor. După el urmează fiul său Sas și apoi nepotul său Balc sau Baliță. Toți aceștia erau supuși regelui Ludovic. Ușurarea jugului tătar și antrenarea Moldovei în viața economică mai înaintată a Ungariei au dus la înflorirea târgurilor moldovenești. Târgurile încep o viață economică mai activă, mai cu seamă la Baia, care ajunge capitala țării. Voievodul din Baia concentrează în mâinile lui drepturile politice

ale vechilor cnezate și voevodate și caută să se emancipeze de sub vasalitatea maghiară.

Slăbirea puterii regale ungare și dependența față de un singur voevod au ușurat populația de o parte din obligațiile sale. Aceasta a atras o parte din populația din Ardeal spre Moldova. Printre cei veniți era și Bogdan din Cuhnea care, în urma unor certuri cu regele Ungariei, fuge în fruntea unui grup de țărani, ajunge în Moldova de unde alungă pe Baic (1359) și ajunge astfel voevod al Moldovei. El se declară independent și răsplătește cu moșii și titluri boierești pe cei ce l-au ajutat în luptă. Dintre aceste căpetenii se formează clasa boierească din jurul domnitorului, iar țărani au fost aduși cu încetul la starea de șerbie.

Bogdan a fost înmormântat în ctitoria lui din Rădăuți, care a devenit necropolă domnească.

Lațcu, fiul și urmașul lui Bogdan, a încurajat propaganda catolică și, amenințat de regele ungar, se recunoaște vasalul regelui Casimir al Poloniei. Capitala țării s'a mutat la Siret unde se întemeiază o episcopie catolică.

Dinastia întemeiată de Bogdan se stinge în linie bărbătească la moartea lui Lațcu și este continuată de Petru Mușat, fiul Margaretei Mușat, fiica sau sora lui Lațcu.

Petru Mușat (1375-1391). — Legăturile lui cu Polonia au fost puternice. La 1387 el a depus jurământ de vasalitate regelui polon Vladislav Iagello.

Petru a favorizat intrarea în țară a ucenicilor călugărului Nicodim, cu ajutorul cărora s'a clădit mănăstirea Neamț. În timpul lui s'au bătut în Moldova primele monete cu stema țării.

Roman, fratele și urmașul lui Petru, a recunoscut și el suzeranitatea polonă.

În timpul lui s'a întemeiat Mitropolia Moldovei. Primul mitropolit a fost Iosif Mușat, ruda domnitorului. Sfințirea lui s'a făcut fără asentimentul patriarhului din Constantinopol.

CAPITOLUL XVI

ANGLIA IN SECOLELE XII-XV

Creșterea puterii regale

Când în anul 1066, în urma luptei de la Hastings, Anglia a fost cucerită de Wilhelm Cuceritorul, ducele Normandiei, acesta a luat tot pământul de la feudații anglo-saxoni și l-a împărțit baronilor normanzi și francezi care l-au ajutat să cucerească Anglia. A șaptea parte din întregul teritoriu a fost luată chiar de el, astfel că, în Anglia, cel mai mare proprietar de pământ era regele.

Țăranii anglo-saxoni și-au pierdut libertatea, devenind iobagii baronilor cuceritori, care i-au impus la pământ grele și la dijme din produse.

Regele și-a făcut simțită autoritatea asupra feudaților. Aceștia erau siliți să aducă la îndeplinire anumite obligațiuni pe care le aveau față de rege; de asemenea, erau oprite războaiele între feudați. Chiar în timpul lui Wilhelm, unii feudați s-au răscolit. Ei doreau să aibă în Anglia aceeași libertate pe care o avuseseră în Franța, unde fiecare feudal era ca un adevărat rege pe domeniul lui.

În lupta contra feudaților, regele s'a sprijinit pe cavaleri, pe cler și pe orășeni. Toți aceștia erau mult mai bucuroși să aibă „un singur tiran”, cum spuneau ei, decât sute de tirani.

Cu sprijinul orășenilor, cavalerilor și clerului, regele a putut să aducă la ascultare pe feudații răsvrățiți.

În timp ce Franța era încă împărțită în numeroase proprietăți feudale independente, Anglia era un Stat unit, cu o puternică autoritate regală.

ANGLIA SUB PLANTAGENETI

După moartea lui Wilhelm Rufus, Henric I, supranumit Beauclerc, ajunge rege și unește ducatul Normandiei cu Anglia. Henric I domnește până în 1135 și la moartea lui au izbucnit

certuri între cei care voiau să ocupe tronul. Henric a căsătorit pe fiica sa Matilda cu Henric V, împăratul german, iar mai târziu cu Geoffroy Plantagenet, fiul cel mai mare al contelui de Anjou.

Pe această fiică a lăsat-o ca moștenitoare în Anglia, dar tronul a fost dat lui Ștefan de Blois, fiul unei fiice a Cucoeritorului. Ștefan confirmă privilegiile Bisericii, reduce numărul pădurilor regale, dând astfel însemnate teritorii pentru agricultură și acordă baronilor dreptul de a-și întări castelele. Matilda și cu partizanii săi atacă pe Ștefan și, în 1153, se stabilește o înțelegere în urma căreia Henric Plantagenetul este declarat moștenitor al coroanei engleze.

Henric II Plantagenetul (1154-1189) ajunge regele Angliei și prin căsătoria sa cu Alienor (Eleonora) de Aquitania primește ca zestre, Guyenne și Poitou, iar dela părinții săi moștenirea Touraine, Anjou, Maine și Normandia, astfel că era cel mai mare vasal al regelui francez. Cu sprijinul cavalerilor și al orașenilor, el a reușit să distrugă 300 de castele aparținând marilor feudați; în altele a pus garnizoane regale; a alungat din Anglia pe mercenarii care veniseră în timpul războiului civil. El a făcut să se simtă puterea regelui în întreaga Anglie.

Henric II a făcut un șir de reforme care întăreau puterea regală.

Prin reforma juridică se întăreau tribunalele regești, care judecau pricinile ivite între cavaleri și între țărani liberi.

Vechile metode de cercetare prin „judecata lui Dumnezeu“, adică lupta corp la corp sau dreptul ordaților, proba cu fierul încins, sau cu apă clocotită au fost înlăturate. Toate pricinile în tribunalele regale se cercetau cu ajutorul juraților aleși din populația locală.

Henric trimetea judecătorii cari mergeau din comitat în comitat pentru a prezida Curțile de judecată.

Dar la judecătorii regelui nu puteau veni decât cavalerii mărunți și țărani liberi; ceilalți, șerbii, rămâneau sub jurisdicția marelui feudal sau sub a reprezentantului lui. Amenzile judecătorești intrau în tezaurul regelui și astfel, pe lângă creșterea puterii regale, se observă și o creștere simțitoare a veniturilor regale.

În caz de război, trupele feudale se adunau în cet și erau nedisciplinate. De aceea Henric a hotărât să se plătească de către feudați o sumă de bani numită „Scutage“ sau plata scutului cu care regele își putea totuși soldați cu plată. În anul 1181, Henric II face o lege numită „Sesiunea de arme“ prin care el ordona ca fiecare om liber să vină odată pe an înaintea judecătorilor

regelui cu armele proprii; în caz de nevoie regele se putea sluji de armata aceasta.

Prin legiuirea din Clarendon (1164), Henric a căutat să supună Biserica engleză autorității regale. Din pricina aceasta s'a certat cu Thomas Becket, arhiepiscopul de Canterbury. În timpul acesta, Henric, dorind ca fiul său să-l ajute în conducerea regatului, îl încoronează. Urmasul lui Henric este Richard Inimă de Leu care domnește dela 1189-1199. A fost unul din cei mai curajoși regi ai Angliei. El a luat parte la cruciata III-a. A impus la dări grele pe supușii săi și a vândut nu numai o parte din domeniul regal, dar chiar funcțiunile însemnate ale Statului.

Pentru suma de 10.000 mărci a renunțat la suveranitatea asupra Scoției. În cruciată, și-a câștigat un renume, mulțumită îndrăznelii și curajului său.

Când s'a reîntors din cruciată a găsit în țară mari turburări; fratele său Ioan Fără Țară înlocuise dela regență pe episcopul lăsat de Richard. Ioan se înțelese cu Filip II August, regele Franței, ca, în schimbul Normandiei, să-l ajute să ocupe tronul Angliei. Planurile acestea au fost dejucate de întoarcerea lui Richard întâmplată în 1194. Richard a vrut să se războvească pe Filip II August; războiul început contra acestuia nu a fost dus cu toată tăria, deoarece finanțele țării nu o permiteau. În 1199, Richard moare de o rană căpătată cu prilejul asedierii unui castel aparținând vicontelui de Limoges.

MAGNA CHARTA LIBERTATUM ȘI INCEPUTUL PARLAMENTULUI

Ioan Fără Țară (1199-1216) moșteni tronul, dar tronul s'ar fi cuvenit lui Arthur, duce de Bretagne, fiul lui Geoffroy. În Franța, Arthur avea destui partizani, dar prințul a fost făcut prizonier de Ioan Fără Țară, închis într'un castel din Rouen și acolo a pierit în împrejurări necunoscute. Opinia publică a acuzat pe Ioan de această crimă. Am văzut, cu alt prilej, cum cel ce a profitat a fost regele Franței, care confiscă cea mai mare parte din posesiunile Plantagenetilor din Franța. Din pricina numărului de către Papă a episcopului Ștefan Langton, ca arhiepiscop de Canterbury, pe care Ioan nu-l primi, papa aruncă interdictul asupra Angliei, iar în anul următor Ioan a fost excomunicat, pentru ca, în 1212, tronul Angliei să fie oferit lui Filip II August.

Ioan, înspăimântat de furtuna ce a stârnit în jurul său, recunoaște pe Langton ca arhiepiscop de Canterbury și se declară vasal al papii, făcând Anglia vasală Sfântului Scaun și plătiind și suma de 1000 mărci anual. Pentru ea se războvea pe regele

Franței, pune la cale prima coaliție contra Franței, dar este bătut la Bouvines, aături de aliații săi, împăratul Otto IV și comitele de Flandra.

Ioan porni război contra baronilor săi pe cari i-a acuzat de trădare și, cu ajutorul mercenarilor din Brabant, el le distruge castelele și pune stăpânire pe domeniile lor.

Până la urmă, Langton, baronii și negustorii din Londra s'au unit împotriva lui Ioan, au redactat o „chartă” și l-au forțat, în luna 1215, să iscălească „charta”, la Runnymede.

Magna Charta Libertatum conține următoarele articole :

1. Biserica trebuie să rămână liberă.

2. Niciun om să nu fie ținut la închisoare fără judecată.

3. Negustorii să fie lăsați liberi să călătorească prin toată țara.

4. Orașele să poată să-și capete libertatea.

5. Să fie întrebate aceleași măsuri și greutăți în toată țara.

6. Să fie numiți 25 de baroni care să vegheze la respectarea Chartei. Magna Charta Libertatum era „Charta libertatum” a feodalilor. Orașelor li s'au făcut unele concesiuni, dar masa populației — țărani șerbi — n'a primit nimic.

Nici Ioan, nici urmașul său, Henric III (1216-1272), nu au îndeplinit însă cerințele „Chartei”.

Henric al III-lea cerea mereu impozite mari.

Baronii, sprijiniți de cavaleri și orășeni, s'au răsculat și forțele lor au zdrobit armatele regale (1264); regele și fiul său Eduard sunt făcuți prizonieri. Vreme de un an de zile conducătorul baronilor, Simon de Montfort, este adevăratul rege al Angliei. Având nevoie de bani, convoacă un parlament extraordinar (1265) compus din doi nobili de fiecare comitat și doi burghez: ca reprezentanți ai fiecărui oraș mai mare din Anglia.

Din secolul XIV, această reuniune începu să se împartă în două camere: Camera Lorzilor compusă din baroni, comiți și episcopi și Camera Comunelor formată din reprezentanții orașelor. Amândouă adunările au format Parlamentul englez.

Eduard I (1272-1308). — Eduard a fost ultimul prinț care a mers în cruciată. Întors în Anglia, el a atacat țara Galilor, unde se refugiaseră Bretonii, după ce fuseseră înfrânți de Saxoni.

Leolyn, regele Galilor, a fost ucis în anul 1283, iar fratele și succesorul său, David, a fost făcut prizonier în 1288. Prințul moștenitor al Angliei a văzut lumina zilei în țara Galilor și de aici înainte moștenitorul tronului englez se va numi prinț al Galilor (Wales). Eduard a știut să profite de faptul că nu mai puțin de 12 pretendenți cereau coroana Scoției și, luat ca arbi-

tru, trece în Scoția de unde aduce la Londra piatra pe care erau proclamați regii Scoției. Scoția devine vasaă coroanei engleze. Baronul normand, căruia regele i-a dat coroana Scoției, s'a răsculat contra lui Eduard, dar a fost făcut prizonier în urma bătăliei dela Dumber (1296). William Wallace strânge sub steagul lui pe toți Scoțienii iubitori de libertate, dar — prost înarmați — sunt bătuți la Falkirk (1298). Mai târziu, Wallace, căzând prizonier în mâinile Englezilor, e dus la Londra unde, în sala cea mare dela Westminster, — în bătaie de joc, — a fost încoronat, cu o cunună făcută din frunze de stejar, ca rege al derbedeilor și hoților. Acuzat de trădare de către judecători, e răsplădit: „Eu nu pot fi trădător, deoarece eu nu am fost niciodată supusul regelui Angliei“. Eduard a lăsat să fie executat eroul luptelor pentru independența Scoției; capul lui William Wallace a fost înșipt într'un par de pe podul Vedes al Londrei, iar corpul a fost tăiat în 4 bucăți și trimis în Scoția ca să fie o înfricoșare pentru acei care pe viitor vor mai lupta pentru independența țării.

Eduard II (1307-1327). — În timpul domniei lui, Scoțienii, conduși de Robert Bruce, înfrâng pe Englezi și se face pace între cele două țări.

Eduard III (1327-1377). — Continuă luptele cu David Bruce, urmașul lui Robert Bruce, și începe războiul cu Franța în anul 1337.

SITUAȚIA ȚĂRANILOR

În secolul XIII și XIV, au început să se desvolte în Anglia orașele. Schimburile comerciale s'au intensificat, mai cu seamă că prin Magna Charta negustorii au început să se bucure de anumite libertăți în Stat. Grâul și lâna engleză erau exportate în străinătate; în felul acesta, țărani își vindeau produsele, primind în schimb bani. O parte din bani se dădeau la plata dijmei și a dărilor. Nobilii, ca să poată să-și lucreze moșiile, angajau la muncă țărani săraci pe care îi plăteau cu un salariu foarte mic. Nobilii au început să dea o altă întrebuintare pământului. În loc să facă semănături, ei au căutat să facă ferme unde creșteau oile „sheep farms“. Ei au pus mâna pe pământurile pe care mai înainte le foloseau țărani. Acelaș lucru s'a petrecut și cu pădurile, așa că țărani nu mai aveau de unde să-și aducă lemne și nu aveau nici pășuni pentru vitele lor. Când țărani încercau să strice gardurile făcute de nobili în jurul pământului luat cu forța, erau pedepsiți în chip foarte aspru.

În anii 1348-1349, a fost adusă din China o boală teribilă: ciuma, numită „moartea neagră“, care a izbucnit în Dorset-

shire și de acolo s'a răspândit în întreaga Anglie. A pierit foarte multă lume și în special lumea săracă. Satele au rămas pustii, vitele rălăceau prin lanurile de grâu, așa că jalea și pustiul pușeseră stăpânire pe ținuturi altădată înfloritoare. Recolta a fost slabă, prețurile alimentelor s'au urcat și lumea săracă nu avea cu ce să plătească. Proprietarii nu mai găseau oameni ca să le muncească pământurile și cei care erau dispuși să lucreze cereau prețuri ridicate. Parlamentul a fixat „legea lucrătorilor” prin care se stabilea acelaș preț la muncile agricole ca și înainte de „moartea neagră”. Muncitorii, care nu mai voiau să lucreze pentru nobili, erau pedepsiți foarte sever. La fel s'a petrecut și

Țărani lobați la muncă

cu meseriașii, cărora patronii lor le dădea un salariu foarte mic, conform celor stipulate în „legea lucrătorilor”.

Muncitorii care călcau legea erau asvârlți în închisoare și pecetluiți cu fierul roșu.

Din pricina războiului cu Franța, regele avea nevoie de bani și a început să pună impozite militare foarte grele pentru susținerea războiului. Țărănimea se plângea de greutatea impozitelor, iar printre săraci a început să se răspândească convingerea că pământul trebuie să aparțină tuturor și că toți oamenii trebuie să fie egali. Țăranii se adunau prin sate și discutau despre drepturile lor; de asemenea și veteranii războiului din Franța îi încurajau în lupta lor pentru dreptate. În sate au început să se ivească și predicatorii populari, care spuneau că nu e drept ca cel bogat să aibă toate bunurile pământului și cel sărac să nu aibă nici ce mânca. În cuvântări aprinse, ei înfierau pe feudali, pe judecătorii lacomi și pe funcționarii regelui.

John Bull. — Unul din cei mai cunoscuți predicatori populari a fost John Bull, care și-a luat ca temă următorul vers :

„Când Adam săpa și Eva torcea,
unde era nobilul?”

El îi acuza, fără frică, pe feudați asupra și cerea confiscarea averilor mănăstirești și împărțirea lor la săraci. Bull a fost prins, din ordinul arhiepiscopului de Canterbury (personajul cel mai important din clerul Angliei) și aruncat în temniță.

RASCOALA CONDUSA DE WAT TYLER

Inceputul răscoalei. — Pentru continuarea războiului de o sută de ani, guvernul a introdus impozitul general, la încasarea căruia funcționarii comiteau tot felul de abuzuri și violențe.

Ca răspuns la aceasta, în Anglia de Est a izbucnit o răscoală (1381). Țăranii, înarmați cu arcuri, bâte, topoare și furci, au alungat pe perceptori, pe unii i-au omorât. Curând, răscoala, care începuse ca protest contra impozitelor, s'a îndreptat contra feudaților, principalii asupra ai poporului și mai ales împotriva feudaților clerici, cari erau cei mai crunți dintre stăpânii de șerbi.

Țăranii, sprijiniți adesea de sărăcimea orașelor, distrugeau mănăstirile și conacurile moșilor și ardeau actele în care erau scrise îndatoririle țărănești.

Deosebit de puternice au fost răscoalele din ducatele Essex și Kent. Țăranii din Kent l-au eliberat pe John Bull.

John Bull îndemna acum la nimicirea feudaților și a judecătorilor regelui. El cerea ca averile să fie împărțite tuturor, să nu mai fie nici nobili și nici șerbi, ci toți oamenii să fie egali.

Intrarea în Londra. — Răscoala aceasta a început în 1381 și era condusă de Wat Tyler. Țăranii s'au apropiat de Londra, unde primarul a ordonat închiderea porților orașului. Sărăcimea a împiedecat aceasta și țăranii răsculați, având în fruntea lor pe Wat Tyler și pe John Bull, au intrat în capitala Angliei, unde au început să ardă și să distrugă casele demnitarilor regali. Țăranii au cerut să fie primiți de regele Richard II, care a avut o întrevedere cu ei la Mile End, dincolo de zidurile Londrei. Regele, speriat, promite ușurarea situației țăranilor. Regele a declarat că se va desființa șerbia, că țăranii nu vor mai fi puși la corvezi și că vor avea de dat moșierilor numai o mică sumă de bani. În sfârșit, regele promite că sunt cu toții iertați. O parte din țăranii a părăsit Londra, dar majoritatea răsculaților, mai ales sărăcimea, a rămas foarte nemulțumită. Ei voiau să li se dea pământ și să fie înlăturate legile contra muncitorilor. O parte

insemnată din țărani, cu Wat Tyler și John Bull în frunte, a rămas la Londra și a cerut o nouă întrevedere cu regele. Într-un timp s'a răsculat și sărăcimea londoneză; ea începu să distrugă birourile și magazinele, să omoare pe bogătași, pe industriași și cămătari. La o nouă întrevedere cu regele, s'a cerut ca legile cele aspre să fie înlăturate și s'a mai cerut ca toate pământurile Bisericii să fie împărțite la țărani. Țăranii mai cereau stabilirea egalității depline pentru toți.

Uciderea lui Tyler

Innăbușirea răscoalei. — Într-un timp, nobilii și bogătașii Londrei și-au sfârșit pregătirile pentru rezistență. În timpul tratativelor, Wat Tyler a fost omorât mișelește. Țăranii, rămași fără conducător, n'au îndrăznit să continue lupta. Încrezători în cuvântul regal, s'au îndreptat pe la satele lor, convinși că nu vor mai face corvoadă și se considerau oameni liberi. Pe urmele țăranilor a fost trimisă o armată de cavaleri bine înarmați, care au zdrobit cetele țărănești, iar judecătorii regelui au pedepsit în chip îngrozitor pe țărani. Se înălțau spânzurători pretutindeni.

iar la Londra, în hală, pe o buturugă de lemn, se tăiau capetele sărăcimii care luase parte la răscoală. Atunci a fost executat și John Bull, iar regele a dat ordin țăranilor să îndeplinească toate îndatoririle față de feudali, așa cum le îndeplinise înainte de răscoală.

Cauzele înfrângerii răscoalei. — Răscoala țăranilor a fost înfrântă pentru că țăranii n'au știut să se unească și n'au fost organizați. Majoritatea răsculaților n'a luat parte la marșul spre Londra, ci s'a mărginit la lupta în comitate. Ei au crezut că regele îi va apăra și au avut încredere în promisiunile lui. Sărăcimea orașelor era încă prea slabă și prost organizată, ca să ia asupra sa conducerea mișcării. Toate acestea au dus la înfrângerea răscoalei țăărănești.

Dispariția șerbiei. — Totuși răscoala a dat o lovitură puternică feudalilor din Anglia.

Nobilii nu au mai îndrăsnit să ceară dela țărani să facă corvoadă și să le mărească dările. Țăranii au început să fie încetul cu încetul plătiți în bani și, treptat, treptat, a început să dispară și șergia, astfel încât, după o sută de ani dela răscoală, în Anglia mai erau puțini șerbi. Țăranul era liber și putea să părăsească pe moșier. Însă, dacă voia să rămână pe parcela lui, ei trebuia să achite anumite dări în folosul moșierilor.

ANGLIA IN SECOLUL XV

În războiul de o sută de ani, regii Angliei au folosit soldați cu plată, care ascultau de conducătorii lor și aceste cete de mercenari jefuiau Franța. Richard II, regele Angliei, în timpul domniei căruia s'au răsculat țăranii, a domnit dela 1377-1399. El a cedat Franței Brest și Cherbourg, porturile cheie ale Bretoniei și ale Normandiei.

În 1393 începe revolta Irlandei și predicile lui John Wyclif (1320-1384), care-și făcuse studiile la Oxford și care critica aspru clerul englez și doctrina Bisericii, începuse să sdruncine spiritele. John Wyclif a tradus întreaga Biblie din limba latină în limba engleză. El atacă chiar pe papa și, chemat să se prezinte întâi la curtea de judecată a Bisericii, este acuzat de erezie și mai târziu trebuie să se înfățișeze papei, dar moare înainte de plecare. Adepții lui au fost numiți Lollarzi și au fost urmăriți ca eretici și reformatori. În timpul domniei lui Henric IV, s'a făcut o lege prin care cei acuzați de erezie erau arși pe rug și vreme îndelungată reformatorii religioși au fost executați prin această metodă.

Henric de Lancaster profită de turburările din țară și ocupă

Londra, luându-l prizonier pe Richard, care, decăzut din drepturile sale, este omorât. Henric Lancaster a domnit din 1399 până în 1413.

Baronii englezi adunau trupe de cavaleri ruinați și cu aceste cete continuau războiul în Franța și se certau între ei pentru a lua puterea în Anglia. Baronii voiau să se îmbogățescă pe secolteala poporului și să jefuiască tezaurul regal, deoarece nu se temeau deloc de armatele regelui. La insistențele baronilor englezi, a fost continuat războiul în Franța. Englezii au bătut pe Francezi la Azincourt (1415) și au ocupat aproape toată Franța de Nord precum și Parisul. Dar Enghezii n'au reușit să păstreze pământurile cucerite. Neînțelegerile dintre baroni slăbeau Anglia. Războiul de o sută de ani s'a terminat în 1453. Englezilor nu le mai rămăsese în Franța nicio posesiune, decât doar portul Calais. În urma încetării stării de război între Franța și Anglia, o mulțime de militari au rămas fără întrebuințare. Ei nu erau deprinși cu munca pașnică, ei doreau războaie ca să poată jefui în voie. Acești militari intrau în slujbă la diferiți baroni, care cutreerau țara cu bandele lor, jefuind pe cei fără apărare.

Noua nobilime din Anglia. — Unii dintre nobili au început să se ocupe cu comerțul, vânzând produsele fermeilor și mai cu seamă lână; crescuse cerința de lână, fiindcă, în secolul XV, în Anglia se dezvoltase mult industria lânii. Anglia a început exportul stofelor de lână și astiel a crescut comerțul. Dar înfrângerile Angliei din războaiele de o sută de ani au stânjenit comerțul maritim. Negustorii, industriașii și nobilii cei noi voiau o putere regală autoritară care să poată apăra interesele industriei și comerțului englez, așa de grav periclitat de baronii cel mari, care duseseră Anglia la înfrângere.

Războiul celor două Roze. -- În timpul acesta, domnea dinastia Lancaster, care era cu totul în mâna feudalilor mari. De aceea nobilimea cea nouă și orașenii și-au strâns rândurile în jurul familiei York, care voia să ocupe tronul. Lupta dintre dinastiile Lancaster și York, pentru ocuparea tronului Angliei, a ținut din anul 1455 până în 1485 și e cunoscută sub numele de războiul celor două Roze, deoarece Lancaster avea pe blazon un trandafir roșu, iar familia York un trandafir alb.

Pentru majoritatea baronilor și trupelor lor militare, războiul celor două Roze era numai motiv de asupriți și jafuri. O parte din baroni s'a alăturat Lancasterilor, o parte era pentru York. Războiul celor două Roze s'a terminat în anul 1485. În acest război, feudalii mari s'au nimiciti între ei; au pierit și amândouă dinastiile — Lancaster și York. Henric VII Tudor, întemeietorul dinastiei Tudorilor, a ajuns rege al Angliei.

Henric VII Tudor a fost sprijinit și de nobilimea nouă și de burghezie, care amândouă aveau nevoie de un rege puternic, care să apere comerțul Angliei, să țină în frâu pe marii feudali și să înăbușe răscoalele populare.

Din turburările secolului XV autoritatea regală a ieșit întărită, iar Anglia s'a unit într'un Stat național puternic.

Henric VII (1485-1509) a convocat parlamentul care l-a confirmat ca rege al Angliei; a pus la închisoare pe moștenitorul familiei York și s'a căsătorit cu Elisabeta de York, fiica lui Eduard IV. În timpul lui Henric VII a avut loc răscoala lui Lambert Simnel, care a trecut în Irlanda, unde s'a dat drept contele de Warwick și a izbutit să-și strângă o mică armată cu care a trecut în Anglia. Dar a fost bătut la Stoke. În 1492, Perkin Warbeck, de origine flamandă, a pretins tronul dându-se drept cel mai mic dintre principii care au fost uciși în Turnul Londrei. Cu tot sprijinul Irlandezilor și al lui Iacob IV, regele Scoției, este înfrânt și astfel Henric VII își poate consolida tronul. Țara era turburată de oamenii baronilor care, după încetarea războiului civil, comiteau acte de cruzime în dauna locuitorilor și regele interzice baronilor, pentru a nu fi amenințat de feudali, să țină soldași cu plată, punându-i la dări grele pe cei ce ținneau încă asemenea partizani. Henric VII a făcut să redobândească toată autoritatea Curtea Camerei Instelate unde se putea apela împotriva sentințelor Curții de Justiție obișnuite. Crearea Curții Camerei Instelate a fost o armă în mâna regelui, pentru a domoli pe baroni și a-și întări autoritatea. Castelele puternice și armele de fier nu mai puteau fi de niciun folos baronilor, deoarece lunul dărâma zidurile groase ale castelului, artileria rămânând un apanaj al regelui.

Din momentul recunoașterii lui Henric VII de către Parlament, regele caută ca Parlamentul să-i cedeze toată puterea și numai în foarte rare cazuri regele l-a mai convocat. În ultimii 13 ani de domnie, Parlamentul n'a fost convocat decât o singură dată. Pentru a avea venituri suficiente, regele a pus mâna pe averile familiilor York și Lancaster și a obținut sume mari de bani din impozitele asupra populației. Poporul a fost obligat să dea regelui daruri de bani, numite împrumuturi forțate sau „buunăvoințe”.

Pentru încetarea comerțului, Henric a încheiat un tratat cu Flandra, prin care se stipula libertatea comercială între cele două națiuni.

Din turburările prin care a trecut Anglia în secolul XV, puterea regală a ieșit întărită și consolidată. Anglia a devenit un Stat național și puternic.

CAPITOLUL XVII

SPANIA IN SECOLELE XI-XV

În secolul VII, Arabii au pătruns în Spania, în urma victoriei de la Xeres, și au rămas mai multe secole. În centrul și Nord-Vestul Spaniei s'au format câteva stătuțe creștine care, în secolul XII, au început ofensiva contra Arabilor sau Maurilor, cum li se spunea de obicei; această ofensivă a ținut până în secolul XV. Toată perioada aceasta din istoria Spaniei poartă numele „reconquista” (recucerirea), iar Statele care au luat parte la ofensivă au fost Castilia și Aragonul.

În anul 1109, la moartea lui Alfons VI de Castilia și Leon, prin căsătoria moștenitoarei tronului cu regele Aragonului și Navarei, s'a făcut, pentru scurtă vreme, unirea regatelor libere din Spania.

Spania a avut de suferit o nouă invazie maură și, la chemarea papei Inocențiu III, care a predicat cruciata contra Maurilor, s'au adunat 60.000 de cavaleri creștini, care au înfrânt pe Mauri în anul 1212, la Las Navas de Tolosa. Ferdinand III unește definitiv Castilia cu Leon și, cu sprijinul cavalerilor, puși la dispoziția lui de ordinul Sfântului Iacob de Compostella, întemeiat de papa Alexandru III, se continuă războiul contra Maurilor. În 1236 cade Cordova, celebra reședință a califilor Ommiazi, iar câțiva ani mai târziu este eliberată și Sevilla. Epoca eroică a poporului spaniol, lupta lui pentru recucerire s'a oglindit în poemul lui Cid Campeador, eroul din „romancero espagnol”, care, sărac deși nobil, a luptat împotriva Maurilor, i-a înfrânt și a suferit mult de pe urma intrigilor pornite contra lui de aristocrații cei mari. Cidul Campeador a devenit eroul național al Spaniei.

Aragonul. — Alfons I și II, regii Aragonului, au cucerit regiunea Saragossa și ținutul unde curge Ebrul, iar prin unirea cu Barcelona și Catalonia, de unde Maurii au fost alungați, au întemeiat un stat puternic, punând stăpânire și pe Provence, luată contelui de Tuluza. Maurii din Baleare sunt atacați la rândul

lor, Majorca este ocupată și supusă Aragonului. Valencia, cu toată provincia dependentă de ea, este anexată Aragonului, care acum, cu totul despărțit de posesiunile Maurilor, renunță la luptă. Această sarcină rămâne acum numai în seama Castiliei.

Castilia. — Sanche IV (1284-1295), cu ajutorul flotei genoveze, pornește contra Maurilor și reușește să ocupe Gibraltarul, împiedecând astfel pentru câțiva vreme venirea ajutoarelor din Africa pentru Maurii din Spania. Sub fiul său Ferdinand IV, ordinul Templierilor este desființat, dar cavalerii acestui ordin nu sunt trimiși la supliciu ca în Franța, ci sunt numai deposedați de averile lor. În timpul lui Alfons XI (1312-1350), Gibraltarul este reocupat de Mauri, iar după moartea acestui rege, Curtea regală a Castiliei înscrie o pagină din cele mai urite a istoriei sale; jurămintele călcate și uciderile de oameni nevinovați au provocat o serie de desordini în Castilia. Aici a condus Du Guesclin pe soldații marilor tovrășii care au ajutat pe Henric de Transtamare, fiul lui Alfons XI, în lupta lui pentru ocuparea tronului Castiliei.

Aragonul își vede țara mărindu-se prin posesiunea Siciliei. Minorca este luată de la Mauri, iar în 1325 este ocupată și Sardinia. Aragonezii, uniți cu Venețienii, înfrâng pe Genovezi la Algheri, în 1353. Regatul Neapolei este ocupat în 1442 de Alfons Mărinimosul, tatăl lui Ferdinand Catolicul, care prin căsătoria sa cu Isabela de Castilia unește Aragonul cu Castilia, în 1474. În urma războiului contra Maurilor, desființează ultima posesiune maură în Spania — Grenada, — care cade în 1494. Astfel în peninsula Iberică nu mai există acum decât 3 regate: regatul Spaniol, de la Pirinei până la Cadix, Navara, slabă și fără importanță și Portugalia, formată în urma luptelor contra Maurilor.

STAREA SOCIALĂ ȘI POLITICĂ DIN CASTILIA

Rolul principal în lupta contra Maurilor l-a avut Castilia, care a reușit să ocupe o bună parte din teritoriul peninsulei Iberice. Reconquista a fost făcută de cavalerii mai mici, de orășeni și de țărani. Cavalerii s-au așezat mai mult prin teritoriile de graniță și acolo au luptat cu armele în mână pentru paza țării. Feudalii cei mari și clerul au primit teritorii întinse în ținuturile recucerite. Țăranii care au luat parte la reconquistă au reușit să-și păstreze libertatea. Ei au format obștii libere conduse de ei, dar trebuiau să-și aleagă un protector „care făcea parte dintre marii proprietari, țăranii putând însă să-l schimbe și de șapte ori pe zi” dacă era cazul. Țăranii care trăiau pe moșiile feudali-

lor erau liberi, iar dările lor către feudali erau fixate cu precizie.

Dar la opera de reconquistă au luat parte și orașele din Castilia, care și-au cucerit libertăți și aveau o autoconducere: ele erau libere de a încheia între ele alianțe numite hermandade (frății).

Hermandadele erau foarte geloase de libertatea lor; se apărau contra oricăror încălcări, atât din partea feudailor cât și din partea regelui. Nobilii cei mai mici (hidalgo), care s'au ivit în timpul reconquistei, erau foarte săraci, dar mândri, disprețuiau munca și nu considerau nicio altă ocupație demnă de un hidalgo, decât războiul.

Încă din secolul XI au apărut în Castilia reprezentanțe ale stărilor sociale (cortese). Acolo erau reprezentați nobilii, clerul și locuitorii orașelor. Cortesele au izbutit să limiteze puterea regelui, acesta jurând că va respecta libertățile claselor sociale și că va ține cu sfințenie legile țării.

STAREA SOCIALĂ ȘI POLITICA DIN ARAGON ȘI CATALONIA

Statul Aragon avea o organizare socială și politică diferită de a Castiliei. Feudații erau stăpânii absoluți ai țăranului, și îi impunea tot felul de îndatoriri și amenzi. Pentru cea mai mică vină, avea dreptul să dispună chiar de persoana țăranului, îl putea omorî fără să-l tragă nimeni la răspundere.

Biserica a avut o mare influență în Aragon; toată puterea politică o aveau însă nobilii care în multe împrejurări au fost chiar aliați cu orașele, care se temeau de eventuale răscoale ale meseriașilor și ale sărăcimii.

În cortesele din Aragon și Catalonia, rolul precumpănitor l-a avut marea nobilime care ținea în dependența ei chiar pe rege. Regele jura că va respecta libertățile nobililor, iar în caz că el își călca jurământul, sau nu era pe placul nobililor, aceștia îi puteau detrona.

În luptele împotriva Maurilor, nobilii au avut nevoie de ajutorul țăranilor, dar, după ce Maurii au fost alungați, feudalii nu au mai admis pe reprezentanții țăranilor în cortese și au început să supună obștiile țărănești. Ca să-și apere libertățile, țăranii s'au răscolat. În anul 1462 a izbucnit răscoala țăranilor din Catalonia. Ei spuneau că pământul trebuie împărțit între toți oamenii. Conducătorul țăranilor a fost Vermallat, care a profitat de neînțelegerile dintre regele Aragonului Juan II și nobilii catalani și a trecut de partea regelui, deoarece spera că re-

gele va scăpa pe țărani de șerbie și că va împărți pământurile. Juan II a biruit pe nobili cu sprijinul țăranilor.

Drept mulțumire le-a făcut concesii, care mai târziu au fost retrase la cererile feudaților și ale clerului din Catalonia.

Prin căsătoria Isabelei de Castilia cu Ferdinand de Aragon, s'a mărit autoritatea regală în Spania. Regele a distrus castelele feudaților și unele pământuri de ale lor au fost confiscate în folosul coroanei. Aliați puternici în lupta monarhiilor spaniole contra nobililor au fost orașele, care au dat regelui armata trebuitoare. Orașele au format o uniune numită „Sfânta Hermandada”.

Hermandada a avut trupele ei, a avut o poliție care păzea drumurile și a pornit lupta împotriva feudaților, care erau jefuiți și chinuți din ordinul Sîntei Hermandade. După ce Ferdinand și Isabela au izbutit să înfrângă pe feudați cu ajutorul orașelor, ei au căutat să aducă sub ascultarea lor și orașele, a căror autoconducere a fost limitată; prin numirea în orașe a unor funcționari regali (coregidorii) se dă lovitura de moarte autonomiei orașelor spaniole.

Din pricina luptelor contra Maurilor, țăranii deprinseseră meșteșugul armelor, meșteșug folosit în 1484 când izbucnește în Catalonia o răscoală țărănească condusă de țăranul Pedro Juan Sala, care era experimentat în știința războiului și a putut asedia chiar și Barcelona. Feudații și-au strâns rândurile în fața primejdiei care-i amenința și au reușit să înfrângă pe țăranii al căror șef a fost luat prizonier și apoi executat. Țăranii au răspuns prin războaie de guerilă și atunci feudații, îndemnați de rege, au încheiat pace cu țăranii, stipulându-se printr'un acord special că șerbia se desființa iar țăranul catalan își recâștigă libertatea personală, putând chiar să plece de pe pământul seniorului. În caz că nu pleca, atunci raporturile dintre țăran și proprietar erau cele stabilite de obiceiurile locului. În realitate, situația țăranimii nu s'a putut îmbunătăți, cu toate că un început se făcuse pentru a o realiza.

Biserica a fost alături de Ferdinand și Isabela în luptele pe care aceștia le-au purtat pentru a-și asigura supremația politică în peninsula. Biserica catolică, fanatică și intolerantă, a căutat arme noi pentru a doborî pe cei ce credeau altceva decât ceea ce decretase ea și Ferdinand se servește de Sfânta Inchiziție pentru lupta contra așa zisilor „eretici”. În acest scop el reorganizează Sfânta Inchiziție, în 1481, sub numele de „Sfântul Oficiu”, un fel de tribunal cu membri numiți de rege și care a început persecuția necruțătoare a Maurilor, Evreilor, etc. Dacă Maurii și Evreii nu volau să treacă la religia catolică, atunci în

timp de 6 luni trebuiau să părăsească țara și acestora din urmă, le era interzis să scoată din Spania bani sau pietre prețioase. Unii dintre Mauri și Evrei au trecut la creștinism, dar dacă cineva îi denunța că pe ascuns practică tot vechea lor religie, atunci Tribunalul Sfântului Oficiu îi judeca și le aplica pedeapsa supremă. Sfânta Inchiziție a trimis la moarte și pe Spaniolii care erau bănuși de necredință față de rege, sau de critică împotriva Bisericii și erau de aceea învinuși de erezii. Execuția ereticilor se numea în Spania „auto-da-fe” (acțiune de credință). Condamnatul era adus în piața publică și ars în fața Curții regale, a nobililor și orășenilor care se îmbulzeau ca să vadă spectacolul. Un renume groaznic și-a câpătat vestitul inchișitor Torquemada, care a condamnat la moarte și a făcut să fie executați 8 mi „necredincioși” și „eretici”. Atât Biserica, cât și regele, aveau interes să se condamne cât mai mulți eretici, deoarece averile lor erau luate o treime de Biserică și două treimi de rege.

Astfel un popor numeros și aprig luptător pentru libertate a fost ingenunchiat în secolul XV, pentru că nu a existat înțelegere între orășeni și țărani. Poporul spaniol a fost silit să suporte puterea despotică a regelui, exigențele feudaliilor și a unui cler încult, lacom și fanatic. Clerul vreme de sute de ani a influențat politica internă a Spaniei și a abătut-o din calea firească spre progres.

Portugalia. — Henric de Burgundia, din familia Capetienilor, a trecut în Spania și, luptând contra Maurilor, a câpătat dela regele Castiliei învoirea ca tot pământul pe care îl va cuceri dela Mauri să-i rămâie în stăpânire. El a cucerit un teritoriu între Duero și Minho, pentru care primește titlul de conte și dreptul de a lăsa comitatul ca moștenire urmașilor. Urmașul lui, Alfons, (1119-1185) se proclamă rege în 1139 și izbuteste să cucerească Santarem și Lisabona. Denis cel Drept (1279-1325) întemeiază universitatea din Coimbra și încurajează comerțul și navigația. În timpul lui Ioan I (1383-1433) începe lupta contra Castiliei, iar prințul Henric Navigatorul pornește expedițiile pe mare, care vor duce la descoperirea Maderei și a insulelor Azore.

DECĂDEREA BISERICII CATOLICE

Papalitatea a încercat să se substituie Imperiului și în modul acesta a pretins ca Biserica să conducă lumea. Dela teribilul papă Grigorie VII, până la Inocențiu, Biserica a fost atotputernică, împărații au fost umiliți și au trebuit să facă act de supunere față de papă. Rând pe rând, Henric IV, Frederic Barbaroșie și Frederic II au fost urmăriți de ura tenace a papilor. Bonifaciu VIII a fost ultimul papă care a încercat să impue hegemonia Bisericii asupra puterii suveranilor, dar Filip IV, înconjurat de legiști, a știut să se opună pretențiilor lui Bonifaciu VIII. Regii voiau să se restabilească în Statele lor autoritatea pe care au avut-o împărații romani. Filip IV cel Frumos nu s'a dat la o parte de a da ordin ca papa să fie arestat, pentru a fi făcut inofensiv. A fost o ceartă de subsidii, între regele Franței și Bonifaciu VIII. Dar cearta aceasta avea temeuri mult mai adânci. În lupta ei împotriva împăraților, papalitatea a cheltuit multă energie, dar, deși aparent lupta fusese câștigată, în realitate atât papalitatea cât și imperiul au ieșit foarte slăbite din această luptă și astfel, asistăm la un proces de descompunere a autorității Bisericii. Bonifaciu VIII moare în împrejurări care dovedeau tuturor că moartea îi fusese cauzată de afrontul pe care-l suferise din partea regelui francez. Cardinalii, adunați în conclave (adunarea care alegea pe papi), nu au căzut de acord asupra persoanei ce trebuia aleasă. Vreme de 9 luni au tot discutat până când în cele din urmă a fost propusă candidatura lui Bertrand de Goth, episcop de Comminges la arhiepiscopia Bordeaux, dintr-o regiune supusă regelui Angliei. Bertrand de Goth a fost proclamat papă sub numele de Clement V. Ca să fie mai aproape de protectorul lui, mută scaunul papal dela Roma la Avignon (1309). Papii au stat în Avignon vreme de 70 ani și șederea lor la Avignon a fost comparată cu captivitatea Evreilor în Babilon. De aceea se spune de obicei răstimpului dintre 1309-1377 pentru papalitate, **Captivitatea babilonică.**

1303

Clement VI (1342-1352), profitând de dificultățile în care se sbătea Franța în urma înfrângerilor dela Crécy și Poitiers, mută din nou scaunul papal la Roma; aici însă nu este urmat de toți cardinalii, astfel că, la moartea lui, a fost ales un papă la Avignon și altul la Roma. Cei doi papi se acuzau și se afuriseau unul pe altul spre marea indignare a lumii. Epoca aceea se numește „Schisma cea mare din Apus”. Papa Urban VI din Roma a fost recunoscut în Italia, Sicilia, țările Scandinavice, Anglia și Germania, iar Clement VI, papa din Avignon, a fost recunoscut în Franța, Spania, Portugalia, Savoia și Scoția. Impotriva abuzurilor papalității au scris oameni învățați ca Marsile de Padova, Occam și Ioan Wiclef, doctor al Universității din Oxford, care traduce Noul Testament în limbă engleză pentru a putea fi citit și comentat de toată lumea și după aceea arată tuturor viața pe care o duseseră primii creștini și viața păcătoasă pe care o ducea Biserica în zilele lui: bogății imense acumulate de preoți, corupție, mândrie fără pereche și o nesfârșită serie de abuzuri. Wiclef atacă până și supremația papală. Doctrina lui Wiclef s'a răspândit din Anglia, în Germania și Boemia. Abuzurile comise de clerul catolic și abuzurile nobilimii germane, care stăpânea pământurile țărănilor cehi și asupra pe muncitori, au provocat ridicarea lui Huss și acele mari revolte ale poporului înarmat, care au dus la războaiele hussite.

Pentru a pune capăt schismei din Biserica apuseană, s'a hotărât convocarea unui conciliu. Conciliul s'a întrunit la Pisa. Preoții dela Pisa erau dominați de ideile Universității din Paris, idei care au fost expuse de învățatul Jean Gerson, autorul unei cărți citite mult pe vremuri: „Imitatio Christi”. Jean Gerson era de părere că sinoadele ecumenice trebuie să se substituie autorității papilor, și în acest spirit cu totul nou s'a lucrat la Pisa. Călugării Sfântului Damian au cerut o „Biserică nouă, fără exploatare și tirani”. La Pisa se alege un nou papă, dar ceilalți doi, revoină să renunțe la scaunul papal, rămân și ei. Astfel, la începutul secolului XIV erau 3 papi!

Conciliul din Constanța (1414-1418), a demis pe toți papii din funcțiune și a ales, în 1417, pe Martin V cu care se puse capăt „schismei celei mari”. Tot conciliul dela Constanța a trimis la moarte pe rug pe marele patriot ceh Ioan Huss.

Incerările conciliilor de-a curma abuzurile și de a supune papalitatea autorității conciliilor, au fost zadarnice. Papii continuau să vândă indulgențe, să ducă o viață luxoasă și să-și păstreze autoritatea asupra Bisericii. Pentru menținerea autorității Bisericii, s'a creat Sfânta Inchiziție, care avea ordinul să caute pe eretici. Oamenii în totul nevinovați erau arși pe rug.

Biserica a încurajat superstițiile și fanatismul religios; ea acuza de vrăjitorie și astfel trimitea la moarte pe acei care, cine știe în ce împrejurări, au putut să stârnească nemulțumirea vreunui călugăr sau preot. Cei acuzați de vrăjitorie erau învinuiți că sunt vânduți diavolului, de la care învățau cum pot face rău oamenilor. Prin asemenea măsuri, Biserica a intimidat lumea și a putut să-și mențină autoritatea încă o bună bucată de vreme.

CAPITOLUL XIX

GERMANIA IN SECOLELE XII-XV

În timpul ultimei faze a luptei dintre papi și împărați, împăratul Germaniei era Frederic II (1215-1250). El moștenise de la mama sa, Constanța, regatul celor două Sicilii și Sudul Italiei, unde se înconjurase de învățați evrei și arabi, cât și de legiști, între care vestitul Pier delle Vigne, profesor la școala de drept roman din Bologna. Pier delle Vigne căuta să demonstreze prin lucrările sale, că împăratului îi revine întreaga autoritate în Stat și, în acest scop a scris vestitele „Instituții”, după care se conducea regatul de Neapole și care au făcut celebru pentru posteritate, numele lui Frederic.

Căsătorja cezarului german cu Isabela, fiica lui Ioan regele Angliei, dă prilej împăratului să verifice credința vasalilor; ei sunt cu toții prezenți la nuntă! Frederic voia supunerea Lombardiei. Tiranul Ezzelino din Verona îi dă ajutor în lupta dela Cortenuova (1237) unde, din partea împăratului, iau parte la luptă și trupe de Sarasini. Podestatul Milanului este prins; asemenia Petru, fiu lui Tiepolo, dogele Veneției, care a fost spânzurat, Lodi, Florența, Genova se supun, iar în Sardinia este instalat ca rege Enzo, fiul nelegitim al lui Frederic. Astfel, încetul cu încetul, ideile lui Pier delle Vigne își găsesc un început de îndeplinire prin crearea unei monarhii puternice, de care este silită să asculte și Italia.

Împăratul moare, lăsând ca moștenitori pe fiii săi Conrad și Henric și pe fiul nelegitim Manfred cărui a îi dăruiește Tarentul și îl numește vicar în Italia și Sicilia.

Când Papa Inocențiu IV a auzit știrea morții lui Frederic II, se zice că ar fi exclamat: „Să se bucure cerul și să salte pământul, căci a pierit cel cu ciocanul prigonirii”. Papa excomunică pe Manfred, nevoind să lase Italia de Sud în stăpânirea Hohenstaufenilor. Manfred este totuși rege în Sud, dar, neputându-se menține, cheamă într'ajutor pe fratele său Conrad. Acesta moare în 1254, în vârstă de numai 26 de ani, scurtă vreme după moartea fratelui său Henric. Regența îi revine lui

Manfred, care conduce Statul în numele lui Conradin, copilul lui Conrad. Conradin pleacă spre Italia, cu toată împotrivirea mamei sale; nu i se recunoaște, însă, dreptul asupra Italiei. Carol de Anjou, conte de Provence, fratele lui Ludovic IX, sosește la Roma și încheie un tratat cu papa prin care primește Regatul celor două Sicilii și ajunge în Benevent. Manfred este înfrânt și ucis. Dar Sicilia vede curând că regele francez este un stăpânitor mult mai dârz, decât fusese odinioară Frederic II și astfel Sicilienii se revoltă contra Francezilor. Pentru susținerea revoltei, sosește și Conradin. Este silit să dea lupta la Tagliacozzo, în anul 1268, și, în urma acestei lupte, Conradin este luat prizonier, judecat și executat în piața din Neapole. Perioada din istoria Germaniei, cuprinsă între 1250-1273, poartă numele de marele interegn, în timpul căreia marii feudali devin adevărați stăpânitori ai Germaniei.

Autoritatea se pulverizează, în Germania formându-se cam vreo 500 de stătuțe, fiecare administrat de seniorul său, fie că acesta avea un domeniu mai mare în stăpânirea lui, fie că n'avea decât un castel ruinat, înconjurat de o mică moșie. La începutul marelui interegn, s'au perindat în Germania niște năluci de împărați (impărați fără nicio putere), cum au fost Wilhelm conte de Olanda, Richard de Cornwalles (englez), fratele lui Henric III din Anglia și Alfons de Castilia. Wilhelm de Olanda moare trădând în luptele cu Frizonii. Richard vine în Germania, unde rămâne scurtă vreme, plecând, mai târziu, spre alte rosturi.

Feudele izolate din Germania — principatele, comitatele, baronatele, pământurile cavalerilor, teritoriile care aparțineau orașelor independente — sunt dovezile cele mai elocvente ale stării de fărâmițare care se afla acolo. Cele mai mari principate din Germania s'au format în părțile răsăritene. Acolo se aflau ținuturile Slavilor polabi și ale Slavilor care locuiau spre litoraful mării, între fluviul Oder și Vistula; aceștia din urmă se numeau Pomorschie. Germanii au început să atace triburile slave încă din secolul XI, dar Slavii n'au știut să se unească pentru a-și apăra independența în lupta contra dușmanului comun. Slavii Pomorschie au început să fie atacați și de Poloni și luptele purtate cu Polonia i-au slăbit, făcând posibile cuceririle Germanilor în spre Răsărit.

În secolul XII Albert Ursul a primit pământuri pe Elba mijlocie și a început colonizarea ținutului, atrăgând acolo pe Saxoni. Urmașii lui Albert s'au amestecat în luptele dintr-o principii slavi și au putut astfel să-și lărgescă posesiunile, întinzându-le până dincolo de Oder, unde s'a înființat marca de Bran-

denburg, numită așa după numele cetății slave Brenabur. Brandenburgul a ajuns, în scurtă vreme, unul din cele mai întinse state din Germania. Paralel cu dezvoltarea mărcii de Brandenburg, ducele Saxoniei, Henric Leul, cucerește ținutul din lungul mării Baltice, ajunge la Oder, iar neînsemnatul oraș Lübeck este transformat într'un port mare, la marea Baltică. Slavii Pomorschie au fost nevoiți să se supună împăratului german. Populațiile slave au fost robite, populația distrusă în masă, mai cu seamă în acele regiuni unde Slavii s'au împotrivit cuceririi germane. Pământurile bune ale Slavilor au fost răpite de Germani, iar Slavii își țineau zilele din pescuit. Triburile slave au fost creștinate și forțate să plătească dări apăsătoare Bisericii germane, care devenea și proprietara unor însemnate moșii. Pământurile luate cu forța dela Slavi au fost date cavalerilor germani, care se grăbeau să vină în Răsărit, unde-și găseau noi oportunități de viață și un trai mai bun. În scurtă vreme, cavalerii germani deveneau baroni, și căutau, la rândul lor, să găsească brațe de muncă pentru lucratul pământului. Ei invitau coloniști germani, cărora le dădeau pământurile luate cu sila dela populația slavă. Coloniștii alergau spre teritoriile slave, unde credeau că vor fi scutiți de dări, dar atât Biserica cât și baronii au cerut plata dărilor și coloniștii au devenit cu vremea șerbi. Negustorii au început să se intereseze de comerțul de pe marea Baltică încă din secolul XII și căutau să pună stăpânire pe drumurile care duceau spre Rusia: în anul 1201, negustorii germani au întemeiat orașul Riga, așezat la gura fluviului Dvina. Pe urmele negustorilor germani soseau cavalerii și clerul. Pentru cucerirea mării Baltice s'a întemeiat Ordinul călugărilor cavaleri al Purtătorilor de sabie (1202), care, cu sabia într'o mână și cu crucea înr'alta, răspândeau religia catolică printre Slavi.

Ordinul Teutonic. — După căderea Ierusalimului în mâinile Turcilor, Ordinul Teutonilor a rătăcit câțeva vreme prin Europa, până când, invitați de principii poloni, au trecut în Germania, instalându-se la gurile Vistulei (1226). De aici au pornit luptele contra Prusienilor. Aceștia au fost înfrânți, pământurile au fost confiscate și ordinul a început să ridice orașe și să invite pe Germani ca să locuiască în ele. Porușii sau Prusienii s'au împotrivit cu îndârjire, dar cei ce se răsculau erau nimiciți; unii dintre Prusieni au trecut în serviciul Ordinului. Acestora li s'au acordat titluri de noblețe. În anul 1237 s'au unit cele două Ordine religioase: Ordinul cavalerilor Purtători de sabie cu Ordinul cavalerilor Teuoni și au vrut să treacă mai departe în Răsărit, ca să cucerească ținuturile rusești. În întâmpinarea Germanilor, a venit Alexandru Nevski, cneazul Novgorodului, care

a sârobît pe cavaleri la lacul Ciud (1242). Cavalerii Teutoni au încercat, în secolul XIII, să supună și Lituania. Din pricina pericolului ce-l constituia prezența în aceste regiuni a Ordinului Teutonic pentru Lituania și Polonia, cele două țări s'au unit în 1385 sub conducerea familiei Jagelon. Luptele grele dintre Teutoni și Poloni, uniți cu Lituanieni, încep în anul 1409. În anul 1410 are loc vestita bătălie de la Tannenberg. În această bătălie, alături de Poloni și Lituanieni, au luptat și trupe rusești, un detașament ceh și oastea trimisă de Alexandru cel Bun, domnitorul Moldovei. În lupta de la Tannenberg a pierit marele maestru al Ordinului Teutonilor.

Orașele germane. — În secolele XII și XIII a crescut importanța orașelor comerciale din Nordul Germaniei, așezate la marea Nordului, sau la marea Baltică. Din Peninsula Scandinavică, din Rusia și Polonia se aduceau lemne, cânepă, blănuri fine, sepe, pește sărat, slănină, miere, ceară și cereale.

Prin Bruges și pe fluviile germane, se aduceau în schimb, pânzeli, postavuri, obiecte de metal, vin, bere, sare, precum și tot felul de mirodenii, venite tocmai din Indii. Cele mai însemnate orașe comerciale din Nordul Germaniei erau: Lübeck, Hamburg, Brema și Brunswick. În secolul XIII, din inițiativa orașului Lübeck, orașele din Nordul Germaniei s'au unit în Hansa germană. 80 de orașe au intrat în Hansă, care a monopolizat drumul comercial dintre Novgorod și Bruges. Hansa și-a creat și o armată, pentru a-și salvărdă interesele comerciale. În a doua jumătate a secolului XIV, Danemarca, ajungând destul de puternică, Hansa i-a declarat război și a înfrânt-o, silind-o să recunoască privilegiile orașelor hanseatice. Acestea au ajuns să controleze nu numai viața economică, dar și politica din Nordul Europei. Hansa avea contoarele ei la Londra, Bruges, Bergen (Norvegia) și Novgorod. Contoarele Hansei erau adevărate cetăți, înconjurăte cu garduri înalte și fiecare conținea avea locuri de depozitat mărfurile.

Afacerile care interesau Hansa se discutau de către delegații orașelor hanseatice, întruniți în orașul Lübeck. Negustorii s'au îmbogățit foarte mult de pe urma comerțului exercitat de Hansă: ei alcătuiau nobilimea orașelor și încărcău pe meseriași cu impozite grele, neadmițându-i și pe ei să participe la guvernarea orașului. Meseriași au încercat să se răscoală împotriva negustorimii, dar corporațiile erau prea slabe ca să poată rezista. Negustorimea avea destule fonduri la îndemână, cu care să-și plătească mercenari ca s'o apere.

Orașele din Sudul Germaniei. — Orașele din Sudul Germaniei s'au organizat și ele după modelul celor din Nord. Astfel,

orașele : Frankfurt, Majența, Colonia, Worms, Spira, orașe din regiunea Rinului, au alcătuit o uniune care imita mai curând orașele din Nordul Germaniei decât aceea a orașelor din Lombardia. Dar și în orașele renane tot nobilii conduceau. Orașele șvabe s'au unit și ele, deoarece altfel nu se mai puteau apăra contra atacurilor cavalerilor, care ședeau la pândă și vămuiau carele cu marfă ale negustorilor. Uneori, negustorii erau jefuiți de întregul lor avut. Ca să se apere și mai bine contra cavalerilor, uniunea orașelor șvabe s'a unit cu uniunea orașelor renane. La această uniune, cavalerii au răspuns cu uniunile dintre cavaleri. În luptele dintre cavaleri și orașe s'au amestecat și principii care vegheau ca orașele să nu aibă o putere prea mare. De pe urma războiului dintre orașe și cavaleri, au profitat principii, care și-au întărit puterea.

Organizarea politică a Germaniei. — În timpul marelui interregnum, în toată Germania domnea dreptul pumnului, fiecare senior trăind mai mult din jafuri.

Dieta germană, formată din seniori feudali, episcopi și din reprezentanții orașelor, era adevărata conducătoare a Germaniei, iar principii electori nu doreau să aleagă un împărat care să aibă autoritate deplină pentru a-și exercita toate drepturile sale. Pentru aceasta, ei s'au gândit să aleagă ca împărat pe un principe care să stăpânească un teritoriu destul de mic, ca să nu poată pune la dispoziția împăratului mijloacele necesare pentru a domina principii. Cel mai neînsemnat dintre seniori apărea în ochii tuturor, Rudolf de Habsburg (1273-1291), stăpânitor al unui castel din Elveția. Acest prinț, în ziua încoronării sale, a dat dovadă de mult sânge rece. Împăratul trebuia să aibă în momentul încoronării sceptrul în mână. Cum sceptrul nu se găsea, împăratul a apucat crucifixul de pe altar și s'a servit de el ca de un sceptru, niciunul din principii de față la ceremonie neîndrăznind să i se împotrivescă. Ottocar, regele Boemiei, duce de Austria, de Carintia și Carniola, refuză să recunoască autoritatea lui Rudolf. Acesta atacă pe Ottocar, care este învins într-o primă luptă și ucis în a doua, la Marchegg, în anul 1278. Posesiunile lui Ottocar au fost ocupate de Rudolf, care a lăsat numai Boemia lui Venceslas, fiul lui Ottocar. Austria, Stiria, Carintia și Carniola au constituit posesiunile casei de Austria și astfel Habsburgii au ajuns destul de puternici. Ludovic de Bavaria, pretinzând ducatul de Austria, este bătut de Rudolf, care acum începe pacificarea Germaniei. El străbătea țara în lung și în lat, restabilind siguranța drumurilor; a pornit lupta necruțătoare contra cavalerilor care, întăriți în castelele lor, ieșeau numai după prăzi.

Florența, Genua și Bologna îi făceau daruri în bani. Co-

miții din Burgundia și Savoia au fost siliți să-i recunoască autoritatea. Rudolf moare în 1291. Coroana imperială e oferită lui Adolf de Nassau, în 1292. Dar, 6 ani mai târziu, Adolf e ucis într-o luptă de Albert, fiul lui Rudolf, care ajunge împărat în 1298. Papa Bonifaciu VIII se amestecă și în Germania, după cum se amestecă și în Franța și somează pe Albert să vină la scaunul de judecată a papii, deoarece este învinuit de crimă de trădare față de Adolf de Nassau. Albert este însă tot așa de abil ca și tatăl său. El se aliază cu Filip IV cel Frumos, regele Franței. Și acum, destul de puternic, se poate răfui cu un fost prieten, trecut în tabăra vrăjmașilor (Arhiepiscopul de Maiența). Bonifaciu îi caută acum prietenia și Albert trece în tabăra celor care țineau cu papalitatea, în lupta acesteia cu Filip, regele Franței.

Formarea Uniunii Elvețiene. — Prin cantoanele Uri, Schwitz și Unterwald, treceau drumurile comerciale care, prin Saint Gotthard, duceau spre Italia. Habsburgii voiau să supună aceste cantoane, ca să ia vamă dela mărfurile în trecere. Pentru a lupta împotriva Habsburgilor, locuitorii acestor cantoane — țărani liberi independenți — au reinnoit vechea lor alianță, formând „Uniunea defensivă eternă” (1291).

Leopold, fiul lui Albert, se îndreaptă spre Elveția, în fruntea a 20 mii de soldați, dar este înfrânt la Morgarten (1315). Cantoanele elvețiene își redobândesc libertatea și pun bazele unei alianțe solemne, în care au intrat încetul cu încetul toate cantoanele. Alături de obștii țărănești, au intrat în Uniune orașe ca: Locarno, Zürich, Berna, etc. Astfel în secolul XIV, țărani elvețieni au luptat pentru libertățile lor și, înfrângând pe feudali germani, s'a putut forma Uniunea Elvețiană independentă.

Legenda atribue rolul principal în eliberarea cantoanelor și vice țaranului Wilhelm Tell, un arcaș iscusit.

Albert a numit ca guvernator în Uri, pe Gessler, un om tot așa de crud ca și împăratul său. Ca să-și bată joc de Elvețieni, Gessler și-a pus pălăria într'un par și cine trecea pe acolo, trebuia să salute pălăria ca și cum ar fi salutat pe însuși guvernatorul cantonului. Wilhelm Tell trece fără să-și scoată pălăria, în lașa parului. Fapta aceasta este relatată lui Gessler, care, infuriat, hotărăște o pedeapsă crudă pentru Wilhelm. Gessler dă ordin să se așeze un măr pe capul copilului lui Wilhelm Tell și să fie ochit de Wilhelm. Wilhelm nu șovăie; el scoate două săgeți, una o pune alături de el, alta o pune în arc, îl încordează, săgeata zboară și mărul este străpuns. Copilul a fost salvat! Gessler întrebă pe Wilhelm ce avea de gând să facă cu cea de a doua săgeată pe care o pregătise. Wilhelm îi răspunde că cea de a doua săgeată era sortită lui Gessler în caz că ar fi fost

ucis copilul. În urma acestei mărturisiri, Wilhelm Tell este arestat. Dus la închisoare, se salvează însă în împrejurări dramatice și pregătește răscoala Elvețienilor. Țăranii alacă castelele și le distrug; unii dintre guvernatorii împărătești sunt goniți, alții sunt uciși. Albert meditează o răzbunare crudă, dar este ucis la picioarele muntelui pe care se înălța castelul Habsburg.

În urma morții lui Albert, tronul Germaniei deveni vacant. Filip al IV-lea cel Frumos, regele Franței, își pune candidatura la tronul imperial, dar electorii nu vor să-l accepte. Filip nu renunță la planul lui. El propune să fie ales în locul lui, fratele său, comitele de Valois și stăruiește pe lângă papa Clement V, ca să sprijine această candidatură. Clement V, speriat de perspectiva unei viitoare uniuni personale între Germania și Franța, avertizează pe electori de propunerea lui Filip și îi sfătuiește să aștepte fără întârziere pe Henric de Luxemburg, care, deși aparținea unei vechi familii, era sărac și fără niciun fel de autoritate.

Henric VII de Luxemburg (1308-1313) căsătorește pe fiul său Ioan cu moștenitoarea tronului Boemiei (este vorba de regele orb Ioan de Luxemburg, mort mai apoi în lupta de la Crécy). Henric se gândește să-și revendice drepturile asupra Italiei. Orașele îl recunosc mai toate, afară de Genua și Veneția. Împăratul moare în Toscana, otrăvit — se zice — cu împărățania.

În anul 1313, Germania a fost bătută de un teribil flagel, ciuma, care a secerat nenumărate vieți atât la sate cât și la orașe. Se zice că în Strassburg au pierit 13 mii de persoane, iar în Basel 14 mii. Electorii, neînțelegându-se asupra persoanei ce trebuia aleasă ca împărat, au format două adunări: una a ales pe Ludovic de Bavaria, iar alta pe Frideric de Austria. Ludovic de Bavaria (1314-1347), în timpul domniei lui, a avut de întâmpinat multe greutăți și odată s'a gândit chiar să renunțe la tronul imperial. Electorii i-au spus atunci: „În timpul domniei tale, bavarezule, imperiul a ajuns în asemenea stare, încât trebuie să avem grijă să nu mai fie incredințat niciodată unui bavarez”. El a trebuit să lupte câțeva vreme împotriva contracandidatului său Frideric de Austria și mai târziu a reușit să ocupe două teritorii din Austria și posesiuni la marea Baltică. A murit în anul 1347.

Carol IV de Luxemburg a fost ales împărat la moartea lui Ludovic de Bavaria. A domnit de la anul 1347 până la 1378, era fiul regelui Ioan al Boemiei și a luptat la Crécy alături de tatăl său. Moștenise regatul Boemiei și a coborât și în Italia, unde unele orașe italiene i-au dat subsidii.

El a cumpărat pe bani mai multe teritorii pentru a mări puterea casei sale și tot în același scop face un dublu pact cu Boemia, prin care, în lipsă de moștenitori bărbați dintr-o parte, moș-

tenirea să revină ce'ei'alte părți. El credea că asigură Casei de Luxemburg moștenirea Austriei, dar prin acest act a asigurat ducilor de Austria moștenirea Boemiei.

Carol a dat atenție Boemiei, a zidit la Praga o frumoasă catedrală și a ridicat orașul Karlovyvary cu vestitele ape minerale.

Venceslav IV (1378-1400) era un om bolnav, slab. În locul lui este ales Robert (1400-1410) și, apoi Sigmund (1410-1437). Acesta a provocat războaiele hussite. El a fost aliatul lui Mircea cel Mare, pe care l-a sprijinit în mai multe rânduri. A purtat război, contra Turcilor, irrosindu-și viața fără de niciun folos pentru țară sau pentru el.

Albert II (1437-1439) din Casa de Habsburg era ginerele lui Sigismund, soțul fiicei sale Elisabela. El domnește puțin și moare într-o luptă cu Turcii.

Frederic III (1439-1493). Era foarte șiret. El a mărit posesiunile casei de Austria.

ORGANIZAREA IMPERIULUI

Germania se îmbucătățea tot mai mult în teritorii de sine stătătoare. Bula de aur (adică decretul cu stampila de aur), dată în 1356 de către împăratul Carol IV, întărea principiilor drepturile de suverani independenți. Bula legisera alegerea împăratului de către 7 principii electori; trei erau clerici (arhiepiscopii din Treves, Colonia și Maiența) și patru laici: regele Boemiei, ducele Saxoniei, markgraful de Brandenburg și contele Palatin. Chestiunile mai importante privitoare la Imperiu, se discutau de către principii electori, împreună cu împăratul. Din când în când se adunau Reichstagurile, adică „sfaturile imperiale”, la care luau parte toți principii Imperiului și reprezentanții orașelor mai importante. Aceste orașe erau de fapt independente, ca și cavalerii, numeroși mai ales pe Rhin și în Germania de Sud. Aceștia din urmă nu recunoșteau nici un fel de autoritate și se ocupau cu jafuri și banditisme.

Fiind împărțit în felul acesta, Imperiul n'avea nici legi, nici tezaur comun. Fiecare principe, cavaler sau oraș era independent.

În timpul lui Frederic III, autoritatea împăratului scăzuse atât de mult, încât — după mărturisirea contemporanilor — națiunea germană aproape uitase că are un împărat; unele regiuni s'au despărțit complet de Imperiu.

Așa dar, spre deosebire de Franța, Anglia și Spania, în Germania nu s'a format o putere centrală solidă, nu s'a produs unirea principatelor germane într'un singur Stat național.

CAPITOLUL XX

CEHIA IN SECOLELE XII-XV

Cehia făcea parte din Imperiul German, iar regele ei avea dreptul de a alege pe împărat. Germanii au obligat Cehia să primească mulți funcționari germani. Mănăstirile întemeiate erau în mâna călugărilor germani, care au făcut să pătrundă inchiziția în Cehia. Regii cehi au primit în țara lor pe cavalerii călugări, deoarece sperau să fie ajutați de aceștia în lupta lor contra nobililor. În Cehia a început să se întemeieze orașe noi. Regii încurajau aceste orașe, de pe urma cărora sperau să culeagă venituri însemnate. Coloniștii germani au fost atrași în orașele din Cehia; ei au format pătura din care se recruta conducerea orașelor. Meseriașii cehi erau așezați în alte orașe, cât și în apropierea minelor, care au început să fie exploatare din secolul XII. Pentru punerea în valoare a minelor, regii au atras specialiștii din Germania care se pricepeau la această exploatare, așa încât și minele au ajuns în mâinile Germanilor; aceștia, în calitate de antreprenori, dădeau o parte din venituri regelui, iar restul și-l opreau pentru ei. Veniturile minelor, mai cu seamă ale celor de argint, au îmbogățit mult pe regii cehi. În timpul lui Psemisl Otocar (1253-1278), țara și-a mărit teritoriul; a fost ocupată și Austria, dar puterea regelui s'a slăbit în lupta cu nobilii. De două ori coroana imperială a fost oferită lui Psemisl Otocar II, dar regele refuză și în sfârșit micul senior șvab Rudolf de Habsburg este ales împărat. În urma luptei dela Marchegg, Austria este luată de Habsburgi. Cehia ajunge înfloritoare în secolul XIV, dar clasele producătoare, meseriașii și țărănimia o duceau foarte greu. Atât la orașe cât și la sate, se observă nemulțumirea contra asupririi nobililor. În Evul Mediu, Biserica urmase și ea calea statelor laice. Feudalismul se introdusese în Biserică și apăsa greu asupra țărănimii. În Cehia, Biserica era în mâna Germanilor, așa încât nemulțumirea împotriva exploatarelor se grefa pe o alta, de ordin național. Germanii erau străinii care asupreau poporul cehi și ura aceasta împotriva Germanilor era hrănită de

invidia ce o stârnea în rândurile cavalerilor săraci, averile imense acumulate de Biserică. Și negustorii cehi mai bogați erau revoltăți că orașele sunt administrate numai de nobili și se uitau cu ochi răi la negustorii germani, care erau protejați în mod oficial. Nici Biserica nu era privită mai bine de acești negustori. Ei vedeau în Biserică o instituție care patrona superstițiile, înșelătoriile; de asemenea erau de părere că ea îngrămădisise averi prea mari, care trebuiau împărțite. Chiar și marii feudali cehi acuza Biserica pentru faptul că era cu totul la dispoziția Germanilor; ei erau în general împotriva Germanilor și împotriva Bisericii catolice.

Ioan Huss era predicator al Universității din Praga și confesorul reginei. El s'a ridicat împotriva moravurilor desordonate ale clerului. Amicul său Ieronim din Praga, i-a adus dela Oxford scrierile reformatorului englez Wiclef, pe care Huss le-a studiat cu nesaț. Intr'o zi, doi studenți englezi au pictat pe Iisus Cristos intrând în Ierusalim pe un asin urmat de o mare mulțime care venea pe jos; în față au pictat pe papă, încălecat pe un cal splendid, împodobit cu bogate valtrapuri, înconjurat de soldați îmbrăcați în uniforme minunate, cu cântăreți din diferite instrumente, țimbele, tobe și cu cardinați tot așa de bogat îmbrăcați ca și papa și călări pe cai tot așa de gătiți ca al papei. Huss a văzut tabloul și l-a aprobat, lăudându-l într'un discurs public.

Ioan Huss

Huss a început să predice contra lăcomiei și abuzurilor clerului catolic, contra vânzării de indulgențe (Papa Bonifaciu IX a trimis călugări în Cehia, cu misiunea de a vinde indulgențe); Sigismund a interzis acest trafic nerușinat, iar Huss a atacat cu violență nemaipomenitul abuz pe care-l făcea papa cu vinderea indulgențelor. Huss mai cerea secularizarea averilor bisericesti. Pentru a face cunoscut poporului conținutul Sfintei Scripturi, el a tradus-o în limba cehă. Huss a atacat chiar pe papă numindu-l anticrist, iar infailibilitatea papei a considerat-o un adevărat sacrilegiu.

Predicile lui Huss au răsculat toate clasele sociale cehi și

Huss deveni conducătorul oficial al mișcării naționale de eliberare a Cehiei. Clerul înalt s'a adunat la Constanța unde a fost chemat și Huss. La început, Huss nu a vrut să se ducă, dar împăratul Sigismund i-a promis siguranță deplină, așa încât Huss a plecat. Convins de dreptatea cauzei pe care o îmbrățișase, el credea că va putea ușor dovedi tuturor temeinicia afirmațiilor sale. La Constanța, Huss nici n'a fost lăsat să vorbească; el a fost băgat în temniță și condamnat la moarte. I s'a propus însă viața, cu condiția să retracteze tot ce afirmase. Huss refuză și atunci sentința rostită contra lui este adusă la îndeplinire. În ziua de 6 Iulie 1415, Huss a fost ars pe rug. Cehia întregă s'a ridicat, la

Lagăr hussit

cauzul știrii despre uciderea neînfricatului predicator. Mișcarea națională și religioasă din Cehia ia numele de mișcare hussită, iar adeptii lui Huss sunt numiți hussiți. Populația din Praga, în special meseriașii, încep să atace și să distrugă bisericile și mănăstirile. Primăria orașului a fost luată cu asalt. Primarul, consilierii comunalii și judecătorul au fost aruncați pe fereastră. Acestea au fost făcute „ex more majorum”, după obiceiul strămoșilor, spunea un hussit. Papa Martin V a predicat cruciata contra hussiților; în realitate, se urmărea înăbușirea mișcării de independență a Cehiei și supunerea ei de către împăratul german,

La chemarea papei, au răspuns Germanii și lor li s'au alăturat cavalerii din Apusul și centrul Europei, care, sub conducerea lui Sigismund, au fost înfrânți de hussiți în fața orașului Praga (1420) și la Vysehrad. Cehia a fost prădată de trupele lui Sigismund. Hussiții, la rândul lor, distrugeau catedralele catolice și mănăstirile; pământurile regelui și ale feudaților catolici erau luate de răsculați.

Șeful răscușiților a fost cavalerul sărac Ioan de Trocznow, supranumit Ziska. Acesta, șambelan al regelui Venceslav, îmbrățișase doctrina hussită după supliciul maestrului său. Ziska nu a avut alt gând de cât să-i răzbune moartea. El strânge curând o armată de 40.000 oameni, pentru care construiește pe muntele Horadistie, în apropiere de Praga, un oraș, obligând pe fiecare hussit să-și construiască o casă, acolo unde își avea cortul. Orașul cel nou s'a numit Tabor (cort), iar hussiții au luat numele de taboriți.

Ioan Ziska

Ioan Ziska a fost creatorul armatei de infanterie populară și, cu ajutorul acestei armate, cavalerul cel orb al Cehilor a putut înfrânge pe dușmanii patriei sale. Ziska era aproape să cadă prizonier la muntele Taurkau, dar, deși orb, și-a croit drum prin armata împăratului și a doua zi „teribilul orb”, așezat pe steagurile împăratului — a creat mai mulți cavaleri din mijlocul Taboriților.

În sânul hussiților erau două tabere: tabăra moderaților, care număra printre ei pe negustorii, industriașii, moșierii și profesorii Universității din Praga. A doua tabără era aceea al-

cătită din țărani. Ei cereau desființarea șerbiei și a îndatoririlor feudale. Dar mișcarea taboriților a fost în fond mișcarea țărănilor, tocmai ca și Jacqueria din Franța și răscoala lui Wat Tyler din Anglia. Taboriții cereau desființarea proprietății particulare și crearea proprietății comune. Armata organizată de Ziska era formată din infanterie și artilerie ușoară, care se putea transporta pe care. Din care, din tunuri legate și întărite prin lanțuri, a construit întărituri foarte bune, ce puteau fi utilizate atât în ofensivă cât și în defensivă. Trupele hussite aveau o mare mobilitate și numai la auzul sgomotului produs de carele de luptă ale hussiților, cruciații o luau la fugă. Armata era strânsă pe baza serviciului militar obligator. În ea domnea entuziasmul revoluționar și astfel ne explicăm faptul că hussiții au ajuns până departe în Germania, ori până la marea Baltică. Moderatii nu aveau încredere în taboriți; ei se temeau de răzbuirea poporului, care suferise atât de mult de pe urma bogățiilor și doreau înțelegerea cu Germanii. Sigismund a admis pretențiile moderatilor, lăsându-le în seamă pământurile confiscate de-a Biserica și a recunoscut independența Bisericii cehe.

Drept mulțumire, Sigismund a fost recunoscut de moderați ca rege al lor. Taboriții au acuzat de trădare pe moderați și astfel a început războiul dintre cele două tabere. Taboriții au fost înfrânți în două lupte, la Cesky Brod, în ziua de 30 Mai 1434 și la Lipany; la urmă cade și Taborul și astfel Cehii au fost înfrânți tot de Cehi.

Mișcarea hussită a avut un mare răsunet în întreaga Cehie. Cehii au scăpat de impunerile germane și acum încep să se desvolte limba și literatura cehe. Ioan Huss și Ioan Ziska sunt considerați ca eroi naționali ai Cehiei; unul a deșteptat poporul, deschizând ochii tuturor asupra primejdiei; celălalt a fost organizatorul rezistenței cehe și, cât a trăit, el nu a putut fi înfrânt de nimeni.